

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

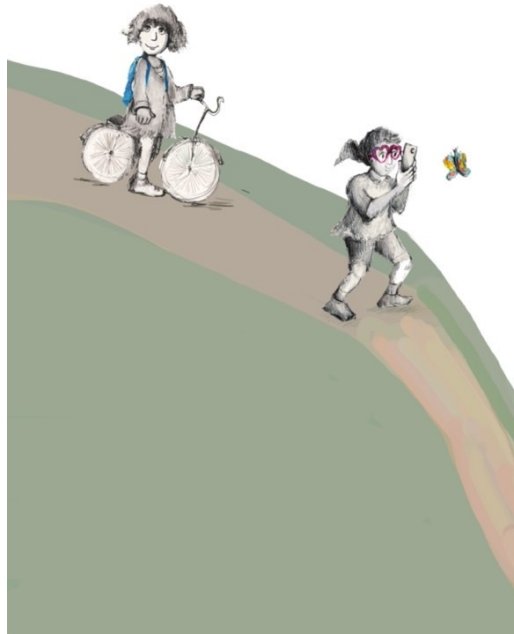
Σίμος Παπαδόπουλος

**Αγνή Καραγιάννη Δήμητρα Λαμπρέτσα
Μάρω Λιάτσου Μάγδα Χονδρογιάννη**

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Γ' Δημοτικού

Από την εμπύχωση στη σκηνή του θεάτρου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Γ' Δημοτικού

Από την εμπύχωση στη σκηνή του θεάτρου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Σίμος Παπαδόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (ΠΤΔΕ)

Αγνή Καραγιάννη

Φιλολόγος - Διδάκτωρ Επιστημών Αγωγής

Μάρω Λιάτσου

Σύμβουλος Εκπαίδευσης Θεατρικής Αγωγής

Μάγδα Χονδρογιάννη

Εκπαιδευτικός - Θεατρολόγος

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δήμητρα Λαμπρέτσα

Εκπαιδευτικός - Πτυχιούχος ΑΣΚΤ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Γιώτα Βόνη - Γκαβογιάννη

Εκπαιδευτικός - Med Επιστημών Αγωγής

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

Σίμος Παπαδόπουλος

Σίμος Παπαδόπουλος

**Αγνή Καραγιάννη Δήμητρα Λαμπρέτσα
Μάρω Λιάτσου Μάγδα Χονδρογιάννη**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΝ ΠΛΩ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Γ' Δημοτικού

Από την εμπύχωση στη σκηνή του θεάτρου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....9

Η Θεατρική Αγωγή ως μάθημα στην ελληνική εκπαίδευση.....9

1. Ιστορική αναδρομή.....9
2. Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής και Οδηγός Εκπαιδευτικού.....10
3. Θεατρική Αγωγή: Θεατρικές Μέθοδοι και Τεχνικές.....10
4. Διδακτική Μεθοδολογία:
  - Θεατρικό Παιχνίδι και Διερευνητική Δραματοποίηση.....11
- 4.1. Θεατρικό Παιχνίδι.....11
- 4.2. Διερευνητική Δραματοποίηση.....12
- 4.3. Θεατρικές Τεχνικές – Τεχνικές Εμπύχωσης.....15
- 4.4. Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο εμπυχωτή.....17

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Το βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής: αναγκαίες επισημάνσεις.....18

1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....18
2. Μαθησιακά Βήματα.....21
3. Μέθοδοι και Τεχνικές.....23
4. Το εικαστικό έργο στο βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής.....23

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ / ΘΕΜΑΤΑ.....24

1. Αίσθηση, Αυτοέκφραση, Παιχνίδι

Αισθάνομαι και εκφράζομαι στο παιχνίδι.....24

- 1.1. Από την αίσθηση στην αυτοέκφραση.
  - Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση
  - Μάθημα 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι.....24**
  - Κι έτσι τελειώνει το καλοκαίρι.....24**
- 1.2. Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση
  - Μάθημα 2: Παίζουμε στην ομάδα.....25**
  - Απαγορεύεται η είσοδος.....25**

2. Κοινωνώ τον άλλον. Συναντώ τον εαυτό μου. Μοιράζομαι στην ομάδα.

Με τους φίλους μου στην ομάδα.....26

- 2.1. Επικοινωνία στην ομάδα: Τα πρόσωπα και η συνύπαρξη (ο εαυτός και ο άλλος)
  - Μάθημα 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους;.....26**
  - Η μαγική ζωγραφιά.....26**
- 2.2. Λεκτική έκφραση και επικοινωνία
  - Μάθημα 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μας προσέχουν;.....26**
  - Παρακαλώ μην το πείτε πουθενά.....26**
- 2.3. Αλληλεπίδραση και συλλογική εργασία στην ομάδα
  - Μάθημα 5: Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;.....27**
  - Μυστική αποστολή.....27**

3. Ανάγκη, Δίλημμα, Πράττω, Στοχάζομαι / Ο μύθος ταξιδεύει	
Μπαίνουμε σε ρόλο και κάνουμε κάτι.	
Μετά σκέφτομαι όσα κάναμε.....	28
3.1. Τεχνικές εμφύχωσης της ομάδας	
Μάθημα 6: Εμφυχώνουμε την ομάδα μας.....	28
Στο συμβούλιο της ομάδας.....	28
3.2. Θεατροπαιδαγωγικές - διδακτικές μέθοδοι (Θεατρικό Παιχνίδι, Διερευνητική Δραματοποίηση, Μανδύας του Ειδικού, Παιχνίδι Ρόλου, Θέατρο Forum κ.ά.)	
Μάθημα 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι.....	29
Ο εφιάλτης της Ελπίδας.....	29
3.3. Τεχνικές εμφύχωσης της ομάδας	
Μάθημα 8: Ερευνούμε στη Διερευνητική Δραματοποίηση.....	31
Το χρυσό μήλο.....	31
3.4. Θεατρικές τεχνικές	
Μάθημα 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές.....	33
Η καρδιά του δέντρου.....	33
3.5. Τεχνικές ερώτησης και σκηνικής διερεύνησης δραματικού περιβάλλοντος	
Μάθημα 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε.....	34
Οι ερωτήσεις.....	34
4. Ο λόγος του σώματος – το σώμα του λόγου. Ο κόσμος της υπόκρισης	
Τι κάνουμε για να ζωντανέψουμε μια γραμμένη ιστορία στη σκηνή.....	35
4.1. Θεατρικές μέθοδοι/ προσεγγίσεις (δραματοποίηση, ντοκουμέντο, δρώμενο κ.ά.)	
Μάθημα 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;.....	35
Ο παράξενος επισκέπτης.....	35
4.2. Εργαστήρι δημιουργικής γραφής - παραγωγή δραματικού λόγου	
Μάθημα 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας.....	36
Ένας παραμυθός.....	36
5. Το τι και το πώς στη θεατρική σκηνή	
Η θεατρική σκηνή μας.....	38
5.1. Κειμενικοί – παραστασιακοί κώδικες – Σκηνοθετική διαμεσολάβηση	
Μάθημα 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;.....	38
Η ζωή μας σαν παραμύθι.....	38
5.2. Θεατρική παράσταση: Από την παραγωγή στην πρόσληψη	
Μάθημα 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση.....	39
Ζωντανεύοντας τη δική μας ιστορία.....	39
5.3. Σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις πολιτισμού – πολυθέαμα.	
Μάθημα 15: Στη γιορτή του Σχολείου.....	40
Σκηνικά, φώτα, πάμε!.....	40

6. Ταξιδεύοντας στον κόσμο του θεάτρου: Το θέατρο ως τέχνη και επιστήμη	
Στον κόσμο του θεάτρου και του πολιτισμού.....	41
6.1. Συμμετέχοντας ως θεατής σε μια θεατρική παράσταση(στο θέατρο, μουσείο κ.ά.)	
Μάθημα 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης.....	41
Ο πρώτος θεατής.....	41
6.2. Περιδιαβαίνοντας από το αρχαίο ελληνικό δράμα στη σύγχρονη θεατρική δημιουργία	
Μάθημα 17: Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα	41
Οι μεταμορφώσεις μας.....	41
6.3. Συναντώντας τις τέχνες στο θέατρο (Παμμουσία Τεχνών)	
Μάθημα 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται.....	42
Το πρόγραμμα της παράστασης.....	42
6.4. Συνδυάζοντας μορφές θεάτρου (θέατρο κούκλας και σκιάς, χοροθέατρο, οπτικοακουστικές τεχνικές κ.ά.)	
Μάθημα 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις νέες τεχνολογίες.....	43
Όλος ο κόσμος μια σκηνή.....	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.....	44
Μάθημα 20: Θέατρο Σκιών.....	44
Ο Καραγκιόζης.....	44
Μάθημα 21: 28^η Οκτώβρη 1940.....	44
ΟΧΙ!.....	44
Μάθημα 22: 17^η Νοέμβρη 1973.....	44
Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία.....	44
Μάθημα 23: Χριστούγεννα.....	45
Παραμονή Χριστουγέννων.....	45
Μάθημα 24: 25^η Μαρτίου 1821.....	45
Ελευθερία ή Θάνατος.....	45
ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ.....	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	47

ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ

Αγαπητές και Αγαπητοί Εκπαιδευτικοί της Θεατρικής Αγωγής

Με το παρόν σημείωμα σας καλωσορίζω στο βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής της Γ' τάξης του Δημοτικού και σας εύχομαι να αντλείτε πίστη και δύναμη, για να δημιουργείτε τις πνευματικές και διανοητικές προϋποθέσεις του έργου σας, ώστε να το ασκείτε με ενθουσιώδη έμπνευση, επιστημονική μέθοδο, καλλιτεχνικό οίστρο, γόνιμη εγκαρδιότητα και κοινωνική ευαισθησία και αλληλεγγύη, επ' ωφελεία της ελληνικής εκπαίδευσης και της κοινωνίας.

*Σίμος Παπαδόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*

ΜΕΡΟΣ Α΄ - ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρόλογος

Ο Εργαστηριακός Οδηγός, ως συνοδευτικό έργο του Βιβλίου της Θεατρικής Αγωγής της Γ΄ Δημοτικού, έχει ως στόχο να παράσχει στον/στην εκπαιδευτικό του γνωστικού αντικείμενου την απαραίτητη συνδρομή στο επίπεδο οργάνωσης του μαθήματος. Ειδικότερα, ο Εργαστηριακός Οδηγός διαρθρώνεται σε τρία μέρη, τα οποία αποβλέπουν στη σχετική ενημέρωση του εκπαιδευτικού, ως εξής:

A. Το πρώτο μέρος αφορά τη θεωρητική θεμελίωση του εργαστηριακού οδηγού, με την παράθεση εισαγωγικού σημειώματος, που περιλαμβάνει: α. αναφορά στην ιστορική αναδρομή του οικείου επιστημονικού κλάδου της ‘Παιδαγωγικής του Θεάτρου’, β. τη σύνδεση του βιβλίου με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών (2021/ΦΕΚ 614 Β_09.02.2023) και με τον Οδηγό Εκπαιδευτικού (2022), που τα δυο τους συνιστούν το θεωρητικό πλαίσιο του μαθήματος, παρέχοντας την αναγκαία επιστημονική και εκπαιδευτική υποστήριξη στον εκπαιδευτικό Θεατρικής Αγωγής, γ. τις διδακτικές μεθόδους και τεχνικές, δ. τη σημασία του ρόλου του/της εκπαιδευτικού.

B. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την περιγραφή του εργαστηριακού οδηγού, με στόχο την κατανόηση της λειτουργικής χρήσης του βιβλίου του/της μαθητή/τριας. Περιέχει μια γενική αναφορά σε παρατηρήσεις σχετικά με την οργάνωση του μαθήματος, με βάση τα εβδομαδιαία μαθήματα και τα επιμέρους χαρακτηριστικά, που προβλέπονται στο βιβλίο για κάθε μάθημα, όπως ζωγραφικά έργα, εκκινεία μαθησιακών βημάτων και τεχνικών.

Γ. Το τρίτο μέρος αφορά την ανάπτυξη των μαθημάτων, με μαθησιακά βήματα και παρουσίαση των προβλεπόμενων δραστηριοτήτων. Επισημαίνουμε ότι ο Εργαστηριακός Οδηγός αποτελεί αναγκαίο εγχειρίδιο, καθώς εξηγεί το σκεπτικό και αναλύει το περιεχόμενο του βιβλίου του/της μαθητή/τριας. Ωστόσο, λόγω του πρακτικού του χαρακτήρα, δεν μπορεί να υποκαθιστά τον Οδηγό Εκπαιδευτικού, ο οποίος προσφέρει τη θεωρητική σκευή του/της εκπαιδευτικού Θεατρικής Αγωγής.

Η Θεατρική Αγωγή ως μάθημα στην ελληνική εκπαίδευση

1. Ιστορική αναδρομή

Μεγάλα κινήματα οδήγησαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην καθιέρωση ενός δημοκρατικού σχολείου, το οποίο υποσχόταν την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών. Κορυφαίοι εκπρόσωποι τους ήταν παιδαγωγοί όπως οι J. Dewey (1934, 1956), G. Kerschensteiner, Ed. Claparède (1946), M. Montessori (1919) κ.ά., που με το έργο τους κατέδειξαν τη σημασία της σκέψης, της εμπειρίας, του ενδιαφέροντος, της αυτενέργειας και της δημιουργικότητας των μαθητών. Προς την κατεύθυνση ενός γνήσιου παιδαγωγικού προσανατολισμού καθιερώθηκαν στα σχολεία βιωματικά περιβάλλοντα μάθησης, με έμφαση στον παιγνιώδη χαρακτήρα της. Αυτές τις παραδοχές ενίσχυαν με τις εργασίες τους μεγάλοι ψυχολόγοι, όπως οι L. S. Vygotsky (1976, 1997), J. Piaget (1962), J. Bruner (1986), C. Rogers (1961), H. Gardner (1985), οι οποίοι υποστήριζαν την αναγκαιότητα του συμβολικού παιχνιδιού, της δημιουργικής φαντασίας, της επικοινωνίας στην ομάδα, της θεατρικής έκφρασης στην εκπαίδευση.

Στο πλαίσιο αυτού του κινήματος, κοινωνικοί αναμορφωτές και καλλιτέχνες, όπως ο Μπ. Μπρεχτ, ο Γ. Γκροτόφσκι, ο Α. Μπόαλ θέλησαν να συνδέσουν το θέατρο με την κριτική και την αμφισβήτηση της κοινωνίας και να το χρησιμοποιήσουν ως μέσο αγωγής για τη διαμόρφωση ενός τύπου ανθρώπου (Μπρεχτ, 1977, 1979· Brecht, 2000· Γκροτόφσκι, 1982· Boal, 1982, 1992), απαλλαγμένου από τα δεσμά της υποταγής και του φόβου απέναντι στο καθεστώς, ικανού να συντρίψει αυτά τα δεσμά και να ξαναχτίσει τον κόσμο. Σύμφωνα με τη θεώρησή τους, το θέατρο θα αποτελούσε μέσο της καταπιεσμένης φωνής των φτωχών και περιθωριοποιημένων, που θα γινόταν το όπλο της χειραφέτησης από τους κυρίαρχους ιδεολογικούς μηχανισμούς (Freire, 1977, 2006). Ήταν οι εποχές μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, που γέννησαν τόσες προσδοκίες και όνειρα για όσους επέζησαν του πολέμου και, ιδίως, για τη νέα γενιά.

Κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, στο διεθνές περιβάλλον, η ανάγκη θεσμοθέτησης της Θεατρικής Αγωγής στην εκπαίδευση ενισχύεται από ακαδημαϊκές, καλλιτεχνικές και εκπαιδευτικές έρευνες, οι οποίες με τα πορίσματά τους δείχνουν την επιστημονική και παιδευτική υπόσταση του αντικείμενου με τα οφέλη στην ανάπτυξη και τη μάθηση παιδιών και εφήβων. Όλα αυτά τα χρόνια, την παιδαγωγική και καλλιτεχνική έρευνα για ανάδειξη της σημασίας της Θεατρικής Αγωγής και την καθιέρωσή της στην τυπική, τη μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση, σε όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως, υποστήριζαν πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, καλλιτεχνικές και επαγγελματικές οργανώσεις και φορείς και πρωτοπόροι εκπαιδευτικοί και καλλιτέχνες.

Προς αυτήν την κατεύθυνση – μεταξύ πολλών προσεγγίσεων που αναπτύχθηκαν παγκοσμίως – θεμελιώδης ήταν η συμβολή των παρακάτω προτύπων στην ανάπτυξη της Θεατρικής Αγωγής με έμφαση: α. του αγγλοσαξονικού στην πολυμεθοδική πλατφόρμα της ‘Δραματικής Διερεύνησης’ (Drama)¹, που όλα αυτά τα χρόνια αναπτύσσεται με ποικίλες θεατρικές και θεατροπαιδαγωγικές μεθόδους, δομημένα μοντέλα και εμπειρικές πρακτικές προσεγγίσεις, β. του γαλλόφωνου στον αυτοσχεδιασμό και τη θεατρική εμπύκωση (γαλλ. animation) μέσω του Θεατρικού Παιχνιδιού, ως εμπειρικής πρακτικής (Jeudramatique), γ. του γερμανόφωνου στην Παιδαγωγική του Θεάτρου (Teaterpädagogik)².

Στην ελληνική εκπαίδευση, η Θεατρική Αγωγή, μέχρι τη δεκαετία του 1970, χωρίς να είναι ενταγμένη στο ωρολόγιο πρόγραμμα, αφορούσε τις σχολικές εκδηλώσεις, κατεξοχήν εθνικού και θρησκευτικού περιεχομένου, και ήταν συνδεδεμένη με το σκετς και τη θεατρική παράσταση, ενώ την ίδια περίοδο, τη θεατρική δημιουργία στα παιδιά και τους νέους ενισχύουν με το έργο τους ο Βασίλης Ρώτας, η Ευφροσύνη Λόντου-Δημητρακοπούλου, ο Μίλτος Κουντουράς και άλλοι πρωτοπόροι δημιουργοί της εκπαίδευσης και του θεάτρου.

Μετά τη μεταπολίτευση, η Θεατρική Αγωγή στην Ελλάδα αντιμετωπίζεται μέσω της επιστημονικής και καλλιτεχνικής της υπόστασης, που δίνει έμφαση στα αγωγικά, αισθητικά και κοινωνικά γνωρίσματα του θεάτρου, καθιστώντας το καθημερινή παιδαγωγική και πολιτιστική πρακτική στο σχολείο. Έτσι, ο παιδευτικός χαρακτήρας της Θεατρικής Αγωγής συνδέεται πλέον με τον ψυχοκοινωνικό, αισθητικό, μαθησιακό, πολιτιστικό και κοινωνικοπολιτικό του ρόλο. Στην εμπέδωση της νέας αντίληψης για τη

¹ Για την απόδοση στα ελληνικά του αγγλικού όρου ‘Drama’ χρησιμοποιούμε τον όρο ‘Δραματική Διερεύνηση’.

² Σημειώνουμε ότι με το έργο τους μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο –μεταξύ πολλών θεατροπαιδαγωγών και καλλιτεχνών ηθοποιών– συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της Θεατρικής Αγωγής: από τον αγγλοσαξονικό κόσμο οι: P. Slade, B. Way, G. Gillham, D. Heathcote, G. Bolton, D. Hombrook, C. O’Neill, B.-J. Wagner, N. L. Johnson, K. Johnstone, N. McCaslin, M. Ross, R. Witkin, R. Courtney, D. Booth, B. Haseman, N. Morgan, J. Saxton, J. Somers, D. Davis, J. O’ Toole, Ph.Taylor, J. Neelands, M. Fleming, H. Nicholson, από τον γαλλόφωνο οι: J.-L. Barrault, J. Vilar, L. Chanceler, C. Dasté, H. Rolland, R. Deldime, C. Page και από τον γερμανόφωνο οι: M. Luserke, A. Flitner, H.-W. Nickel, C. Hoffmann, H. Fangauf, J. Broich.

Θεατρική Αγωγή καθοριστική είναι η συμβολή θεατροπαιδαγωγών-εμπνηχωτών και ηθοποιών, όπως ο Α. Κουρετζής στην 'Ομάδα Τέχνης Πάροδος' (1976), η Ξ. Καλογεροπούλου στην 'Παιδική Σκηνή' (1972), ο Δ. Ποταμίτης στο 'Θέατρο Έρευνας' (1973), ο Θ. Παπαγεωργίου στο 'Θέατρο Στοά' (1976) και άλλοι καλλιτεχνικά και επιστημονικά αξιόπιστοι δημιουργοί (Παπαδόπουλος, 2010).

Τα επιστημονικά, καλλιτεχνικά και κοινωνικά δεδομένα που αναφέρθηκαν παραπάνω επηρεάζουν, έτσι και με καθυστέρηση, την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα και η Θεατρική Αγωγή εντάσσεται στο Α.Π. της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης το 1990 (Π.Δ. 132/10-4-1990). Έτσι, το ελληνικό σχολείο αποκτά καταστατικό πλαίσιο για αξιοποίηση της παιδαγωγικής και διδακτικής του θεάτρου και δικαιώνεται η εδώ και δεκαετίες πίστη παιδαγωγών και καλλιτεχνών στην παιδευτική και αισθητική αξία του θεάτρου στην εκπαίδευση, κατά την οποία το θέατρο πρέπει να αποτελεί μέσο παιδείας και εργαλείο μάθησης και να μην περιορίζεται στα σκετς και στις επετειακές θεατρικές παραστάσεις. Συγκεκριμένα, αυτό που ονομάζουμε σήμερα 'θεατρική αγωγή' αξιοποιεί τις εξελίξεις στις επιστήμες της αγωγής (Παπαδόπουλος 2014, Γραμματάς, 2017 · Μουδατσάκις, 1994), τις κοινωνικές επιστήμες, την ερευνητική εμπειρία του σύγχρονου θεάτρου (Μπακονικόλα, 2002) και τη θεατροπαιδαγωγική και ευρύτερη καλλιτεχνική δράση φορέων και κινημάτων.

Μετά την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος του 1990, εκπονείται το βιβλίο με τίτλο 'Θεατρική Αγωγή: Βιβλίο για το δάσκαλο' (1993)³, το οποίο εστιάζει στο θεατρικό παιχνίδι και τη δραματοποίηση, ενώ το 1998 εκπονείται το βιβλίο με τίτλο 'Στοιχεία θεατρολογίας: Α' Ενιαίου Λυκείου' (1998)⁴. Μετά από παρέλευση μίας δεκαετίας, το 2003 εισάγεται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) (ΦΕΚ 303/ τ.Β'/13.3.2003)⁵, ενώ το 2006 εκπονείται νέο βιβλίο με τίτλο: 'Θεατρική Αγωγή Ε' και Στ' Δημοτικού', με το αντίστοιχο *Βιβλίο Δασκάλου*⁶. Μια νέα προσπάθεια, με έμφαση στη 'συνάντηση' όλων των τεχνών, συμπεριλαμβανομένων των οπτικοακουστικών τεχνών και του χορού, η οποία ωστόσο δεν τελεσφόρησε, αφορά σε εκπόνηση έργου του 2011, που όμως δεν απέκτησε τον επίσημο χαρακτήρα Προγράμματος Σπουδών σε σχετικό ΦΕΚ, καθώς επίσης, η αντίστοιχη προσπάθεια του 2016, για σύνταξη προδιαγραφών βιβλίων, για τα καλλιτεχνικά σχολεία⁷.

Το γνωστικό αντικείμενο της Θεατρικής Αγωγής αναβαθμίζεται στο πλαίσιο του νέου ΕΣΠΑ 2014-2020 / Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού. Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση 2014-2020' που συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση⁸.

2. Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής και Οδηγός Εκπαιδευτικού

Το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού (2021 / ΦΕΚ 614 Β_09.02.2023)⁹ εισάγει παραμέτρους διδακτικής και ερευνητικής μεθοδολογίας, τις οποίες, ως θεωρητικό πλαίσιο, τις συνδέει με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και τις ενδεικτικές δραστηριότητες των μαθητών, ενώ οι τελευταίες, θεμελιωμένες σε εκπαιδευτικούς στόχους, αποκτούν οργανωτική (σχεδιαστική, αξιολογική) αποτελεσματικότητα. Ειδικότερα, εισάγονται και αναλύονται θεατροπαιδαγωγικές - διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές, στο πλαίσιο των οποίων οι δραστηριότητες εντάσσονται σε ένα οργανόγραμμα με επιστημονική και διδακτική λειτουργικότητα και εγκυρότητα, ενώ δίνεται έμφαση στην ερευνητική αντίληψη των εκπαιδευτικών υπό το πρίσμα της έρευνας πεδίου.

Στο πλαίσιο του ισχύοντος Προγράμματος Σπουδών Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού, συντάχθηκε ο Οδηγός Εκπαιδευτικού (2022), ο οποίος στο εφαρμοστικό επίπεδο, με τη θεωρητική, ερευνητική και την εργαστηριακή του θεμελίωση, ενισχύει το πνεύμα και την επιστημονική και καλλιτεχνική στόχευση του Προγράμματος Σπουδών. Τόσο το Πρόγραμμα Σπουδών, όσο και ο Οδηγός Εκπαιδευτικού συνιστούν το καταστατικό, θεωρητικό και πραξιακό πλαίσιο, που δεσμεύει τον/την εκπαιδευτικό Θεατρικής Αγωγής σε μεθοδολογικά, ερευνητικά και ευρύτερα διδακτικά ζητήματα και ταυτόχρονα τον/την απελευθερώνει, καθώς του/της επιτρέπει να κατανοεί τις εξελίξεις στον χώρο της Παιδαγωγικής του Θεάτρου, προκειμένου να μελετά δια βίου και να ασκεί στο σχολείο το γνωστικό του/της αντικείμενο, με επαγγελματική ειδημοσύνη και αποτελεσματικότητα.

3. Θεατρική Αγωγή: Θεατρικές Μέθοδοι και Τεχνικές

Το Θεατρικό Παιχνίδι, η κλασική και η Διερευνητική Δραματοποίηση (inquiry drama) είναι οι βασικές μέθοδοι διδασκαλίας, στο πλαίσιο διδακτικής μεθοδολογίας του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής του Δημοτικού, σύμφωνα με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών (2021/ΦΕΚ 614 Β_09.02.2023). Οι παραπάνω διδακτικές μέθοδοι οργανώνονται (σχεδιασμός, διεξαγωγή, αξιολόγηση) για την ανάπτυξη του μαθήματος, με τη χρήση κατάλληλων: α. *Τεχνικών Εμπύκρωσης* στο Θεατρικό Παιχνίδι, β. *Θεατρικών Τεχνικών* στη Διερευνητική Δραματοποίηση. Συνδυαστικά, κατά περίπτωση, με βάση το κριτήριο της καταλληλότητας, οι τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιούνται σε καθενιά από τις διδακτικές μεθόδους (βλ. Οδηγό Εκπαιδευτικού). Επίσης, το Θεατρικό Παιχνίδι και η Διερευνητική Δραματοποίηση μπορούν να ενισχύονται από άλλες θεατροπαιδαγωγικές προσεγγίσεις: α. μεθόδους / τεχνικές (π.χ. Μανδύας του Ειδικού) και β. εμπειρικές πρακτικές, ακόμα και αν αυτές δεν αποτελούν μεθόδους, λόγω του ότι δεν έχουν ερευνητικά σταθμιστεί και, επομένως, δεν έχουν παραγάγει επιστημονικά αποτελέσματα.

³ Κουρετζής, Α. & Αλκίσις (1993). *Θεατρική Αγωγή 1: Βιβλίο για το δάσκαλο*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΟΕΔΒ.

⁴ Γραμματάς, Θ., Μουδατσάκις, Τ., Τζαμαργιάς, Π. & Δερμιτζάκης, Χ. (1998). *Στοιχεία θεατρολογίας. Α' Ενιαίου Λυκείου, Βιβλίο μαθητή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

⁵ Βλ. επίσης: Ορισμός Προγραμμάτων Σπουδών, ωραρίου λειτουργίας και ωρολογίου προγράμματος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου (ΦΕΚ 1471/Β'/22.11.2002).

⁶ Μουγιακάκος, Π., Μόρου, Α., Παπαδημιούλης, Χ. & Φραγκή, Μ. (2006). *Θεατρική Αγωγή Ε' και Στ' Δημοτικού, Βιβλίο Δασκάλου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ. Βλ. επίσης: Κακουδάκη, Τ. & Απέργη, Π. (2008). *Θέατρο - Θεατρική Παιδεία*. Σειρά: Πολιτισμός - Τέχνες. Διαχείριση ελεύθερου χρόνου. ΥΠΕΠΘ, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

⁷ Βλ. σχετικά: α. 'Πρόγραμμα Σπουδών για τη Θεατρική Παιδεία' [Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Αγωγής για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης / συντ. Μ. Θεοδορίδης]. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Γραμματάς, Θ., Λενακάκης, Α., Μπεκιάρης, Γ., Τζαμαργιάς, Π., Φραγκή, Μ., & Χολέβα, Α. (2011). *Νέα Προγράμματα Σπουδών*. Επιστημονικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. β. Οδηγός εκπαιδευτικού για το Θέατρο [Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης]. 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη' MIS: 295450. Επίσης: Μπεκιάρης, Γ. & Τζαμαργιάς, Π. (2011). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Θέατρο. Επιστημονικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. γ. Πράξη: 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών' στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3. Οριζόντια Πράξη, Υπόεργο 1: 'Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης', Πρώταση Β'.

⁸ Το έργο περιλαμβάνει τις Πράξεις (εποπτεία: Σ. Παπαδόπουλος): 'Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης' Κωδ. ΟΠΣ (MIS): 5035542. Ειδικότερα: Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού (2021/ΦΕΚ 614 Β_09.02.2023) και Οδηγός Εκπαιδευτικού της Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού (2022 / 2^η έκδοση), Σύνταξη Τεχνικών Προδιαγραφών Εκπόνησης Εκπαιδευτικού Πακέτου για υπάρχοντα Προγράμματα Σπουδών, 'Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Προγράμματα Σπουδών και το εκπαιδευτικό υλικό Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης' Κωδ. ΟΠΣ (MIS): 5035543. Ειδικότερα: Επιμόρφωση Επιμορφωτών [2021-2022 και 2022-2023] με τη μέθοδο εξ' αποστάσεως επιμόρφωσης την μεκτική μορφή, Πιλοτική Εφαρμογή [2021-2022 και 2022-2023] του Προγράμματος Σπουδών (Θεατρική Αγωγή [Δημοτικό]) στο πλαίσιο της Πράξης 'Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης' με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 5035542, Μετασηματισμός Επιμορφωτικού Υλικού σε μαζικό ανοικτό διαδικτυακό μάθημα (MOOC), για το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρική Αγωγή (Δημοτικό).

Το Θεατρικό Παιχνίδι και η Διερευνητική Δραματοποίηση, μέσω χρήσης των κατάλληλων τεχνικών, βελτιώνουν το ψυχοκοινωνικό και μαθησιακό περιβάλλον του μαθήματος. Με την αξιοποίησή τους, κατά πρώτον, αναδεικνύονται θεμελιώδεις αρχές και αξίες και, κατά δεύτερον, ενδυναμώνονται δεξιότητες ζωής και, συγκεκριμένα: οργανωτικές, συνεργατικές, επικοινωνιακές, γλωσσικές-διαλογικές, δημιουργικές, διερευνητικές, δραματικές, αξιολογικές-στοχαστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες.

Όσον αφορά τις εμπειρικές πρακτικές, αυτές είναι ανάγκη: α. να μη χρησιμοποιούνται αυτόνομα, αλλά να λειτουργούν βοηθητικά και να εντάσσονται απαραίτητα στα συγκεκριμένα στάδια /φάσεις ανάπτυξης τόσο του Θεατρικού Παιχνιδιού, όσο και της Διερευνητικής Δραματοποίησης, β. να διασφαλίζουν το απαραίτητο επιστημονικό υπόβαθρο και την αναγκαία αισθητική και καλλιτεχνική επάρκεια, με στόχο την –κατ’ απόλυτη προτεραιότητα– αναπτυξιακή και μαθησιακή ωφελιμότητα.

4. Διδακτική Μεθοδολογία - Θεατρικό Παιχνίδι και Διερευνητική Δραματοποίηση

4.1. Θεατρικό Παιχνίδι

Το Θεατρικό Παιχνίδι αποτελεί την πρώτη παιγνιώδη, βιωματική και ψυχοκοινωνική θεατρική εμπειρία των παιδιών (Smilansky, 1968). Η βάση του είναι το αυθόρμητο κοινωνικό και δραματικό παιχνίδι (Moreno, 1946 · Slade, 1958, 1968), που παίζουν τα μικρά παιδιά δίχως την παρουσία κάποιου ενήλικα, στο δωμάτιό τους, στην αυλή του σπιτιού τους, στο πεζοδρόμιο, στην είσοδο της πολυκατοικίας, κι όλα αυτά, πριν ακόμα από τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο. Από αυτήν την άποψη, το θεατρικό παιχνίδι βασίζεται στον αυτοσχεδιασμό με τα αισθητήρια και το σώμα, στην αυθόρμητη λεκτική έκφραση και επικοινωνία, στη δημιουργία και αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων (Παπαδόπουλος, 1998).

Η Παιδαγωγική του Θεάτρου, εκτιμώντας τη σημασία της προϋπάρχουσας εμπειρίας των μικρών παιδιών στο αβίαστο και αυθόρμητο, δικό τους φυσικό παιχνίδι, προτείνει την θεατροπαιδαγωγική προσέγγιση του θεατρικού παιχνιδιού, τόσο ως κοινωνικοποιητική διαδικασία (Papadopoulou, Papadopoulos, & Maroudas, 2017 · Παπαδόπουλος, Ι. Παπαδόπουλος, Σ. & Μαρούδας, 2017), όσο και ως διδακτική μέθοδο (Koste, 1978 · Κουρετζής, 1991 · Τσιάρας, 2016). Στην εκπαίδευση, ως Θεατρικό Παιχνίδι εννοούμε εκείνη την ψυχοπαιδαγωγική, δραματική - διδακτική μέθοδο, που οργανώνεται ως ενιαίο διανθρώπινο και αυτοσχέδιο μυθοπλαστικό περιβάλλον και αναπτύσσεται στις παρακάτω τέσσερις φάσεις: α) Απελευθέρωση και δημιουργία ομάδας, β) Αναδημιουργία ρόλων / καταστάσεων, γ) Σκηνική αυτοσχέδια δράση, δ) Αποτίμηση εργαστηρίου (Παπαδόπουλος, 2010).

α) Απελευθέρωση και δημιουργία ομάδας

Αποτελεί την πρώτη φάση της εμπλοκής των παιδιών στη δράση. Αναπτύσσεται μέσω ψυχοκοινωνικών, ψυχοκινητικών και δραματικών δραστηριοτήτων (παιχνίδια και ασκήσεις), οι οποίες, ενώ εντάσσονται στην ατμόσφαιρα και στο εννοιολογικό στίγμα (ψυχοπαιδαγωγικό, κοινωνικό και δραματικό) του θεματικού θεατρικού αυτοσχεδιασμού που θα ακολουθήσει, είναι αυτονομημένες από αυτόν, καθώς κανείς (ούτε και ο/η εκπαιδευτικός Θεατρικής Αγωγής) δεν γνωρίζει τον τρόπο εξέλιξης της δράσης της επόμενης φάσης.

Οι δραστηριότητες της α΄ φάσης στοχεύουν στην έκφραση και την επικοινωνία στην ομάδα και ειδικότερα: α. στην καλλιέργεια κλίματος αποδοχής και ασφάλειας, μέσα από παιχνίδια και ασκήσεις γνωριμίας, χαλάρωσης και εμπιστοσύνης, β. στην εξάσκηση της αυτοέκφρασης και της έκφρασης, μέσω των αισθητηρίων, της σωματικής, λεκτικής και δραματικής έκφρασης, προκειμένου να αναπτυχθούν οι κατάλληλες δεξιότητες και να αποκτήσουν τα παιδιά την επικοινωνιακή, ψυχοκοινωνική και δραματική ικανότητα, που απαιτείται στη δεύτερη και τρίτη φάση.

Είναι ανάγκη να τονιστεί ότι στην πρώτη φάση οι σκηνικές αναπαραστάσεις και μεταμορφώσεις, που συνδέονται με τη δημιουργία των πρώτων ρόλων που αναλαμβάνουν τα παιδιά, στο πλαίσιο των παιχνιδιών σωματικής έκφρασης και μεταμόρφωσης, αποτελούν ένα είδος ‘προ-ρόλου’, από την άποψη ότι δεν έχει αναπτυχθεί το αναγκαίο μυθοπλαστικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο, ως θεατρικοί ρόλοι, να δράσουν με πλήρη ανάπτυξη της συμπεριφοράς τους, στις ποικίλες καταστάσεις.

4.1.1. ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες

Με αυτές επιδιώκεται η οικοδόμηση διανθρώπων δεσμών και, επομένως, η δημιουργία ομάδας (παιχνίδια και ασκήσεις γνωριμίας και εμπιστοσύνης).

4.1.2. ψυχοκινητικές δραστηριότητες

Καλλιεργούν σωματικές, κινητικές και εκφραστικές δεξιότητες (παιχνίδια και ασκήσεις σωματικής κίνησης και έκφρασης, χαλάρωσης, παρατηρητικότητας και συγκέντρωσης της προσοχής, ρυθμικά και λεκτικά παιχνίδια).

4.1.3. δραματικές δραστηριότητες

Εξοικειώνουν τους συμμετέχοντες με την ανάληψη του θεατρικού ρόλου (παιχνίδια και ασκήσεις μεταμορφώσεων και αυτοσχεδιασμοί).

β) Αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων

Είναι η φάση κατά την οποία οικοδομείται και διαρκώς επικοδομείται ή ακόμα και αναδομείται το αυτοσχέδιο μυθοπλαστικό περιβάλλον (ρόλοι, καταστάσεις και θέματα). Ήδη, κατά την προηγούμενη φάση, έχοντας εξοικειώσει τα παιδιά με τις ικανότητες των θεατρικών ρόλων, που εκτιμά ότι θα αναληφθούν, ο/η εκπαιδευτικός, με την αφήγηση ή τις οδηγίες του/της δημιουργεί πρόσφορες συνθήκες για ανάπτυξη φαντασιακών περιβαλλόντων δράσης και στοχασμού. Έτσι, πολύ συχνά, είτε σε ρόλο αφηγητή/ιστορητή είτε εκτός ρόλου, καλεί την ολομέλεια να χωριστεί σε μικρό αριθμό ομάδων ρόλων (2-3) και να αναπτύξει τον αυτοσχεδιασμό. Αυτός μπορεί να οδηγηθεί σε επιμέρους θεματικούς αυτοσχεδιασμούς, ανάλογα με τις ψυχοσυναιθηματικές ανάγκες των παιδιών, οι οποίες εκδηλώνονται με τρόπο άμεσο και αυθόρμητο. Άλλοτε, πάλι, κυριαρχούν σύντομοι σωματικοί ή και λεκτικοί αυτοσχεδιασμοί, σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες των 4-6 παιδιών, αλλά και με όλη την ομάδα. Κατά τη διάρκεια των αυτοσχεδιασμών, μπορεί να αλλάζουν με τρόπο αυθόρμητο τόσο τους θεατρικούς ρόλους, όσο και τις μυθοπλαστικές καταστάσεις που δημιουργούν. Όχι σπάνια, εξαιτίας και χάρην ποικίλων ψυχογενών ή δραματικών παραγόντων, μπορεί να αλλάζουν ακόμα και το βασικό θέμα. Αυτό καταδεικνύει ότι η β΄ φάση του θεατρικού παιχνιδιού μπορεί να είναι τόσο δημιουργική, που να φτάνει στα όρια της ανατροπής ακόμα και του αρχικού δραματικού περιβάλλοντος, ακριβώς επειδή τα παιδιά αυθόρμητα επαναπροσδιορίζουν το παιχνίδι τους συνολικά. Ο/Η εκπαιδευτικός

οφείλει με τρόπο παιδαγωγικά ανώδυνο και θεατρικά αυτοσχέδιο και ευφυή να ανταποκρίνεται στη δημιουργικότητα και την ανατρεπτική συχνά διάθεση όλης της ομάδας ή και ορισμένων μελών της, διατηρώντας, ωστόσο, την ισορροπία των σχέσεων των ρόλων και τη ροή της δράσης.

Με την ολοκλήρωση της β' φάσης μπορεί να πραγματοποιείται μια αναγκαία πρώτη, διαμορφωτικού χαρακτήρα συζήτηση εκτός ρόλου στην ομάδα, σχετικά με όσα βίωσαν και αναπαράστησαν τα παιδιά, που αφορούν τόσο ζητήματα διαχείρισης του ψυχοκοινωνικού πλαισίου της ομάδας, όσο και ζητήματα που αφορούν τη δραματική τους εμπειρία. Όλα τα παραπάνω λειτουργούν ανατροφοδοτικά για την ανάπτυξη της γ' φάσης.

γ) Σκηνική αυτοσχέδια δράση

Οι θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί της δεύτερης φάσης –μετά τη συζήτηση που προηγήθηκε– σταθεροποιούνται και παρουσιάζονται με μορφή σκηνικού δρώμενου, με την παρουσία κοινού. Έτσι, διαδοχικά, κάθε υποομάδα μπορεί να παρουσιάζει το δρώμενό της στις άλλες που παρακολουθούν, σε ρόλο ακροατηρίου, τη δημιουργία του. Άλλες πάλι φορές, όλη η ομάδα παρουσιάζει τη σκηνική της δημιουργία σε ευρύτερο κοινό.

δ) Αποτίμηση του εργαστηρίου

Τα παιδιά αξιολογούν το βιωματικό εργαστήριο, αναδημιουργώντας προγενέστερες δράσεις, δίνοντάς τους νέες μορφές (διαθεματικά περιβάλλοντα, διακειμενικές συνθέσεις, άλλες τέχνες) και σχήματα (κύκλος της ομάδας). Έτσι, οι αυτοσχεδιασμοί μπορούν να αναμορφώνονται σε εικαστικές, μουσικές και άλλες καλλιτεχνικές και ψηφιακές απεικονίσεις, σε στοχαστικά ημερολόγια, ποιητικές συνθέσεις και άλλα γραπτά κείμενα, καθώς και σε διαλογικές συζητήσεις, αναστοχαστικούς μονολόγους κλπ.

Πίνακας 1

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΑΙ
α. Απελευθέρωση και δημιουργία ομάδας
β. Αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων
γ. Σκηνική αυτοσχέδια δράση
δ. Αποτίμηση του εργαστηρίου
© Παπαδόπουλος Σ. 2010

4.2. Διερευνητική Δραματοποίηση³

Η κλασική μορφή Δραματοποίησης συνιστά τη μεταγραφή μη θεατρικού κειμένου σε θεατρικό και τη μετέπειτα σκηνική του απεικόνιση (Pavis, 1998:122, 2006). Με τον μετασηματιστικό της χαρακτήρα, επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να εμπλέκονται σε εργαστήρια θεατρικής γραφής, όπου αναδομούνται προϋπάρχον γραπτό κείμενο, μέσω διερεύνησης των κωδικών του δράματος (χαρακτήρες, πλοκή, δράση, συγκρούσεις, χώρος, χρόνος). Η αναμορφωτική της λειτουργία συνεχίζεται με τη δημιουργία σκηνικής σύνθεσης και ολοκληρώνεται με τον διάλογο ανάμεσα στα παιδιά, ως συντελεστές της παρουσίας / παράστασης και τους θεατές.

Η ανάγκη διερεύνησης του θεατρικού λόγου και της σκηνικής του απεικόνισης μάς οδηγεί αφενός στην υιοθέτηση προσεγγίσεων, τις οποίες εισήγαγαν με την έρευνά τους μεγάλοι αναμορφωτές του θεάτρου, αφετέρου στην αναμόρφωσή τους με βάση τις παραδοχές των σύγχρονων ψυχοπαιδαγωγικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών (Courtney, 1974, 1994· Rosenberg, Castellano, Chrein, & Pinciotti, 1982· Kase- Polisini, 1985· Wright, 2006). Επίσης, οι σημερινές ανάγκες παιδιών, αλλά και ενηλίκων, εκπαιδευτικών, καλλιτεχνών και επαγγελματιών, για τους οποίους η έκφραση και η διαλογική επικοινωνία αποτελεί δομικό εργαλείο της δουλειάς τους, απαιτούν την προσαρμογή της εκπαίδευσης και επιμόρφωσής τους στα νέα επιστημολογικά, επιστημονικά και καλλιτεχνικά δεδομένα (Παπαδόπουλος, 2021b).

Προς αυτήν την κατεύθυνση, τα τελευταία χρόνια, διαπιστώνουμε την αναγκαιότητα μιας διερευνητικής θεατρικής μεθόδου με ψυχοπαιδαγωγική στόχευση (Guss, 2005· Shiao-You, 2006), στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών (Somers, 1994), που θα διακρίνεται για τον εμπνευστικό, διαδραστικό, γλωσσικό και αναστοχαστικό χαρακτήρα της (Way, 1968· Bolton, 1979· Wagner, 1979, 1998· Johnson, & O'Neill, 1984· Koste, 1985· Bailin, 1998). Έτσι, η κλασική μορφή της δραματοποίησης ενισχύεται με τη μέθοδο της Διερευνητικής Δραματοποίησης (Inquiry Drama Method / Παπαδόπουλος, 2007, 2010, 2021· Papadopoulos, Karagianni, Filippoupoliti, 2022), η οποία εστιάζει στον άνθρωπο που δρα και αναστοχάζεται μέσα στην κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα (Παπαδόπουλος, 2022).

Η κλασική Δραματοποίηση μπορεί να αποτελεί λειτουργικό μέρος της Διερευνητικής Δραματοποίησης, καθώς: α) ως μεταγραφή σε θεατρικό κείμενο, εντάσσεται στο τρίτο στάδιο της Διερευνητικής Δραματοποίησης, με την αξιοποίηση του Εργαστηρίου Θεατρικής Γραφής, β) ως σκηνική παρουσίαση εντάσσεται στο τέταρτο στάδιο της Διερευνητικής Δραματοποίησης, με την έμφαση να δίνεται στην παρουσίαση (presenting) των καταστάσεων που διερευνήθηκαν και όχι στην μεθοδικά οργανωμένη θεατρική παράσταση (performing).

Σημειώνεται ότι η ικανότητα των παιδιών να συμμετέχουν ενεργά στη θεατρική παράσταση, προϋποθέτει τη λειτουργία ψυχοδιανοητικών μηχανισμών, που τους επιτρέπουν να μπαίνουν στη θέση των θεατών, πραγματικότητα που πολύ συχνά δεν είναι εφικτή στα παιδιά σχολικής ηλικίας (Kemp & Ashwell, 2000). Η διερεύνηση μπορεί να ξεκινά με ένα οποιαδήποτε μορφής κείμενο (λογοτεχνικό, χρηστικό κλπ.), ερέθισμα (οπτικό, ηχητικό, ψηφιακό, αντικείμενο κλπ.) ή σκηνική παρουσία του/της εκπαιδευτικού σε θεατρικό ρόλο (αυτοσχεδιασμός, αφήγηση κλπ.). Κατόπιν, με την αξιοποίηση κατάλληλων στοιχείων του θεάτρου (δραματικό περιβάλλον, ρόλος, εστιακό κέντρο, η επί σκηνής δραματική ένταση, χρόνος, χώρος, εκφραστικά μέσα, σύμβολα) (O'Toole, 1992)

και θεατρικών τεχνικών (Neelands, 1990 Morgan, & Saxton, 1987), αναπτύσσεται η σκηνική διερεύνηση της συμπεριφοράς των ρόλων και των καταστάσεων (Neelands, 1984, 1992), όπου τα παιδιά ερευνούν τα επίμαχα στιγμιότυπα, μέσα από την κατανόηση της θέσης του άλλου (Αλκηστis, 2008) και από ποικίλες οπτικές γωνίες (Bolton, & Heathcote, 1999).

Στάδια ανάπτυξης⁴

Για την ανάπτυξη της μεθόδου απαιτείται:

- καλλιέργεια πίστης των συμμετεχόντων στους ρόλους,
- επιλογή του εστιακού κέντρου για τη διερεύνηση της ιστορίας,
- δημιουργία της απαραίτητης δραματικής έντασης,
- καθέρωση χωροχρονικών συνθηκών,
- αξιοποίηση των εκφραστικών μέσων (σώμα, φωνή, λόγος) και των συμβόλων (O'Toole, & Haseman, 1984).

Οι παραπάνω προϋποθέσεις μπορούν να πραγματοποιούνται με την επιλογή κατάλληλων θεατρικών τεχνικών (Kemp, & Ashwell, 2000) και τεχνικών ερώτησης (Dillon, 1990). Η δραματοποίηση μπορεί να αποκτήσει ερευνητικό χαρακτήρα. Προς αυτήν την κατεύθυνση συμβάλλει η μέθοδος Project και, ειδικότερα, η θεατρική μέθοδος Project 'Μανδύας του Ειδικού' (Heathcote, & Herbert, 1985) (Παπαδόπουλος, 2009 · Papadopoulos, & Kosma, 2018).

Τα στάδια είναι τα ακόλουθα:

1. Δημιουργία ατμόσφαιρας ομάδας

Όπως στο Θεατρικό Παιχνίδι, έτσι και στη Διερευνητική Δραματοποίηση, στο εισαγωγικό στάδιο, αναπτύσσονται ψυχοκοινωνικές, ψυχοκινητικές και δραματικές δραστηριότητες, δηλαδή παιχνίδια και ασκήσεις τόσο για την καλλιέργεια κλίματος αποδοχής, εμπιστοσύνης και ασφάλειας, όσο και μέσω των αισθητηρίων, της αυτοέκφρασης, της παρατηρητικότητας, της σωματικής και λεκτικής έκφρασης (Papadopoulos & Mamali, 2021) και της επικοινωνίας.

2. Γνωριμία με το αρχικό περιβάλλον

Η Διερευνητική Δραματοποίηση απαιτεί έναν μύθο, που αποτελεί βάση διερεύνησης των διαστάσεων που θα αναδείξουν τα παιδιά στα επόμενα στάδια (Μουδατσάκης, 2005). Ωστόσο, το αρχικό κείμενο, που στην περίπτωση αυτή θα λειτουργήσει ως προ-κείμενο (O'Neil, 1995), μπορεί να είναι είτε μια δοσμένη ιστορία (αφηγηματικό κείμενο, θεατρικό έργο, τραγούδι, ταινία), που θα παρουσιάσει ο εμπνευστής, είτε ένα αντικείμενο στον χώρο, που αποτελεί το ερέθισμα, για να αναπτύξει με αυτό έναν αυτοσχεδιασμό. Η εξέλιξη της ιστορίας θα εμπλουτισθεί με τη δημιουργικότητα των παιδιών (Bernstein, 1985), που με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού θα ενδυναμώσουν τα στιγμιότυπα που θα προκρίνουν, μιας και τους το επιτρέπει η ανοιχτότητα του αρχικού κειμένου (Παπαδόπουλος, 2007).

3. Δημιουργία θεατρικού - νέου περιβάλλοντος

α. Πρώτες επισημάνσεις για την εξέλιξη της ιστορίας

Μετά την παρουσίαση της ιστορίας, τα παιδιά δημιουργούν το νέο περιβάλλον. Με σύντομο τρόπο προσδιορίζουν τα χωροχρονικά στοιχεία του δοσμένου δραματικού περιβάλλοντος, διατυπώνουν εκτιμήσεις για τους ρόλους, τα κίνητρα και τις μεταξύ τους σχέσεις. Κατόπιν, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, αξιοποιούν κατάλληλες τεχνικές, εξοικειώνονται με τις δεξιότητες των θεατρικών ρόλων και τις νέες καταστάσεις.

β. Διερεύνηση – Στοχασμός σε θεατρικό ρόλο

Δοκιμάζουν νέες φόρμες έκφρασης, χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά τους μέσα (σώμα, φωνή, λόγο) και, με τη συστηματική λειτουργία των θεατρικών τεχνικών, εμπλέκονται σε δραστηριότητες σκηνικής δράσης και στοχασμού, για να διερευνήσουν στιγμιότυπα που προτείνει ο/η εκπαιδευτικός ή τα ίδια τα παιδιά. Αυτά τα στιγμιότυπα αποκτούν σκηνική μορφή και υποστηρίζονται με το απαραίτητο ηχητικό, σκηνογραφικό, ενδυματολογικό και ψηφιακό περιβάλλον. Ο στοχασμός πάνω στη δράση επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να βαθιάνουν την κατανόησή τους για το έργο.

γ. Διαμορφωτική αξιολόγηση I

Αφού ολοκληρωθεί ένα πρώτο επίπεδο θεατρικής διερεύνησης, υπό το πρίσμα της συναντίληψης της διαμορφωτικής αξιολόγησης, αναστοχάζονται πριν διαμορφώσουν το νέο περιβάλλον.

δ. Διαμόρφωση της ιστορίας

Τα παιδιά συνεχίζουν τη διερεύνηση της ιστορίας, μέσω του εστιακού κέντρου, το οποίο θέτει ο/η εκπαιδευτικός. Αυτό αποτελεί το ειδικό θεματικό και ερμηνευτικό πρίσμα για την εμπάθση στη σκηνική διερεύνηση, με τη χρήση κατάλληλων τεχνικών ερώτησης, θεατρικών τεχνικών και, ειδικότερα, τεχνικών δραματικής έντασης.

Σε Εργαστήρι Θεατρικής Γραφής, συγγράφουν τους διαλόγους, αξιοποιώντας τις τεχνικές του δραματικού κειμένου (διάλογος, δράση, πλοκή, κειμενικές τεχνικές δραματικής έντασης, καταστάσεις, χαρακτήρες) και τους ενσωματώνουν λειτουργικά στους σκηνοκούς αυτοσχεδιασμούς, που σταθεροποιούνται διαδοχικά, καθώς οι μαθητές/τριες περνούν από τη δράση στον στοχασμό και από κει στη γραφή και πάλι στη δράση.

ε. Διαμορφωτική αξιολόγηση II

Πραγματοποιείται μια νέα διαμορφωτικού χαρακτήρα αξιολογική κρίση και αξιολογική αναπαράσταση των καταστάσεων που διερευνήθηκαν, με χρήση θεατρικών τεχνικών ως αξιολογικών (Παπαδόπουλος, 2015).

4. Σκηνική παρουσίαση νέου δραματικού κειμένου

Το εργαστήριο μπορεί να οδηγηθεί σε σκηνική παρουσίαση και θεατρική παράσταση. Χωρίς απαραίτητη συστηματική προετοιμασία, με τρόπους απλούς και μη χρονοβόρους, τα παιδιά παρουσιάζουν το αποτέλεσμα της έρευνάς τους.

5. Τελική αξιολόγηση

Πρόκειται για το μεταγνωστικό στάδιο της στοχαστικής αυτοαξιολόγησης. Σε θεατρικό ρόλο και εκτός ρόλου, οι μαθητές/τριες αιτιολογούν, επιχειρηματολογούν, σιωπούν, παρατηρούν τη σκηνική μορφή των στιγμιότυπων που δημιούργησαν, αφουγκράζονται ο ένας τον άλλον. Ξανασκέφτονται τη διαδικασία και όσα διερεύνησαν.

Πίνακας 2

Διερευνητική Δραματοποίηση / (Inquiry Drama Method) Στάδια Ανάπτυξης	
1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ ΟΜΑΔΑΣ	
<ul style="list-style-type: none"> • προσωπική έκφραση (σωματική, φωνητική, λεκτική) • πηγαία διερεύνηση βασικών εννοιών του υπό διερεύνηση θέματος • επικοινωνία στην ομάδα με ποικιλία παιχνιδιών και ασκήσεων (σωματικής έκφρασης, γνωριμίας, παρατήρησης κλπ.) 	
2. ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡΧΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
δάσκαλος σε ρόλο ή εκτός ρόλου – παιδιά εκτός ρόλου	
<ul style="list-style-type: none"> • ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ακρόαση / ανάγνωση λογοτεχνικού- μουσικού έργου, ακρόαση /ανάγνωση στίχων τραγουδιού, ανάγνωση θεατρικού έργου / παρακολούθηση παράστασης θεατρικής, όπερας, χορού, κινηματογραφικού έργου- ντοκιμαντέρ, εικαστικού έργου 	<ul style="list-style-type: none"> • ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟ ΚΙΝΗΤΡΟ - ΕΡΕΘΙΣΜΑ παρακολούθηση/ ακρόαση/ ανάγνωση έννοιας, χρηστικού κειμένου, μαρτυρίας, προφορικής αφήγησης, οπτικού - ηχητικού εικαστικού ερεθίσματος ή συνδυασμού αυτών
3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ - ΝΕΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	
<ul style="list-style-type: none"> • ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ συζήτηση εκτός θεατρικού ρόλου για το δραματικό περιβάλλον • ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ – ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΣΕ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΡΟΛΟ αυτοσχέδιες δράσεις - αξιοποίηση θεατρικών τεχνικών / στοχασμός σε ρόλο • ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ I αξιολόγηση της δράσης που οδηγεί σε κατανόηση και τροφοδοτεί με νέα δράση (ερωτήσεις, εκδοχές, παρατηρήσεις για το περιεχόμενο και τη διαδικασία) • ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ διαμόρφωση επεισοδίων εκτός ρόλου με ενδιάμεσες αυτοσχέδιες δράσεις, εργαστήρι δημιουργικής γραφής – μεταγραφή αφηγηματικού σε δραματικό • ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ II παρουσίαση στην ολομέλεια της ομάδας - ανατροφοδότηση 	
4. ΣΚΗΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΟΥ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	
απλή χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία ή οργανωμένη ως προς τα σημεία της όψης θεατρική παράσταση / θεατρικό αναλόγιο	
5. ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	
αξιολόγηση της δράσης που οδηγεί σε κατανόηση και τροφοδοτεί με νέα δράση	

© Παπαδόπουλος, Σ.

ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ / (INQUIRY DRAMA METHOD)
1. Δημιουργία ατμόσφαιρας ομάδας
2. Γνωριμία με το αρχικό περιβάλλον
3. Δημιουργία θεατρικού – νέου περιβάλλοντος <i>i) Πρώτες επισημάνσεις για την εξέλιξη του μύθου</i> <i>ii) Διερεύνηση - στοχασμός σε θεατρικό ρόλο</i> <i>iii. Διαμορφωτική αξιολόγηση I</i> <i>iv. Διαμόρφωση της ιστορίας</i> <i>v. Διαμορφωτική αξιολόγηση II</i>
4. Σκηνική παρουσίαση νέου δραματικού κειμένου
5. Τελική αξιολόγηση

4.3. Θεατρικές Τεχνικές – Τεχνικές Εμφύχωσης

α) Αισθησιοκινητική δράση – Καθοδηγημένη φαντασία

Οι μαθητές/τριες κινούνται στον χώρο, έχοντας ενεργοποιήσει τα αισθητήριά τους, για να αναπαραστήσουν μια κατάσταση, ανταποκρινόμενοι στις οδηγίες του/της εκπαιδευτικού Θεατρικής Αγωγής, που τους καλεί να τη φανταστούν (Taylor, 1998). Το βίωμα ισχυροποιείται όσο πιο έντονα νιώθουν μέσα τους την εικόνα που αναπαριστούν.

β) Παγωμένη εικόνα

Ακίνητοι σε θεατρικό ρόλο, οι μαθητές/τριες αναπαριστούν μια δραματική κατάσταση σε παγωμένη εικόνα (still image). Αν και σε ακινησία, η εκφραστική δύναμη της σωματικής στάσης και του προσώπου δημιουργεί τις προϋποθέσεις για πολλαπλές αναγνώσεις της αναπαριστώμενης κατάστασης. Ταυτόχρονα, σε συνθήκες σιωπής, ο μη εκφωνούμενος λόγος είναι έντονα παρών και ενισχύει τη στοχαστική διάθεση των παιδιών που, δυνάμει, μπορεί να αναλυθεί σε λεκτική έκφραση όσων συμβαίνουν στη συνείδησή τους.

γ) Εικόνες από τη ζωή του χαρακτήρα

Οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν έναν ρόλο και δείχνουν στιγμιότυπα από τη ζωή του χαρακτήρα (a day in the life). Αυτά, σε χρονική ακολουθία, αφορούν τρία ή περισσότερα χρονικά σημεία ή περιόδους, με ιδιαίτερη σημασία για τη ζωή του χαρακτήρα.

δ) Ανίχνευση της σκέψης και της κοινωνικής κατάστασης

Αποτελεί συμπληρωματική τεχνική της παγωμένης εικόνας, καθώς η αναπαράσταση νοηματοδοτείται με λόγο σύντομο και περιεκτικό. Έτσι, ενώ οι μαθητές/τριες βρίσκονται σε παγωμένη εικόνα, ο/η εκπαιδευτικός πλησιάζει κάποιο ή όλα τα παιδιά και τους απευθύνει ερωτήματα, προκειμένου να εκφράσουν φωναχτά σκέψεις και συναισθήματά τους (thought tracking). Αυτοί ανταποκρίνονται σε θεατρικό ρόλο. Οι απαντήσεις τους μπορούν να φωτίζουν σημεία τα οποία δεν είναι δυνατό να γίνονται κατανοητά με την παγωμένη εικόνα.

ε) Περίγραμμα του χαρακτήρα

Πάνω σε ένα κομμάτι χαρτί (του μέτρου) ή σε κάποιο παρόμοιας λειτουργικότητας υλικό, τοποθετεί το σώμα του ένα παιδί, ευρισκόμενο σε ρόλο ενός χαρακτήρα. Κάποιος από τους άλλους μαθητές/τριες σχεδιάζει το περίγραμμά του (role in the wall). Κατόπιν, οι μαθητές/τριες εκτός θεατρικού ρόλου (ή και σε ρόλο), έξω από το περίγραμμα, γράφουν ό,τι θέλουν να του πουν, ενώ, μέσα στο περίγραμμα, γράφουν ως ο χαρακτήρας που σκέφτεται για τη ζωή του ή για κάποιο συγκεκριμένο ζήτημα. Ο απεικονιστικός χαρακτήρας της άποψης ‘μέσα στο περίγραμμα’ και ‘έξω από το περίγραμμα’ αποτελεί πρότυπο, για να αναζητηθεί η έννοια της οπτικής γωνίας⁵. Η τεχνική χαρακτηρίζεται για την πληροφοριακή, στοχαστική και ποιητική της δύναμη.

στ) Γραφή και ανάγνωση σε ρόλο

Οι μαθητές/τριες σε θεατρικό ρόλο (writing in role) εμπλέκονται στη γραφή (Booth, 1994, 1996) ποικίλων ειδών κειμένων, μιας και ο λόγος για τον οποίο γράφουν ή εκφράζονται προφορικά, απηχεί την ανάγκη τους ως χαρακτήρων να διατυπώσουν τις σκέψεις ή τα συναισθήματά τους με κατάλληλο ύφος, σχετικά με ένα ζήτημα που τους απασχολεί.

Από αυτήν την άποψη η τεχνική επιτρέπει να καθιερώσουμε ένα αποτελεσματικό γλωσσικό περιβάλλον. Επομένως, χρειάζεται να δώσουμε έμφαση στη χρήση της γλώσσας στην προφορική ή γραπτή μορφή και, ως εκούτου, στην ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των παιδιών. Να κάνουμε ικανά τα παιδιά να χρησιμοποιούν τον προφορικό και γραπτό λόγο σε κάθε περίπτωση με δημιουργικό και στοχαστικό τρόπο (Papadopoulos, 2018).

ζ) Συλλογικός χαρακτήρας

Οι μαθητές/τριες σε θεατρικό ρόλο δημιουργούν τη συλλογική συνείδηση του χαρακτήρα (collective character). Πρόκειται για έναν χαρακτήρα, που διαμορφώνεται από το σύνολο των διαφορετικών απόψεων των παιδιών.

Σε μια εναλλακτική απόδοση της τεχνικής, ενώ ένα από τα παιδιά αναπαριστά το σώμα του χαρακτήρα, με τις κατάλληλες χειρονομιακές στάσεις (gestus), κάποιοι άλλοι αναλαμβάνουν τη φωνή του. Η τεχνική μπορεί να διαφοροποιείται ως προς την αρχιτεκτονική δόμησης της εικόνας του χαρακτήρα, ως προς τα σώματα που δείχνουν ή τα παιδιά που μιλούν.

η) Μαρτυρία

Πρόκειται για την αφήγηση της προσωπικής μαρτυρίας (giving witness) σχετικά με μια αξιοσημείωτη εμπειρία του χαρακτήρα. Η τεχνική μοιάζει με τη συνέντευξη. Ωστόσο διαφοροποιείται από αυτήν, καθώς στη μαρτυρία δεν ακούμε την ερώτηση, ενώ, αντίθετα, η έμφαση δίνεται στη στοχαστική ανάσυρση της βιωμένης μνήμης (π.χ. μπροστά σε ένα εννοούμενο ακροατήριο ή τηλεοπτικό φακό).

θ) Διάδρομος της συνείδησης ή Συμβουλές στον χαρακτήρα - Αντικρουόμενες σκέψεις

Σε μια κρίσιμη για την εξέλιξη της δράσης περίσταση, κάποιο από τα παιδιά, ως ένας από τους χαρακτήρες που αντιμετωπίζει ένα δίλημμα, περνά μέσα από ένα ανθρώπινο τούνελ, το οποίο δημιουργούν με τα χέρια τους τα άλλα παιδιά σε ρόλο. Αυτοί στέκονται όρθιοι σε δύο σειρές, τη μια απέναντι από την άλλη και, ανάλογα με την οδηγία του/της εκπαιδευτικού, μπορεί να αναλαμβάνουν τον ρόλο των αντικρουόμενων σκέψεων (voices in the head) και της συνείδησης του ρόλου (conscience alley), που βρίσκεται σε δίλημμα ή να είναι κάποιοι άλλοι που, σε ρόλο ή εκτός ρόλου, τού δίνουν συμβουλές για το τι πρέπει να κάνει στη δύσκολη αυτή περίσταση (conflicting advice). Κάθε φορά που ο ρόλος κοιτάζει κάποιον από τους παίκτες, εκείνος του μιλάει ως η φωνή της συνείδησης. Η τεχνική διαθέτει έντονα στοχαστικά και μεταγνωστικά χαρακτηριστικά και, συχνά, οδηγεί στην αλλαγή της συμπεριφοράς του ρόλου.

ι) Καρέκλα των αποκαλύψεων

Κάποιο από τα παιδιά, σε θεατρικό ρόλο, κάθεται μπροστά στην ομάδα των συμμαθητών, η οποία σε ρόλο ή εκτός ρόλου τού ζητά πληροφορίες, σχετικά με ό,τι χρειάζεται να μάθει για τη ζωή του ή την κατάσταση που διερευνάται. Η τεχνική δεν συνδέεται με την εμπειρία μιας 'ανάκρισης' αλλά, αντίθετα, ο ίδιος ο ρόλος, με τη θέλησή του, επιθυμεί να μοιραστεί πράγματα, ως μια αποκαλυπτική μαρτυρία, που αφορά τη διερευνώμενη κατάσταση (Παπαδόπουλος, 2021).

Αν και καθένας από την ομάδα μπορεί να ερωτά ό,τι θέλει, δεν μπορεί να αναπτύσσει διάλογο με τον ερωτώμενο με διαδοχικές ερωταποκρίσεις. Δικαιούται να θέτει αποκλειστικά ένα ερώτημα, ενώ ο ρόλος δικαιούται να απαντά σε ό,τι ο ίδιος θεωρεί σκόπιμο.

ια) Μανδύας του Ειδικού

Ο Μανδύας του Ειδικού (Mantle of the expert) αποτελεί ερευνητική τεχνική που, ανάλογα με τον τρόπο ανάπτυξής της, μπορεί να χαρακτηριστεί μέθοδος ή τεχνική. Τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους ειδικών, προκειμένου να ερευνήσουν ένα θέμα. Συνεργάζονται για να συλλέξουν δεδομένα σε πραγματικές συνθήκες έρευνας και, κατόπιν, σε υποομάδες έργου, με βάση την εμπειρία της γνώσης που αποκόμισαν, αποφαίνονται με μια ειδική άποψη.

ιβ) Συνέντευξη

Τα παιδιά σε ρόλο δημοσιογράφων προετοιμάζουν και θέτουν ερωτήσεις στον ρόλο, τον οποίο μπορούν διαδοχικά να αναλαμβάνουν περισσότερα παιδιά. Η τεχνική δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας ερωτήσεων με την οργάνωση ενός σχετικού εργαστηρίου παραγωγής ερωτημάτων. Έμφαση δίνεται στον στόχο κάθε ερώτησης, στην ένταξη των ερωτήσεων σε θεματικές κατηγορίες και στην καταλληλότητά τους, ανάλογα με την περίσταση της επικοινωνίας και της κοινωνικής κατάστασης.

ιγ) Αυτοσχεδιασμός

Πρόκειται για την αυτοσχέδια δράση, στην οποία τα παιδιά εμπλέκονται με την πηγαία εκφραστική τους δύναμη. Δεν προαπαιτείται κάποιο θεατρικό κείμενο ή σενάριο. Ωστόσο, κάποια βασικά στοιχεία, σχετικά τόσο με την ταυτότητα και τη σύνολη προσωπικότητα των ρόλων (συμπεριφορά, κίνητρα, κ.λπ.), όσο και με τον χώρο, τον χρόνο και τη γενικότερη κατάσταση είναι απαραίτητα, καθώς επιτρέπουν τη δημιουργία μιας κοινής βάσης για τον αυτοσχεδιασμό των παιδιών. Προς αυτήν την κατεύθυνση χρησιμοποιούνται οι κάρτες ρόλων (βλ. παρακάτω).

Η χρήση ημιδομημένου αυτοσχεδιασμού ενισχύει την επικοινωνιακή ικανότητα των παιδιών που παίρνουν μέρος στον αυτοσχεδιασμό. Για να είναι όμως πλήρης ο παραγόμενος λόγος, δεν αρκεί μια επιφανειακή προσαρμογή του στις περιστάσεις επικοινωνίας. Απαιτείται η χρήση κατάλληλου ύφους και λεξιλογίου και η αξιοποίηση της αλληλοδραστικής (interactive), διαπραγματευτικής και κοινοτικής του δύναμης.

ιδ) Κάρτες ρόλων

Κάθε παιδί, πριν από τον ημιδομημένο αυτοσχεδιασμό, μελετά μια κάρτα, στην οποία είναι γραμμένα στοιχεία, που με πολύ σύντομο τρόπο δίνουν πληροφορίες για τον ρόλο, που πρόκειται να αναλάβει. Η τεχνική διευκολύνει τα παιδιά να γνωρίσουν τη συμπεριφορά του ρόλου και, έτσι, να έλθουν σε επαφή με την ταυτότητά του. Η γνώση στοιχείων, που αφορούν στην καθημερινότητα του ρόλου, στις αντιλήψεις και τις ενέργειές του, μπορεί να συμβάλουν στην εκ μέρους του παιδιού κατανόηση της κατάστασής του. Για παράδειγμα, πριν από την έναρξη του ημιδομημένου αυτοσχεδιασμού ανάμεσα σε δύο ρόλους, η μελέτη των αντίστοιχων δύο καρτών μπορεί να πληροφορήσει τα παιδιά για τις ταυτότητες των ρόλων τους οποίους χρειάζεται να γνωρίζουν καλά, πριν τους αναλάβουν.

ιε) Θέατρο φόρουμ και οπτική γωνία

Αποτελεί προσέγγιση που εισηγήθηκε ο Α. Boal και αφορά τη θεατρική διαπραγμάτευση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Διαθέτει διαδραστική δύναμη, καθώς επιτρέπει στους θεατές, μετά την παρακολούθηση μιας σκηνικής παρουσίας, να συμμετέχουν στην εξέλιξη ενός επιχειρηματικού αγώνα και διαξιφισμού ανάμεσα στον πρωταγωνιστή (καταπιεζόμενο) και τον ανταγωνιστή (καταπιεστή) μιας κοινωνικής κατάστασης. Σε ένα κρίσιμο για τη λήψη απόφασης σημείο, ο συντονιστής (τζόκερ), ως διαμεσολαβητής, καλεί όποιον από τους θεατές θελήσει, να δείξει από τη δική του οπτική γωνία τον τρόπο, με τον οποίο κατά την κρίση του πρέπει να αντιδράσει ο πρωταγωνιστής. Η τεχνική έχει ως στόχο να δοθεί η δυνατότητα συνδιαμόρφωσης των περιορισμένων της παράστασης, με βάση την οπτική γωνία του ακροατηρίου, υπέρ του καταπιεζόμενου και των κοινωνικών και πολιτικών του δικαιωμάτων.

ιστ) Παιχνίδι ρόλου

Το Παιχνίδι Ρόλου συμβάλλει στη διαλογική συζήτηση, με στόχο τη δημιουργία ενός διαλόγου για σύγκλιση των αντιθέτων απόψεων, όπου η προτεραιότητα δεν είναι στη ρητορική της επιχειρηματολογίας και της πειθούς αλλά, αντίθετα, η έμφαση δίνεται στη διαλεκτική της συνάντησης, της ενεργητικής ακρόασης και της αρμονίας (Παπαδόπουλος, 2021).

Επιπλέον, αναπτύσσεται μια αυθεντική συνθήκη αλληλοπεριχώρησης, που προωθεί την εφαρμογή μιας ενσυναισθητικής και αλληλοδραστικής ικανότητας, όπου ξεχωριστή προτεραιότητα δίνεται στη δημιουργία συναινετικού λόγου, που διακρίνεται για την κοινωνική του ευθύνη και τη στοχαστική αντιμετώπιση της πραγματικότητας.

ιζ) Δραματοποιημένη αφήγηση

Η δραματοποιημένη αφήγηση (story theatre) ζητά από τα παιδιά να αναπαριστούν αυτοστιγμεί μια ιστορία που αφηγείται ο/η εκπαιδευτικός ή κάποιο παιδί ή ομάδα παιδιών. Η απαιτητικότητα της τεχνικής αφορά την ετοιμότητα για σωματική - κινητική αναπαράσταση.

ιη) Τελετουργία

Η τελετουργία (ceremony) αφορά αναπαράστασεις τελετών, κατά τις οποίες τα παιδιά εκδηλώνουν αναμενόμενες συμπεριφορές. Τέτοιες τελετές μπορεί να προέρχονται από την κοινωνική, θρησκευτική, εθνική ή και στρατιωτική ζωή, όπως γάμοι, γενέθλια, δικαστικές συνεδρίες, προσευχές, έθιμα, απονομές τίτλων και μεταλλίων, ορκωμοσίες, παρελάσεις, στέγεις κλπ. Η τεχνική αυτή διαθέτει εξαιρετική δύναμη για τη συνειδητοποίηση των παραδόσεων και της ζωής της κοινότητας, ενώ, με τα τυπικά που ακολουθούνται, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να καλλιεργεί τον έλεγχο της δράσης και τον συνακόλουθο στοχασμό.

ιθ) Πινακίδες

Οι πινακίδες, μέσω σύντομου γραπτού λόγου, μάς πληροφορούν για μια κατάσταση, ένα συμβάν, μια συνθήκη, με προσωπικά ή κοινωνικοπολιτικά ζητούμενα. Η απουσία του προφορικού λόγου και η αντικατάστασή του από τον γραπτό δημιουργεί δραματική ένταση και προοικονομεί τη δράση. Οι πινακίδες με τον κριτικό λόγο, όπως τις γνωρίζουμε από το θέατρο του Μπρεχτ, μπορούν στην εποχή μας να λειτουργούν σε ψηφιακή μορφή, με δυνατότητες για παραγωγή επίκαιρων νοημάτων, με διερευνητικά, στοχαστικά και μεταγνωστικά χαρακτηριστικά.

κ) Χορωδιακή απαγγελία

Τα παιδιά, εν χορώ, απαγγέλλουν είδη κειμένων, δίνοντας έμφαση στη θεατρικότητα της κατάστασης, μέσω της εκφοράς του λόγου, της έκφρασης του προσώπου και της σωματικής κίνησης.

κα) Ο εκπαιδευτικός σε θεατρικό ρόλο

Είναι η τεχνική, σύμφωνα με την οποία ο/η εκπαιδευτικός, κατά την εκάστοτε δραματική περίπτωση, αναλαμβάνει ποικίλους ρόλους, που επιτρέπουν τη διευκόλυνση της συλλογικής δράσης. Έτσι, ενώ τα παιδιά δημιουργούν τις δραματικές καταστάσεις, ο/η εκπαιδευτικός αναλαμβάνει ρόλους, που ενισχύουν τη δραματική ένταση, δημιουργώντας εμπόδια, προκαλώντας ανατροπές, προσφέροντας αναπάντεχες λύσεις κλπ. (Παπαδόπουλος, 2010). Την ποιότητα του ρόλου του/της εκπαιδευτικού καθορίζει η κοινωνική του θέση (status) (Morgan, & Saxton, 1987) σε σχέση προς τους ρόλους των παιδιών.

Έτσι, ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπορεί να έχει:

α) υψηλή κοινωνική θέση

Πρόκειται για ρόλους αρχηγικούς, που διαθέτουν αυθεντία και τους αναλογεί αμέριμη η ευθύνη των αποφάσεών τους. Από τη δύναμή τους συχνά –όταν αυτή δεν πηγάζει από σοφία και δικαιοσύνη– κινδυνεύουν να έρθουν σε αντιπαράθεση με τα δικαιώματα που διεκδικούν οι ρόλοι των παιδιών.

β) ίση κοινωνική θέση

Είναι ρόλοι διαμεσολαβητικοί ή υπαλληλικοί, με ανάθεση έργου από άλλους, που ό,τι πράττουν δεν το έχουν αποφασίσει οι ίδιοι. Επομένως, μπορούν να εμπλέκονται σε διαπραγματευτικές διαδικασίες, να υπόσχονται και να πετυχαίνουν υποστήριξη στα αιτήματα του ρόλου των παιδιών κλπ.

γ) χαμηλή κοινωνική θέση (του αδυνάτου)

Ρόλοι αδυνάτων (φτωχός, αιχμάλωτος, πρόσφυγας, ευάλωτος, κ.λπ.), που αναλαμβάνονται από τον δάσκαλο, φέρνουν τους ρόλους των παιδιών σε θέση ισχύος, συνθήκη που καλλιεργεί την αυτοπεποίθησή τους και τα καλεί να αντιλαμβάνονται την ευθύνη τους για όσα μπορούν να κάνουν.

4.4. Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο εμψυχωτή

Με τη φυσική, έμπληη από δημιουργικό οίστρο παρουσία του, ο/η εκπαιδευτικός αναλαμβάνει ρόλο εμψυχωτή, με στόχο να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε τα παιδιά να συνυπάρχουν ως πρόσωπα (Buber, 1959· Unamuno, 1993· Κοσμόπουλος, 1995) στο περιβάλλον της ομάδας και, συγχρόνως, να ενισχύει τη δραματική εμπλοκή τους στη σκηνική διερεύνηση της εκάστοτε ιστορίας. Εμψυχώνει την ομάδα και τους θεατρικούς ρόλους που αναλαμβάνουν τα παιδιά, με βάση τις σύγχρονες ανθρωπιστικές, ψυχοπαιδαγωγικές, αισθητικές και καλλιτεχνικές αντιλήψεις (Ross, 1978, 1982, 1984· Anderson, 2006) για τη διαπραγμάτευση και αναδιαπραγμάτευση της κοινωνικής πραγματικότητας. Είναι ανάγκη να εκδηλώνει τον ενθουσιασμό του και να κινητοποιεί τη φαντασία και την ανάληψη ρόλων για την αυτοσχέδια δράση. Ταυτόχρονα, με στοχαστική διάθεση, να είναι σε θέση να σιωπά, χρησιμοποιώντας την εσωτερική του περισυλλογή και αυτοσυγκέντρωση, προκειμένου να δημιουργεί την απαραίτητη και κατάλληλη συγκινησιακή ατμόσφαιρα στοχασμού πάνω στη δράση. Επίσης, απαιτείται διαρκώς να είναι σε ετοιμότητα, για να μπαίνει σε θεατρικό ρόλο, χωρίς, ωστόσο, να επισκιάζει τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία των παιδιών (Παπαδόπουλος, 2010).

ΜΕΡΟΣ Β΄ - ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Το βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής: αναγκαίες επισημάνσεις

1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Ο Εργαστηριακός Οδηγός αποτελεί υποστηρικτικό υλικό, με έμφαση στην διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος. Ο/Η εκπαιδευτικός Θεατρικής Αγωγής λαμβάνει υπόψη τη δυναμική της τάξης, το ψυχοκοινωνικό πλαίσιο της ομάδας, το οικογενειακό προφίλ, την πολιτισμική φυσιογνωμία της τοπικής κοινωνίας και οργανώνει τον σχεδιασμό, ακολουθώντας τη δομή των μαθημάτων και προσαρμόζοντας αντίστοιχα τις δραστηριότητες. Η διατήρηση της δομής επιτρέπει την ύπαρξη ενός λειτουργικού σχεδιασμού του μαθήματος και, συγχρόνως, συνιστά ένα παιδαγωγικό και καλλιτεχνικό περιβάλλον που καλλιεργεί τη δημιουργική ελευθερία του/της εκπαιδευτικού.

Στο πλαίσιο του μαθήματος προτείνεται η πρόβλεψη του μπαούλου ή της τσάντας της Θεατρικής Αγωγής. Επίσης, ένα ατομικό και συλλογικό ημερολόγιο ή ένας φάκελος, που θα έχει συγκεντρωμένα τα έργα των παιδιών, ενισχύει τη συνεκτικότητα μεταξύ των μαθημάτων και αποτυπώνει τη μαθησιακή διαδρομή. Η έναρξη και η λήξη κάθε μαθήματος χρειάζεται να συνοδεύονται από δραστηριότητες με βάση τον ψυχοπαιδαγωγικό, διδακτικό και καλλιτεχνικό τους σχεδιασμό.

Το βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής αναπτύσσεται σε: 19 *Θεματικές Ενότητες* (για τον εκπαιδευτικό) ή *Μαθήματα* (για τον μαθητή) (βλ. πίνακας 3). Οι παραπάνω Θεματικές Ενότητες ή Μαθήματα εντάσσονται σε 6 *Θεματικά Πεδία* (για τον εκπαιδευτικό) ή *Θέματα* (για τον μαθητή). Επομένως, 6 *Θεματικά Πεδία* αντιστοιχούν σε 19 *Θεματικές Ενότητες* (για τον εκπαιδευτικό) και 6 *Θέματα* αντιστοιχούν σε 19 *Μαθήματα* (για τον μαθητή).

Πίνακας 3

Εκπαιδευτικός	Μαθητής/τρια	Εκπαιδευτικός	Μαθητής/τρια
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΒΙΒΛΙΟ & ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΒΙΒΛΙΟ & ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΘΕΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΜΑΘΗΜΑΤΑ
Αίσθηση, Αυτοέκφραση, Παιχνίδι.	Αισθάνομαι και εκφράζομαι στο παιχνίδι.	1. Από την αίσθηση στην αυτοέκφραση. 2. Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση.	Μάθημα 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι. Μάθημα 2: Παίζουμε στην ομάδα.
Κοινωνώ τον άλλον- Συναντώ τον εαυτό μου- Μοιράζομαι στην ομάδα.	Με τους φίλους μου στην ομάδα.	1. Επικοινωνία στην ομάδα: Τα πρόσωπα και η συνύπαρξη (ο εαυτός και ο άλλος). 2. Λεκτική έκφραση και επικοινωνία. 3. Αλληλεπίδραση και συλλογική εργασία στην ομάδα.	Μάθημα 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους; Μάθημα 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μας προσέχουν; Μάθημα 5: Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;
Ανάγκη, Δίλημμα, Πράττω, Στοχάζομαι / Ο μύθος ταξιδεύει.	Μπαίνουμε σε ρόλο και κάνουμε κάτι. Μετά σκέφτομαι όσα κάναμε.	1. Τεχνικές εμφύχωσης της ομάδας. 2. Θεατροπαιδαγωγικές- διδακτικές μέθοδοι (Θεατρικό Παιχνίδι, Διερευνητική Δραματοποίηση, Μανδύας του Ειδικού, Παιχνίδι Ρόλου κ.ά.)	Μάθημα 6: Εμφυχώνουμε την ομάδα μας. Μάθημα 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι.

		<p>3. Θεατρικές τεχνικές</p> <p>4. Τεχνικές ερώτησης και σκηνικής διερεύνησης δραματικού περιβάλλοντος</p>	<p>Μάθημα 8: Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση.</p> <p>Μάθημα 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές.</p> <p>Μάθημα 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε.</p>
<p>Ο λόγος του σώματος- το σώμα του λόγου. Ο κόσμος της υπόκρισης.</p>	<p>Τι κάνουμε για να ζωντανέψουμε μια γραμμένη ιστορία στη σκηνή.</p>	<p>1. Θεατρικές μέθοδοι / προσεγγίσεις (δραματοποίηση, ντοκουμέντο, δρώμενο κ.ά.)</p> <p>2. Εργαστήρι δημιουργικής γραφής- παραγωγή δραματικού λόγου.</p>	<p>Μάθημα 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;</p> <p>Μάθημα 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας.</p>
<p>Το τι και το πώς στη θεατρική σκηνή.</p>	<p>Η θεατρική σκηνή μας.</p>	<p>1. Κειμενικοί- παραστασιακοί κώδικες – Σκηνοθετική διαμεσολάβηση</p> <p>2. Θεατρική παράσταση: Από την παραγωγή στην πρόσληψη</p> <p>3. Σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις πολιτισμού – πολυθέαμα.</p>	<p>Μάθημα 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;</p> <p>Μάθημα 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση.</p> <p>Μάθημα 15: Στη γιορτή του Σχολείου.</p>
<p>Ταξιδεύοντας στον κόσμο του θεάτρου: Το θέατρο ως τέχνη και επιστήμη.</p>	<p>Στον κόσμο του θεάτρου και του πολιτισμού.</p>	<p>1. Συμμετέχοντας ως θεατής σε μια θεατρική παράσταση (στο θέατρο, μουσείο κ.ά.)</p> <p>2. Περιδιαβαίνοντας από το αρχαίο ελληνικό δράμα στη σύγχρονη θεατρική δημιουργία</p> <p>3. Συναντώντας τις τέχνες στο θέατρο (Παμμουσία Τεχνών)</p> <p>4. Συνδυάζοντας μορφές θεάτρου (θέατρο κούκλας και σκιάς, χοροθέατρο, οπτικοακουστικές τεχνικές κ.ά.)</p>	<p>Μάθημα 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης.</p> <p>Μάθημα 17: Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα.</p> <p>Μάθημα 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται.</p> <p>Μάθημα 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις νέες τεχνολογίες.</p>

Τα Μαθήματα είναι είκοσι τέσσερα (24), όπως παρουσιάζονται στον πίνακα περιεχομένων (βλ. πίνακας 4):

Πίνακας 4
Τίτλοι μαθημάτων ανά αριθμό διδακτικών ωρών και σελίδες

α/α	Μάθημα	Σελίδες βιβλίου	Διδακτικές Ώρες
1	Κι έτσι τελειώνει το καλοκαίρι	10-15	1
2	Απαγορεύεται η είσοδος	16-19	1
3	Η μαγική ζωγραφιά	20-23	1
4	Παρακαλώ μην το πείτε πουθενά	24-26	1
5	Μυστική αποστολή	27-29	1
6	Στο συμβούλιο της ομάδας	30-33	1
7	Ο εφιάλτης της Ελπίδας	34-36	2
8	Το χρυσό μήλο	37-43	3
9	Η καρδιά του δέντρου	44-46	2
10	Οι ερωτήσεις	47-49	1
11	Ο παράξενος επισκέπτης	50-53	2
12	Ένας παραμυθάς	54-56	2
13	Η ζωή μας σαν παραμύθι	57-60	2
14	Ζωντανεύοντας τη δική μας ιστορία	61-64	1
15	Σκηνικά, φώτα, πάμε!	65-68	2
16	Ο πρώτος θεατής	69-71	2
17	Οι μεταμορφώσεις μας	72-75	2
18	Το πρόγραμμα της παράστασης	76-79	1
19	Όλος ο κόσμος μια σκηνή	80-82	2
20	Ο Καραγκιόζης	83-85	1
21	ΟΧΙ!	86-87	1
22	Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία!	88-89	1
23	Παραμονή Χριστουγέννων	90-91	1
24	Ελευθερία ή Θάνατος!	92-93	1

2. Μαθησιακά Βήματα

Τα Μαθήματα αναπτύσσονται σε επτά βήματα (βλ. πίνακες 5 και 6), όπου επισημαίνεται η στοχοθεσία τόσο του περιεχομένου του μύθου που εξελίσσεται (Βήμα 1), όσο και των γενικών και ειδικών δραστηριοτήτων που τον πλαισιώνουν (Βήμα 2-7). Ανάλογα με τη θεματική και με τη δυναμική της ομάδας, ο/η εκπαιδευτικός αναπτύσσει τα μαθήματα στις προτεινόμενες ώρες (από 1-3 διδακτικές ώρες).

Το πρώτο (1ο) βήμα αφορά την εξέλιξη του μυθοπλαστικού περιβάλλοντος. Η πλοκή κινείται γύρω από τους τέσσερις βασικούς χαρακτήρες και τις περιπέτειές τους. Ο μύθος αξιοποιεί ποικίλους αφηγηματικούς τρόπους, όπως αφήγηση, περιγραφή, διάλογο και εσωτερικό μονόλογο, καθώς και τη θεατρική γραφή (μαθήματα 13-19). Παράλληλα, αξιοποιείται η τριτοπρόσωπη, κυρίως, αφήγηση με τη μορφή του παντογνώστη αφηγητή, με μηδενική εστίαση, ώστε ο αφηγητής να παρατηρεί την ιστορία από μακριά, έχοντας, παράλληλα, τη δυνατότητα να προσεγγίζει σκέψεις, συναισθήματα, κίνητρα δράσης και συμπεριφορές των χαρακτήρων. Η εικονογράφηση λειτουργεί ως συγκείμενο, ενώ το εικαστικό μέρος αλληλεπιδρά με το αφηγηματικό.

Το δεύτερο (2ο) βήμα αφορά τους διδακτικούς-παιδαγωγικούς στόχους, οι οποίοι συνδέονται με τις προτεινόμενες δραστηριότητες. Οι διδακτικοί στόχοι συνάδουν με την ηλικιακή ομάδα των μαθητών/τριών, τη θεματική και το θεματικό πεδίο του εκάστοτε μαθήματος, με βάση τις σχετικές κατευθύνσεις του Οδηγού Εκπαιδευτικού.

Στο τρίτο (3ο) βήμα περιγράφονται ασκήσεις και παιχνίδια που ενδυναμώνουν ποικίλες δεξιότητες (ψυχοκινητικές, ψυχοσυναισθηματικές) και εισάγουν τους μαθητές/τριες στη θεατρική διερεύνηση και σκηνική αναπαράσταση.

Στο τέταρτο (4ο) βήμα επεξηγούνται η μέθοδος και οι τεχνικές που θα εφαρμοστούν στο επόμενο βήμα. Σε κάθε μέθοδο και τεχνική αντιστοιχεί ορισμένο γραφιστικό στοιχείο, το οποίο συμβάλλει στην κατανόηση της έννοιας.

Στο πέμπτο (5ο) βήμα αξιοποιούνται η μέθοδος και οι τεχνικές, στο πλαίσιο του θεματικού πεδίου που αναπτύσσεται ανά μάθημα. Οι δραστηριότητες αναπτύσσονται κυρίως συνεργατικά, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι συμμετέχοντες αλληλεπιδρούν δυναμικά με την ομάδα κατά τη διερεύνηση διαφόρων ζητημάτων και εννοιών (π.χ. φιλία), όπως αυτά αναδεικνύονται σε κάθε μάθημα.

Στο έκτο (6ο) βήμα προτείνονται αναστοχαστικές δραστηριότητες, ως μορφή αυτοαξιολόγησης και ανατροφοδότησης όσων οι μαθητές/τριες έχουν ήδη ερευνήσει.

Στο έβδομο (7ο) βήμα οι μαθητές/τριες, συλλογικά ή ατομικά, δημιουργούν έργο σε σχέση με όσα διερεύνησαν, το οποίο δημοσιεύουν στην ιστοσελίδα του σχολείου, στη θεατρική γωνιά της τάξης ή σε κοινό χώρο του σχολείου.

Πίνακας 5

Τίτλοι μαθησιακών βημάτων για εκπαιδευτικό και μαθητή/τρια

Βήματα	Εκπαιδευτικός	Μαθητής/τρια
Βήμα 1	Εισαγωγή	Τι συμβαίνει;
Βήμα 2	Προοργανωτής – Οι στόχοι	Τι θα μάθουμε;
Βήμα 3	Παιχνίδια και Ασκήσεις	Ας παίξουμε!
Βήμα 4	Εκμάθηση Μεθόδων και Τεχνικών	Ας ανακαλύψουμε πώς γίνεται!
Βήμα 5	Εφαρμογή Μεθόδων και Τεχνικών	Αυλαία... πάμε!
Βήμα 6	Αναστοχαστικός Διάλογος – Αξιολογικές Τεχνικές	Στον κύκλο της ομάδας!
Βήμα 7	Δημοσιεύσεις Μαθητών	Κοίτα τι φτιάξαμε!

Πίνακας 6

Εικονίδια και γλωσσάρι μαθησιακών βημάτων

Βήμα 1 • Τι συμβαίνει;
Γνωρίζουμε όσα συμβαίνουν στην ιστορία μας.

Βήμα 2 • Τι θα μάθουμε;
Μαθαίνουμε ποιοι είναι οι στόχοι μας.

Βήμα 3 • Ας παίξουμε!
Εκφραζόμαστε και επικοινωνούμε στην ομάδα μέσα από το παιχνίδι.

Βήμα 4 • Ας ανακαλύψουμε πώς γίνεται!
Μαθαίνουμε τους τρόπους, δηλαδή τις μεθόδους και τις τεχνικές με τις οποίες θα παίξουμε και θα διερευνήσουμε την ιστορία μας.

Βήμα 5 • Αυλαία... πάμε!
Παίζουμε και διερευνούμε τις ιδέες και τις απόψεις μας στην ιστορία και παρουσιάζουμε τις σκηνικές δράσεις μας.

Βήμα 6 • Στον κύκλο της ομάδας!
Στοχαζόμαστε και συζητάμε για το πώς περάσαμε. Σκεφτόμαστε και αξιολογούμε όσα δημιουργήσαμε. Προτείνουμε νέες δράσεις.

Βήμα 7 • Κοίτα τι φτιάξαμε!
Δημοσιεύουμε κάτι σχετικό με όσα δημιουργήσαμε.

3. Μέθοδοι και Τεχνικές

Σε κάθε μάθημα (βλ. πίνακας 7), το βήμα 2 αναφέρεται σε μια νέα θεατρική τεχνική ή προσέγγιση, που αποτελεί στόχο του και εμφανίζεται με το σχετικό εικονίδιο της. Στο βήμα 4 προτείνεται η εκμάθηση της τεχνικής, ενώ στο βήμα 5 η εφαρμογή της. Το ίδιο συμβαίνει με τις προτεινόμενες μεθόδους, όπως, για παράδειγμα, το Θεατρικό Παιχνίδι και η Διερευνητική Δραματοποίηση.

Πίνακας 7

Εικονίδια μεθόδων και τεχνικών

	Παντομίμα		Χορωδιακή Απαγγελία
	Αυτοσχεδιασμός		Γραφή σε Ρόλο
	Συνέντευξη		Θέατρο Φόρουμ
	Παγωμένη Εικόνα		Αφήγηση
	Καρέκλα των Αποκαλύψεων		Περίγραμμα του Χαρακτήρα
	Φωναχτές Σκέψεις		Δραματοποιημένη Αφήγηση
	Θεατρικό Παιχνίδι		Δραματικό Κείμενο
	Διερευνητική Δραματοποίηση		Πινακίδες
	Ανίχνευση της Σκέψης		Καταιγισμός ιδεών
	Τελετουργία		

4. Το εικαστικό έργο στο βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής

Η σχεδιαστική - εικαστική απόδοση των έργων στο βιβλίο της Θεατρικής Αγωγής της Γ' δημοτικού κινείται από το ρεαλιστικό στο συμβολικό και από το σύνθετο στο απλό. Το παιδί μαθαίνει να κωδικοποιεί τα στοιχεία και να προσεγγίζει το θέμα, με τρόπο ουσιαστικό, νιώθοντας ταυτόχρονα τη χαρά της δημιουργίας.

Η επιλογή της μεταλλασσόμενης τεχνικής σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας γίνεται με στόχο οι ήρωες να εξελίσσονται παράλληλα με την εξέλιξη του έργου. Έτσι, παρατηρούμε αυξομειώσεις σε μεγέθη, ανάλογα με τη συναισθηματική κατάσταση, καθώς και μεταβαλλόμενη χρήση της γραμμής ή του χρώματος σε μια εξελίξιμη μετάβαση. Οι ήρωες κρατούν τα βασικά στοιχεία που τους χαρακτηρίζουν, αλλά μεταβάλλονται σύμφωνα με το εσωτερικό νόημα του έργου.

Παρατηρούμε αρχικά το δέντρο να μας παρουσιάζει μόνο τη βάση του κορμού του κοντά στις ρίζες του. Σ' αυτήν την εικόνα αισθάνεται κανείς ότι πρόκειται για ένα μεγάλο δέντρο, αφού δεν χωράει στο χαρτί και τα παιδιά φαίνονται αναλογικά μικρά. Στην πορεία της ιστορίας, το δέντρο αυξομειώνεται, ώστε να μπορεί να κρατάει τα παιδιά σε ένα από τα κλαδιά του ή να γίνεται λίγο μεγαλύτερο από αυτά, όταν το προτείνουν για πρωταγωνιστή του έργου. Ο χώρος και ο χρόνος αντιμετωπίζεται συμβολικά, συνθέτοντας μυθικά και ρεαλιστικά στοιχεία σε μια ενοποιημένη εικόνα.

ΜΕΡΟΣ Γ΄ - ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ / ΘΕΜΑΤΑ

1. Αίσθηση, Αυτοέκφραση, Παιχνίδι, Αισθάνομαι και εκφράζομαι στο παιχνίδι

1.1. Από την αίσθηση στην αυτοέκφραση. Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση

Μάθημα 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι

Κι έτσι τελειώνει το καλοκαίρι

Στόχος

Στόχος είναι η καλλιέργεια της έκφρασης (σωματική, φωνητική και λεκτική), η άσκηση της αναπνοής, η δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος, προκειμένου να εκφράσουν οι μαθητές/τριες σκέψεις και συναισθήματα.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 1, οι μαθητές/τριες γνωρίζουν τους τέσσερις χαρακτήρες του βιβλίου: τον Αλκίνοο, τον Φώτη, την Ελπίδα και την Αλκμήνη. Οι μαθητές/τριες εισάγονται στο μυστήριο και τη δραματική ένταση, αφού τους αποκαλύπτεται ότι υπάρχει ένα μυστικό, το οποίο καλούνται να ανακαλύψουν, μαζί με τους ήρωες του βιβλίου. Μέσα από την κοινή περιπέτεια, οι μαθητές/τριες άλλοτε θα ταυτιστούν μαζί τους και άλλοτε θα διαφοροποιηθούν τη στάση τους, βρίσκοντας λύσεις που ταιριάζουν στις δικές τους αξίες και στάσεις, ώστε τελικά να κατανοήσουν τον εαυτό τους και τον κόσμο που τους περιβάλλει.

Στο μάθημα αξιοποιούνται παιχνίδια και ασκήσεις που έχουν στόχο να ενισχύσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα και να ικανοποιήσουν τη διάθεση των μαθητών/τριών για σωματική δράση. Οι δραστηριότητες χαλάρωσης, παρατηρητικότητας, συγκέντρωσης της προσοχής, ενεργοποίησης του σώματος έχουν στόχο να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες το σώμα τους, τους άλλους, το περιβάλλον γύρω τους, αλλά και να επικοινωνήσουν στην ομάδα. Ο/Η εκπαιδευτικός πληροφορεί τους συμμετέχοντες ότι οι ασκήσεις απαιτούν συγκέντρωση, ενώ, μέσα από την εμπνευστική διαδικασία, διευκολύνει την ετοιμότητα και την αυτορρύθμισή τους. Τέτοιες δραστηριότητες κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιούνται στην έναρξη των μαθημάτων, καθώς η εφαρμογή τους ενισχύει την ενεργή συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες ασκούνται στις διαφορετικές ποιότητες της κίνησης, τις κατευθύνσεις, τα επίπεδα και τον ρυθμό, με στόχο να αποκτήσουν έλεγχο του σώματος, να προσανατολίζονται στον χώρο, να πειραματιστούν με μη συμβατικές κινήσεις και να ενεργοποιηθούν σωματικά στην ομάδα.

Στις ασκήσεις της αναπνοής, στόχος είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τα τρία στάδια της αναπνοής (εισπνοή, συγκράτηση, εκπνοή), την αναπνοή σε καταστάσεις έντασης και χαλάρωσης, καθώς και να απελευθερώσουν το σώμα τους από εντάσεις. Η αναπνοή είναι ελεύθερη, ενώ οι μαθητές/τριες μπορούν να ασκούνται, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, στα είδη της αναπνοής (κουλιακή ή διαφραγματική, πλευρική, θωρακική). Αυτό εξασφαλίζει την ηρεμία του νευρικού συστήματος, την αυτοσυγκέντρωση και τη σωστή ροή της ενέργειας, ενώ έμφαση δίνεται στη σωστή στάση του σώματος, που διευκολύνει την αναπνοή.

Επίσης, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να εκφραστούν στην ομάδα, με το σώμα, τη φωνή και τον λόγο τους, και να επικοινωνήσουν με τους άλλους. Ο/Η εκπαιδευτικός αξιοποιεί ως προς αυτό παιχνίδια και τεχνικές (π.χ. «Με ένα μπαλάκι ως γνωριστούμε»), που αναδεικνύουν τον ρυθμό, τη σωματική κίνηση, τις διαθέσεις και τα συναισθήματα των παιδιών.

Τέλος, οι μαθητές/τριες καλούνται να δημιουργήσουν από κοινού τους κανόνες για την ομαλή λειτουργία της ομάδας. Οι κανόνες αφορούν τη διαχείριση του χώρου και του χρόνου, τη συμπεριφορά και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών, καθώς και την τήρηση των κανόνων, ως προς το περιεχόμενο και τη διαδικασία των δραστηριοτήτων. Ο/Η εκπαιδευτικός, μέσα από την εμπνευστική διαδικασία, εκμαιεύει τις σκέψεις των παιδιών, καταγράφει τις ιδέες τους, διευκολύνει τον συντονισμό της συζήτησης, ενώ καλλιεργεί τον αναστοχασμό, την πρωτοβουλία, την αυτονομία και την αυτορρύθμιση του ατόμου και της ομάδας.

Εικαστικό σχόλιο

Οι χαρακτήρες του βιβλίου παρουσιάζονται αρχικά με ασπρόμαυρες πολλαπλές γραμμές, με μόνο έγχρωμο στοιχείο το αντικείμενο που έχουν μαζί τους και τους χαρακτηρίζει. Οι αλληπάλληλες σχεδιαστικές γραμμές επιλέγονται για να δοθεί η αίσθηση της κίνησης. Τα αντικείμενα γίνονται έγχρωμα, σε αντίθεση με τους ασπρόμαυρους χαρακτήρες, δίνοντας έμφαση στα στοιχεία που σηματοδοτούν την προσωπικότητά τους. Έτσι, ο Αλκίνοος έχει την κόκκινη μπάλα, ο Φώτης το πράσινο καπέλο, η Ελπίδα το γαλάζιο σακίδιο και η Αλκμήνη τα μωβ γυαλιά.

1.2. Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση

Μάθημα 2: Παίζουμε στην ομάδα

Απαγορεύεται η είσοδος

Στόχος

Στόχος είναι η ενεργοποίηση του σώματος σε συνθήκες σωματικής έκφρασης και μη λεκτικής επικοινωνίας, η εξοικείωση με την αναπαραστατική λειτουργία του θεάτρου, η καλλιέργεια του ομαδικού πνεύματος και η δημιουργία θετικού και δεκτικού περιβάλλοντος επικοινωνίας πλάι στους άλλους.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 2, ο Φώτης περιγράφει στο ημερολόγιό του την πρώτη του ημέρα στο καινούριο σχολείο. Μιλά για τη γνωριμία του με τον Αλκίνοο, την Αλκμήνη και την Ελπίδα και αφηγείται τις εντυπώσεις του. Όταν χτυπάει το κουδούνι, τα παιδιά ενώνονται, προκειμένου να βρουν την αίθουσα διδασκαλίας, όμως μπερδεύονται και χάνονται ανάμεσα στις άχρωμες αίθουσες. Ξαφνικά, βρίσκονται έξω από μια πόρτα που γράφει «Απαγορεύεται η είσοδος», στοιχείο που εισάγει νέα δραματική ένταση.

Οι δραστηριότητες του μαθήματος ενισχύουν τη σωματική έκφραση και κίνηση στην ομάδα, καθώς και τη μη λεκτική επικοινωνία, μέσα από την παντομίμα. Αν και η τέχνη της Παντομίμας αποτελεί έναν ολοκληρωμένο κώδικα παραστατικής τέχνης, ωστόσο ο όρος χρησιμοποιείται στην Παιδαγωγική του Θεάτρου, με τρόπο που να αποδίδει το αυτοσχέδιο παιχνίδι των παιδιών, χωρίς λόγια, μόνο με κίνηση. Στο παρόν μάθημα, οι μαθητές γνωρίζουν τον Μαρσέλ Μαρσώ.

Στην παντομίμα, οι μαθητές πειραματίζονται με τις έννοιες του φανταστικού αντικειμένου, του φανταστικού χώρου, της φανταστικής δύναμης και του φανταστικού προσώπου, ενώ καλούνται να κατανοήσουν τους παράγοντες που συντελούν στην δημιουργία της θεατρικής σύμβασης. Ως προς αυτό, συμβάλλει η άσκηση της λειτουργικής παρατήρησης, η οποία προϋποθέτει δεξιότητες προσοχής, αντίληψης, πρόσληψης και αυτοσυγκέντρωσης, και αναπτύσσεται, εφόσον οι μαθητές μαθαίνουν να ενεργοποιούν τις αισθήσεις τους. Έτσι, εισάγεται η δημιουργική ματιά του παρατηρητή, που ενεργοποιεί τις αισθήσεις και τη φαντασία.

Οι δραστηριότητες «Πετάει-πετάει», «Άκου ποιος μιλάει» και «Ανοίγει η αυλαία» εξασκούν τη μνήμη, την παρατηρητικότητα, τη συγκέντρωση της προσοχής και τη φαντασία. Γενικά, στα παιχνίδια σωματικής έκφρασης, βασικός στόχος του/της εκπαιδευτικού είναι να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα, ώστε οι συμμετέχοντες να πειραματιστούν με πολλές και διαφορετικές ποιότητες στην κίνηση και την έκφραση του σώματος. Ο ρόλος του είναι να δημιουργεί υποβοηθητικές συνθήκες, ώστε να εσωτερικεύουν οι μαθητές/τριες τα θέματα που καλούνται κάθε φορά να αναπαραστήσουν, να εμψυχώνουν την πρόθεση και να καλλιεργεί το εσωτερικό τους κίνητρο να τα παρουσιάσουν, καθώς και να τους ενθαρρύνει να απελευθερώνουν φαντασία και συναίσθημα, προκειμένου να εκφράζουν με φυσικό τρόπο τη σωματική μνήμη και τις νοητικές τους αναπαραστάσεις.

Έτσι, ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά με τη φαντασία τους να παρατηρήσουν κάτι που κινείται και με το βλέμμα τους να ακολουθήσουν την κίνηση (π.χ. μια μύγα που πετάει ή μια πεταλούδα, την πορεία που έχει ένα μπαλάκι που χοροπηδά, έναν αγώνα πινγκ-πονγκ, τένις, ποδοσφαίρου, τη φλόγα ενός κεριού και τον καπνό που ανεβαίνει όταν το κεριό σβήσει, ένα αεροπλάνο που προσγειώνεται ή απογειώνεται, ένα σύννεφο που μεταμορφώνεται και ταξιδεύει στον ουρανό, ένα UFO που προσγειώνεται μπροστά μας κλπ.). Ο/Η εκπαιδευτικός στη συνέχεια ορίζει μια συγκεκριμένη συνθήκη και καλεί τα παιδιά να τη φανταστούν (π.χ. να γευτούν ένα φαγητό που είναι ζεστό ή πολύ αλατισμένο, να μυρίσουν ένα λουλούδι, να περπατήσουν στα σύννεφα, στο χιόνι, στην καυτή άμμο, σε ζελέ, σε πάγο, σε βότσαλα, σε λάσπη, σε γρασίδι, σε κινούμενη άμμο, σε μέλι ή κόλλα, σε λάδια που γλιστρούν, σε καρφιά, σε αναμμένα κάρβουνα, στο κατάστρωμα πλοίου σε τρικυμία, σε χωράφι με στάχνα, ανάμεσα σε αγκάθια, πάνω σε βράχια, ανάμεσα σε πολύ κόσμο κλπ.).

Στη δραστηριότητα «Μια ιστορία χωρίς λόγια» οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, αναλαμβάνουν ρόλους και προετοιμάζουν στην ομάδα τους ένα έργο παντομίμας, με σκοπό τη σκηνική του παρουσίαση στις υπόλοιπες ομάδες της τάξης. Στον παρόν μάθημα, στόχος είναι οι μαθητές/τριες να εξοικειωθούν με την έννοια και τον ρόλο του θεατή. Οι ασκήσεις λειτουργικής παρατήρησης που προηγήθηκαν εισάγουν τους μαθητές με παιγνιώδη και ουσιαστικό τρόπο σε αυτό, επειδή προϋποθέτουν δεξιότητες προσοχής, αντίληψης, πρόσληψης και αυτοσυγκέντρωσης. Το ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο «Είσαι καλός θεατής;» λειτουργεί υποστηρικτικά ως προς την ενίσχυση της κατανόησης και της μάθησης.

Στο πλαίσιο του αναστοχασμού, οι μαθητές/τριες ανταλλάσσουν σκέψεις σχετικά με τον ρόλο του θεατή κατά τη διάρκεια των σκηνικών δράσεων, προτείνουν βελτιωτικές αλλαγές ως προς αυτές και ενθαρρύνονται να εκφράσουν το βίωμα που προέκυψε κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Η δραστηριότητα «Ζωγραφίζουμε τα συναισθήματα» ενισχύει την αυτοπαρακολούθηση των συναισθημάτων και των διαθέσεων, ενεργοποιώντας μεταγνωστικές διαδικασίες και διεργασίες συναισθηματικής αυτορρύθμισης.

Εικαστικό σχόλιο

Σε μια γκριζα πόλη διακρίνουμε μέσα από τα παράθυρα δασκάλους εν ώρα μαθήματος. Ο μπλε ουρανός, σε μια ρευστή τεχνική με μελάνι, αντισταθμίζει το μέγεθος της γκριζας επιφάνειας, εμπνέοντας μια αίσθηση αισιοδοξίας. Στην επόμενη εικόνα, παρουσιάζεται ο Φώτης μπροστά σε κλειστές πόρτες, που μοιάζουν με έναν λαβύρινθο χωρίς διέξοδο. Αλλεπάλληλα συναισθήματα αγωνίας μπροστά στο άγνωστο αναδύονται, όμως, και πάλι, το πράσινο καπέλο του δίνει μια νότα αισιοδοξίας.

2. Κοινωνώ τον άλλον. Συναντώ τον εαυτό μου. Μοιράζομαι στην ομάδα.

Με τους φίλους μου στην ομάδα

2.1. Επικοινωνία στην ομάδα: Τα πρόσωπα και η συνύπαρξη (ο εαυτός και ο άλλος)

Μάθημα 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους;

Η μαγική ζωγραφιά

Στόχος

Στόχος είναι η καλλιέργεια επικοινωνίας, δημιουργικής έκφρασης και αρμονικής συνύπαρξης στην ομάδα, καθώς και η δημιουργία κλίματος αποδοχής και εμπιστοσύνης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 3, τα παιδιά βρίσκονται μπροστά στο δίλημμα αν θα ανοίξουν την απαγορευμένη πόρτα ή όχι. Ο/Η εκπαιδευτικός διερευνά πιθανές σκέψεις των μαθητών. Τι θα επέλεγαν οι ίδιοι να κάνουν; Το κλειδί που ζωγραφίζει η Ελπίδα ζωντανεύει, ενώ το μυστήριο που περιβάλλει το απαγορευμένο δωμάτιο ενισχύει την αγωνία και τη δραματική ένταση.

Στις δραστηριότητες του μαθήματος, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να μάθουν να εντάσσονται διαλεκτικά και με θάρρος στην ομάδα, αφενός δίνοντας τον απαραίτητο ζωτικό χώρο στους άλλους, αφετέρου υποστηρίζοντας τη δική τους θέση σε αυτήν, να αποδέχονται τους όρους και τους κανόνες συνύπαρξης στην ομάδα και να συμπεριφέρονται με ομαδικό πνεύμα και συλλογική διάθεση στο παιχνίδι. Ο θεατρικός αυτοσχεδιασμός αξιοποιείται με στόχο την ανάπτυξη της ετοιμότητας των παικτών να αναπαριστούν σε θεατρικό ρόλο απλές και σύνθετες, αστείες και σοβαρές καταστάσεις από την καθημερινή ζωή και τον φανταστικό κόσμο μέσα από τη σωματική-μυμική έκφραση και τον λόγο τους. Στη δραστηριότητα «Αυτοσχεδιασμός», οι μαθητές/τριες αξιοποιούν τις εκφραστικές δυνατότητες του σώματος και απελευθερώνουν τη φαντασία τους, αυτοσχεδιάζοντας ατομικά ή και σε ζευγάρια. Οι μαθητές/τριες περνούν από τον ατομικό αυτοσχεδιασμό σε συνεργατικές μορφές, ξεκινώντας με ζευγάρια και εξελίσσοντας τη διαδικασία σε ομάδες.

Στο παιχνίδι «Αλαμπουρνέζικα» δίνεται η δραματική συνθήκη στους μαθητές ανά ζεύγη. Εκείνοι καλούνται να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να γίνουν κατανοητοί, χρησιμοποιώντας φανταστικές και ανύπαρκτες λέξεις (π.χ. μπλα, μπλα, μπλα). Μέσω του λεκτικού αυτοσχεδιασμού και της παραγωγής αυθόρμητου προφορικού λόγου, οι μαθητές καλλιεργούν τις επικοινωνιακές δεξιότητες, τις γλωσσικές και εκφραστικές ικανότητες, ενώ ασκούνται στη δραματική έκφραση, με στόχο την επικοινωνία και τη μύησή τους στην εμπειρία του θεατρικού ρόλου.

Τα παιδιά στη δραστηριότητα «Αυτή η πόρτα δεν ανοίγει με τίποτα!» χωρίζονται σε ομάδες και αυτοσχεδιάζουν τις ιστορίες τους, με αφορμή μια φράση που νοηματοδοτείται από το πλαίσιο του μαθήματος.

Οι αναστοχαστικές δραστηριότητες του μαθήματος («Βρίσκοντας κάτι εκεί που δεν το περίμενα» και «Το παζλ της ομάδας») έχουν στόχο τη συγκινησιακή κατανόηση του βιώματος που προηγήθηκε, την επικοινωνία στην ομάδα, καθώς και την καλλιέργεια της αισθητηριακής μνήμης.

Εικαστικό σχόλιο

Στην παιδική περιέργεια βασίζεται η εξέλιξη του σεναρίου, που θα βάλει τη βάση για μια φιλία ανάμεσα σε παιδιά με διαφορετικές και ιδιαίτερες ικανότητες. Μια ταμπέλα «Απαγορεύεται η είσοδος» θα γίνει ο κοινός τόπος που θα ενώσει τα παιδιά για πρώτη φορά. Η απαγορευμένη περιοχή του σχολείου οχυρώνεται με μια κλειστή πόρτα, η οποία, με τη δύναμη της προοπτικής, φαντάζει απροσπέλαστη, μεγεθύνοντας ακόμα περισσότερο το πρόβλημα.

2.2 Λεκτική έκφραση και επικοινωνία

Μάθημα 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μας προσέχουν;

Παρακαλώ μην το πείτε πουθενά

Στόχος

Στόχος είναι η καλλιέργεια ενεργητικής ακρόασης και η ανάπτυξη διαλεκτικής επικοινωνίας, η εξοικείωση με τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της γλώσσας και η άσκηση στον τρόπο προφορικής διατύπωσης ερωτήσεων και απαντήσεων, καθώς και η διερεύνηση της δράσης και της ταυτότητας των ρόλων μέσω της θεατρικής τεχνικής 'συνέντευξη'.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 4, τα παιδιά παρατηρούν ότι το δέντρο μαραίνεται. Εκείνο απευθύνεται σε αυτούς, εξιστορεί τη ζωή του και τους ζητά να μην αποκαλύψουν σε κανέναν την ύπαρξή του, αφήνοντας να εννοηθεί ότι κινδυνεύει. Η μυθοπλασία του παρόντος μαθήματος προετοιμάζει και διευκολύνει την εκμάθηση της θεατρικής τεχνικής 'συνέντευξη', την οποία καλούνται οι μαθητές/τριες να αξιοποιήσουν.

Οι λεκτικοί αυτοσχεδιασμοί και τα λεκτικά παιχνίδια, όπως «Το κουτί των εκπλήξεων», έχουν στόχο την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών/τριων, την ενδυνάμωση της ομάδας και την ενίσχυση των διαπροσωπικών τους σχέσεων, καθώς και την καλλιέργεια της ετοιμότητας, του αυθορμητισμού και της ευχέρειάς τους για παραγωγή προφορικού λόγου. Η δραστηριότητα «Το κουτί των εκπλήξεων» συμβάλλει στην καλλιέργεια της θετικής αλληλεπίδρασης της ομάδας και την εμπνέωση, μέσα από την έννοια της προσφοράς και την ανάδυση επιθυμιών.

Στη δραστηριότητα «Συνέντευξη με το δέντρο», οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν ρόλους (π.χ. δέντρο/δημοσιογράφος), με στόχο να διαμορφώσουν ερωτήσεις για τη διερεύνηση καταστάσεων, την αντιμετώπιση και τη λύση προβλημάτων. Έτσι, μαθαίνουν να εμβαθύνουν σε υποθέσεις, να αξιολογούν πληροφορίες, να διατυπώνουν στοχαστικές ερωτήσεις, να

καλλιεργούν την ενεργητική ακρόαση, να ασκούνται στον τρόπο προφορικής διατύπωσης ερωτήσεων και απαντήσεων, στις διακυμάνσεις της φωνής, στη στάση του σώματος.

Οι μαθητές/τριες προετοιμάζουν και καταγράφουν τις ερωτήσεις, με στόχο να ασκηθούν στη δημιουργία ερωτήσεων, αλλά και να κατανοήσουν τι συμβαίνει, να αναδείξουν την αλήθεια, να διερευνήσουν τα κίνητρα και τις ενέργειες των χαρακτήρων, να εμβαθύνουν στους ρόλους και στο δραματικό περιβάλλον. Για να είναι αποτελεσματική η συνέντευξη, η διεξαγωγή της δεν πρέπει να αποσπά τους συμμετέχοντες από την αίσθηση και τον στοχασμό του δραματικού περιβάλλοντος. Ο/Η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τους μαθητές να διαμορφώσουν το αισθητικό πλαίσιο, τον χώρο διεξαγωγής των συνεντεύξεων, επιλέγοντας τα απαραίτητα σκηνικά αντικείμενα για τη δράση, ενώ επιλέγεται η κατάλληλη μουσική.

Στον κύκλο της ομάδας, οι μαθητές/τριες ανταλλάσσουν σκέψεις σχετικά με την ύπαρξη του δέντρου, προωθείται ο ατομικός και ο συλλογικός αναστοχασμός στην ομάδα και ενθαρρύνεται ο συμμετοχικός διάλογος. Είναι κρίσιμο ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από τη διαδικασία της εμπύχωσης, να ενθαρρύνει τους μαθητές/τριες να εκφράζουν με ευγένεια τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους στην ομάδα και να ακούνε με σεβασμό την άποψη των άλλων.

Εικαστικό σχόλιο

Η εικόνα δημιουργείται σε τρία επίπεδα. Στο βάθος, οι γκριζες γραμμές του σχολείου συνεχίζουν να δηλώνουν την παρουσία τους, ενώ μπροστά τους προβάλλει η βάση του κορμού του δέντρου. Η βάση του κορμού είναι στο ύψος των παιδιών, τα οποία είναι σε πρώτο πλάνο προς τον θεατή. Η τοποθέτηση των παιδιών είναι σε διαδοχική σειρά, ο ένας δίπλα από τον άλλο, σε μια ανοδική, αισιόδοξη πορεία, με κατάληξη την Ελπίδα, η οποία ανοίγει την κουρτίνα. Στο κέντρο είναι η κουφάλα του δέντρου με τα μυστικά. Κανένα από τα παιδιά δεν κοιτάζει προς τον θεατή, κρατώντας το μυστικό τους. Όλα τα στοιχεία είναι τοποθετημένα με σκοπό να ενισχύσουν τη δραματική ένταση και την εξέλιξη της ιστορίας.

2.3. Αλληλεπίδραση και συλλογική εργασία στην ομάδα

Μάθημα 5: Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;

Μυστική αποστολή

Στόχος

Στόχος είναι η καλλιέργεια εμπιστοσύνης και συνεργατικής διάθεσης, η επικοινωνία και η ανάληψη ευθύνης για την επίτευξη κοινών στόχων, ο συντονισμός και η καλλιέργεια εσωτερικού ρυθμού στην ομάδα, καθώς και η θεατρική διερεύνηση μέσω της θεατρικής τεχνικής 'παγωμένη εικόνα'.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 5, το δέντρο αποκαλύπτει στα παιδιά ότι ο κύριος Γκριζής έβαψε το σχολείο γκρι και κλείδωσε την αίθουσα του θεάτρου, παίρνοντας τη χαρά από τους ανθρώπους. Το δέντρο αποκαλύπτει επίσης ότι γεννήθηκε από το σανίδι της σκηνής (ταυτίζεται έτσι με το θέατρο και τη θεατρική σκηνή) και ότι όσο το θέατρο παραμένει κλειστό, χωρίς παιχνίδια και παραστάσεις, τόσο εκείνο μαραίνεται, με κίνδυνο να χαθεί. Τους ζητά βοήθεια και τους εξηγεί ότι πρέπει να αναλάβουν μυστικές αποστολές, εισάγοντας έτσι ακόμα ένα στοιχείο έκπληξης, δραματικής έντασης και αγωνίας.

Στο παρόν μάθημα, ο/η εκπαιδευτικός κατευθύνει την ομάδα σε ομαδοσυνεργατικές δράσεις («Ομαδικό στοπ» και «Οι μαγνήτες με τα χρώματα»). Οι δραστηριότητες αυτές προϋποθέτουν επικοινωνία, συντονισμό και ανάπτυξη του εσωτερικού ρυθμού στην ομάδα. Οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν τη σωματική και συναισθηματική τους έκφραση, ενεργοποιούν τις αισθήσεις τους, αποκτούν αίσθηση του χώρου και του χρόνου και λειτουργούν ως σύνολο. Στόχος είναι να κατανοήσουν τη σημασία της σωματικής και οπτικής επικοινωνίας, του συντονισμού των κινήσεων και της φωνής στο περιβάλλον της ομάδας, να αναπτύξουν ένα συλλογικό και συνεργατικό περιβάλλον, μέσα από τον αυτοέλεγχο και την επικοινωνία, αλλά και να κατανοήσουν την ανάγκη της τήρησης των κανόνων του παιχνιδιού και της αρμονικής συνεργασίας για την εκτέλεση συλλογικού έργου.

Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες σε ρόλο καλούνται να αποφασίσουν τι θα πράξουν σε σχέση με την τύχη του δέντρου («Τι θα αποφασίσουμε να κάνουμε»), αναλαμβάνοντας την ευθύνη των πράξεών τους. Με τον τρόπο αυτό, μαθαίνουν να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να κατανοούν πολλές οπτικές, ενώ, με την ανάληψη ρόλου, συνδέονται με τους χαρακτήρες, με τον χώρο και τον χρόνο της φαντασιακής συνθήκης και ασκούνται στην αναπαραστατική λειτουργία του θεάτρου.

Ακολουθεί αναστοχαστική συζήτηση σχετικά με τα συναισθήματα των μαθητών/τριων που απορρέουν από τη βιωμένη δράση. Ο αναστοχασμός συνυφάνεται με την καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στην αναγνώριση των συναισθηματικών και ψυχοδιανοητικών καταστάσεων. Οι μαθητές/τριες εμπνέονται να εκφράσουν λεκτικά στην ομάδα το βίωμα που προέκυψε κατά τη διάρκεια του μαθήματος, ενώ αναστοχάζονται για τον εαυτό τους και για τους άλλους. Σε αυτό το πλαίσιο, κατασκευάζουν μάσκα με το κυρίαρχο συναισθήμα από την εμπειρία τους.

Εικαστικό σχόλιο

Το δέντρο μετατρέπεται σε μια φωλιά αγκαλιάς για τους τέσσερις φίλους. Η προσωποποίηση του δέντρου (με την εμφάνιση του ματιού) συνεπάγεται έναν ζωντανό οργανισμό, που θα προστεθεί στην παρέα των παιδιών για να μεταβάλλει τις καταστάσεις. Οι παράλληλες γραμμώσεις, που πρωτίτερα υποδήλωναν τις τονικές διαβαθμίσεις από την επιφάνεια του δέντρου, τώρα μετατρέπονται σε γραμμές με κίνηση, σαν ένα πουλί που μόλις πέταξε και έφυγε από τη στατικότητα του. Κάποιες φορές, το σχήμα της σιλουέτας του δέντρου φανερώνεται στο φόντο των κειμένων, υπενθυμίζοντας στον αναγνώστη την παρουσία του σε όλη την εξέλιξη της ιστορίας.

3. Ανάγκη, Δίλημμα, Πράττω, Στοχάζομαι / Ο μύθος ταξιδεύει

Μπαίνουμε σε ρόλο και κάνουμε κάτι. Μετά σκέφτομαι όσα κάναμε

3.1. Τεχνικές εμφύχωσης της ομάδας

Μάθημα 6: Εμφυχώνουμε την ομάδα μας

Στο συμβούλιο της ομάδας

Στόχος

Στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών με τη θεατρική σύμβαση και τον θεατρικό ρόλο, η κατανόηση και η ερμηνεία των κινήτρων και της συμπεριφοράς του ρόλου, η ανάπτυξη αυθόρμητης αυτοέκφρασης, καθώς και η καλλιέργεια ενσυναισθητικών δεξιοτήτων σε περιβάλλον ενδυνάμωσης και εμφύχωσης της ομάδας.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 6, τα τέσσερα παιδιά βλέπουν τον κύριο Γκρίζη να βάφει σε χρώμα γκρι το τελευταίο πολύχρωμο παγκάκι του σχολείου. Το γεγονός αυτό τους δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα, οπότε αποφασίζουν να μάθουν περισσότερα για τον μυστήριο κύριο Γκρίζη, αλλά και να αναλάβουν δράση, ώστε να βοηθήσουν το δέντρο.

Σε αυτό το μάθημα αξιοποιούνται ψυχοκινητικές και ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες («Οι χρωματιστές κορδέλες»), με στόχο την εμφύχωση της ομάδας και την καλλιέργεια αισθήματος εμπιστοσύνης, επικοινωνίας και αμοιβαίας αποδοχής, καθώς και την καλλιέργεια της σωματικής και ψυχοσυναισθηματικής έκφρασης στην ομάδα. Στη δραστηριότητα «Ωχ... ο κύριος Γκρίζης» οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν ρόλους και δημιουργούν 'παγωμένες εικόνες', εκφράζοντας φωναχτά σκέψεις και συναισθήματα για τον κύριο Γκρίζη. Η ανάληψη ρόλου συνδέει τα παιδιά με τους χαρακτήρες, με τον χώρο και τον χρόνο της φανταστικής συνθήκης, ασκώντας τους ταυτόχρονα στην αναπαραστατική λειτουργία του θεάτρου. Οι μαθητές/τριες εμβαθύνουν στους ρόλους και στο δραματικό περιβάλλον, εκφράζοντας ταυτόχρονα σκέψεις και βαθύτερα συναισθήματα, που απορρέουν από προσωπικά βιώματα.

Στη συνέχεια, ορισμένοι από τους μαθητές/τριες αναλαμβάνουν τον ρόλο του κυρίου Γκρίζη στην 'καρέκλα των αποκαλύψεων', ενώ κάποιοι άλλοι προετοιμάζουν και θέτουν ερωτήσεις (οι ερωτήσεις καταγράφονται σε καρτέλες) για ό,τι θεωρούν σημαντικό να πληροφορηθούν. Η τεχνική 'καρέκλα των αποκαλύψεων' αξιοποιείται με στόχο την εξοικείωση των μαθητών/τριων με τη θεατρική σύμβαση και τον θεατρικό ρόλο, καθώς και την κατανόηση και ερμηνεία των κινήτρων και της συμπεριφοράς του ρόλου. Οι μαθητές/τριες μπορούν να ρωτήσουν για οτιδήποτε τους ενδιαφέρει να πληροφορηθούν σχετικά με τον ρόλο, χωρίς να κάνουν διάλογο με τον χαρακτήρα. Ομοίως, στην τεχνική 'φωναχτές σκέψεις', οι ρόλοι απαντούν σε ερωτήσεις σχετικά με τον εαυτό τους και τις σχέσεις τους με τους άλλους.

Στη δραστηριότητα «Τα πολλά πρόσωπα του κυρίου Γκρίζη», οι μαθητές/τριες δημιουργούν μια παγωμένη εικόνα του κυρίου Γκρίζη, φτιάχνοντας όλοι μαζί ένα ομαδικό γλυπτό, με στόχο την καλλιέργεια της σωματικής και ψυχοσυναισθηματικής τους έκφρασης, καθώς και την έκφραση της υποκειμενικότητάς τους μέσα στο σύνολο. Στη δραστηριότητα «Η πινακοθήκη μας» οι μαθητές/τριες δημιουργούν γλυπτά με πλαστελίνη και στη συνέχεια τα τοποθετούν σε μια μακέτα, αποτυπώνοντας τη φαντασία και τις ιδέες τους.

Εικαστικό σχόλιο

Ο κύριος Γκρίζης είναι ένα πρόσωπο που εμφανίζεται ως σκιά, παραγκωνίζοντας ακόμα και το κείμενο. Είναι ο φόβος και ο τρόμος, που αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά στα μάτια της παιδικής καρδιάς. Τώρα ο φόβος γίνεται εικόνα. Αντικείμενο ταύτισης με τον κύριο Γκρίζη αποτελεί ο κουβάς με την γκρίζα μπογιά. Ένα πινέλο λειτουργεί σαν εργαλείο τρομοκράτησης, αφού με τη στάση των χεριών του σε έκταση είναι σε πλήρη ετοιμότητα για το καταστροφικό του έργο. Η στάση μαρτυρά τις διαθέσεις κάθε φιγούρας. Η δομή της κίνησης βασίζεται σε ένα «λάμδα», που θυμίζει στον αναγνώστη την αίσθηση που έχουμε όταν βρισκόμαστε μπροστά σε ένα μεγάλο βουνό.

3.2. Θεατροπαιδαγωγικές - διδακτικές μέθοδοι (Θεατρικό Παιχνίδι, Διερευνητική Δραματοποίηση, Μανδύας του Ειδικού, Παιχνίδι Ρόλου, Θέατρο Forum κ.ά.)

Μάθημα 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι Ο εφιάλτης της Ελπίδας

Στόχος

Στόχος είναι η ανάπτυξη των εκφραστικών μέσων των μαθητών/τριων (σώμα, φωνή, λόγος) και της δημιουργικής φαντασίας, η καλλιέργεια κλίματος χαράς και εμπιστοσύνης, καθώς και η εξοικείωση με τον θεατρικό ρόλο.

Βήμα 4 • Ας ανακαλύψουμε πώς γίνεται!

Οι φάσεις του θεατρικού παιχνιδιού	
Α΄ Φάση	Παίζουμε παιχνίδια και ασκήσεις για να εκφραστούμε, να επικοινωνήσουμε με τους άλλους, να συνεργαστούμε και να μεταμορφωθούμε με τη φαντασία μας.
Β΄ Φάση	Μπαίνουμε σε θεατρικό ρόλο και σε καταστάσεις και αυτοσχεδιάζουμε με το σώμα, τη φωνή και τον λόγο.
Γ΄ Φάση	Συζητάμε με τους συμπαίκτες μας για την εξέλιξη της ιστορίας, επιλέγουμε τους ρόλους που θέλουμε, μεταμφιεζόμαστε, σκηνοθετούμε και παρουσιάζουμε το έργο μας.
Δ΄ Φάση	Εκφράζουμε τις απόψεις και τα συναισθήματά μας για την πορεία του παιχνιδιού μας και για τις σχέσεις μας με τους άλλους στην ομάδα.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 7, η Ελπίδα βλέπει έναν εφιάλτη, στον οποίο βρίσκεται μαζί με τους φίλους της στον κήπο των Εσπερίδων. Ξαφνικά, ο τρομερός, ακοίμητος δράκος που φυλάει το δέντρο με τα χρυσά μήλα, ο Λάδωνας, αρχίζει να τους κυνηγά. Ξυπνά τρομαγμένη και αποφασίζει να συναντήσει τους φίλους της.

Σε αυτή τη συνάντηση, οι μαθητές/τριες συμμετέχουν δημιουργικά στο θεατρικό παιχνίδι, μαθαίνοντας να επινοούν και να αναδημιουργούν ρόλους και καταστάσεις, να αντιμετωπίζουν προβλήματα και να προτείνουν λύσεις, συναινετικά με τους άλλους στην ομάδα. Στην Α΄ φάση του θεατρικού παιχνιδιού, οι μαθητές/τριες συμμετέχουν σε ψυχοκοινωνικές και ψυχοκινητικές δραστηριότητες, μέσω σωματικής και λεκτικής, δραματικής έκφρασης και επικοινωνίας, με στόχο την καλλιέργεια κλίματος χαράς, εμπιστοσύνης και συνύπαρξης στην ομάδα. Καλλιεργούν τη σωματική, φωνητική, συναισθηματική τους έκφραση, ενεργοποιούν τις αισθήσεις τους, αποκτούν αίσθηση του χώρου και του χρόνου και λειτουργούν ως σύνολο.

Τα παιχνίδια φαντασίας και μεταμορφώσεων, καθώς και οι ασκήσεις παρατήρησης, χαλάρωσης και αισθαντικής ατμόσφαιρας δημιουργούν μια φαντασική κατάσταση, που οδηγεί στην ανάπτυξη των μυθοπλαστικών ικανοτήτων των παιδιών, την καλλιέργεια της ελευθερίας της έκφρασης και της δημιουργικής φαντασία τους. Έτσι, ενώ τα παιδιά παίζουν, καθοδηγούνται από τον/την εκπαιδευτικό στη δημιουργία της ιδέας ενός μύθου, που σχετίζεται άμεσα με το βασικό θέμα. Ο εμπνευστής αξιοποιεί ως προς αυτό την τεχνική 'Αισθησιοκινητική Δράση - Καθοδηγημένη Φαντασία', για να μεταφέρει, με την αφήγησή του, τους μαθητές/τριες στον φανταστικό κήπο, όπου θα συναντήσουν το φίδι-δράκο. Τα παιδιά αναδημιουργούν το δραματικό περιβάλλον, μεταφέροντας προσωπικά βιώματα και εμπειρίες, μέσω της μνήμης, της φανταστικής λειτουργίας και αναπαραστατικής τους ευφυΐας.

Ο κήπος και το φίδι

- Ξαπλώνουμε στο πάτωμα σαν να κοιμόμαστε. Ακούμε τους ήχους του δάσους, το τιτίβισμα των πουλιών, το κελάρυσμα του νερού.
- Εισπνέουμε βαθιά τον καθαρό αέρα του δάσους. Τοποθετούμε το χέρι μας στην κοιλιά μας και τη νιώθουμε να φουσκώνει και να ξεφουσκώνει, καθώς αναπνέουμε. Παρατηρούμε την αναπνοή μας, η οποία σιγά σιγά αλλάζει και γίνεται πιο ήρεμη.
- Το πρόσωπό μας είναι χαλαρό, τα χείλη μας, η γλώσσα μας και τα δόντια, τα φρύδια και τα αυτιά. Είμαστε σαν ένα άδειο ρούχο που στεγνώνει στον απαλό και ζεστό άνεμο.

- Θυμόμαστε ένα όμορφο όνειρο. Πότε το είδαμε; Πού ήμασταν;
- Σιγά-σιγά, αρχίζουμε να ξυπνάμε από τον βαθύ ύπνο. Κουνάμε τα δάχτυλα των ποδιών μας, έπειτα των χεριών, καταπίνουμε. Ανοίγουμε τα μάτια μας. Αρχίζουμε να κινούμαστε στο πλάι, αριστερά και δεξιά, σαν να ήμασταν ένα απαλό κύμα στην άκρη της θάλασσας.
- Αν απαράγουμε τον ήχο του κύματος, «σσσσς», ψιθυριστά στην αρχή, μετά ολοένα και πιο δυνατά. Σηκώνομαστε πολύ αργά στην όρθια θέση και τεντώνουμε σιγά σιγά το σώμα μας, σαν να το ξεδιπλώνουμε.
- Βρεθήκαμε τώρα σε έναν κήπο. Αρχίζουμε να βαδίζουμε σε χωριστά μονοπάτια. Βαδίζουμε σε πολύ μαλακό χώμα, τα πόδια μας βουλιάζουν, τώρα το έδαφος είναι πιο σκληρό και έχει πέτρες. Να κι ένα ποτάμι, ας πατήσουμε στις πετρούλες του, πέφτουμε μέσα στο νερό.
- Βαδίζουμε τώρα σε ένα ανηφορικό μονοπάτι κι έχει ζέστη. Η αναπνοή μας γίνεται πιο δύσκολη. Ξαφνικά, βρισκόμαστε σε ένα ξέφωτο με λουλούδια και δροσιά κι ένα υπέροχο δέντρο με μήλα. Κόβουμε ένα μήλο. Το μυρίζουμε, το δαγκώνουμε, το γεύομαστε.
- Ξαπλώνουμε στο δροσερό χορτάρι. «Σσσσς...». Είναι ένα μικρό φίδι. Ας κρυφτούμε.
- Ας δείξουμε με το σώμα μας και τη φωνή μας πώς κινείται το φίδι.
- Γινόμαστε τώρα δράκοι, πετάμε, βγάζουμε φωτιά από το στόμα.
- Ξεκουραζόμαστε κάτω από ένα δέντρο.

Στη Β' φάση του θεατρικού παιχνιδιού, η έμφαση δίνεται στη διαρκή αναδόμηση του αυτοσχέδιου περιβάλλοντος δράσης και ειδικότερα των ρόλων, των καταστάσεων και των θεμάτων, προκειμένου να υπηρετούνται οι ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες των παιδιών και όχι οι ανάγκες των θεατρικών ρόλων, με στόχο τη δημιουργία των νέων προσωπικών νοημάτων και τη δυναμική της ομάδας. Έτσι, οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν θεατρικούς ρόλους, αυτοσχεδιάζοντας σωματικά ή και λεκτικά, για τη δημιουργία ενός φανταστικού περιβάλλοντος δράσης.

Στην Γ' φάση του θεατρικού παιχνιδιού, οι θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί της Β' φάσης σταθεροποιούνται και παρουσιάζονται με μορφή σκηνικού δρώμενου. Οι μαθητές/τριες αποφασίζουν για τα βασικά σημεία της ιστορίας, αναλαμβάνουν ρόλους, μεταμφιέζονται, διαμορφώνουν τον σκηνικό χώρο, επιλέγουν μουσική και ήχους, δίνουν τίτλο στην ιστορία τους και την παρουσιάζουν στις άλλες ομάδες. Έτσι, διαδοχικά, κάθε υποομάδα παρουσιάζει το δρώμενό της στις άλλες, οι οποίες παρακολουθούν σε ρόλο ακροατηρίου.

Στη Δ' φάση του θεατρικού παιχνιδιού ακολουθεί η αξιολόγηση του εργαστηρίου. Οι μαθητές/τριες στοχάζονται και εκφράζουν τα συναισθήματά τους σε σχέση με τη βιωμένη εμπειρία τους (για όσα συνέβησαν στην ιστορία και για τον τρόπο που συνεργάστηκαν στην ομάδα).

Εικαστικό σχόλιο

Ο φόβος κορυφώνεται με ένα όνειρο, που έρχεται ακάλεστο να ταράξει περισσότερο την παιδική καρδιά. Δράκοι φτιαγμένοι από την επιρροή του θεάτρου σκιών, δράκοι μαριονέτες, φιγούρες χάρτινες, που κάποιος καραγκιοζοπαιχτής τους δίνει ζωή. Σαν κάθε φόβος να είναι μια σκιά που δημιουργεί εφιάλτες. Ο κάθε χαρακτήρας προστατεύεται μέσα από το αντικείμενό του (η Ελπίδα με την τσάντα της, που έχει όλα τα υλικά ζωγραφικής, ο Φώτης κάτω από το καπέλο του, η Αλκμήνη με τα γυαλιά της), ενώ ο Αλκίνοος είναι ο μόνος που σηκώνει το ανάστημά του για να δει πού είναι η μπάλα του.

3.3. Τεχνικές εμφύχωσης της ομάδας

Μάθημα 8: Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση

Το χρυσό μήλο

Στόχος

Στόχος είναι η εξοικείωση με τον θεατρικό ρόλο, με έμφαση στη συμπεριφορά, στα κίνητρα και τη δράση του, η καλλιέργεια κριτικής σκέψης και διαλεκτικής διάθεσης.

Βήμα 4 • **Ας ανακαλύψουμε πώς γίνεται!**

Τα στάδια της διερευνητικής δραματοποίησης	
1	Δημιουργούμε την κατάλληλη ατμόσφαιρα της ομάδας με ασκήσεις και παιχνίδια γνωριμίας, συνεργασίας, μεταμορφώσεων και άλλα.
2	Ερχόμαστε σε επαφή με τον μύθο και αφού έχουμε πάρει τις πρώτες πληροφορίες, κατόπιν, εκτός ρόλου, συζητάμε για τους χαρακτήρες: για τη ζωή τους, τον χώρο, τον χρόνο και τις καταστάσεις που αυτοί αντιμετωπίζουν.
3	Αυτοσχεδιάζουμε με τη βοήθεια των θεατρικών τεχνικών και των ερωτήσεων του / της εκπαιδευτικού, για να σκεφτούμε και να ερευνήσουμε σε ρόλο. Για να το πετύχουμε: <ul style="list-style-type: none"> • Εξετάζουμε τη συμπεριφορά των χαρακτήρων και τις συνέπειες της συμπεριφοράς τους, ενώ κάθε φορά παρατηρούμε και τη δική μας προσωπική δράση: τι επιλέγουμε να κάνουμε, γιατί το κάνουμε, τι μας προβληματίζει, ποια είναι τα διλήμματά μας. • Παράγουμε ένα δραματικό κείμενο στο εργαστήριο δημιουργικής γραφής και αυτοσχεδιάζουμε ξανά. • Αξιολογούμε τις αποφάσεις και τις ενέργειές μας σε ρόλο και εκτός ρόλου.
4	Αν θέλουμε, χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία, παρουσιάζουμε στη σκηνή όσα ερευνήσαμε.
5	Σε ρόλο και εκτός ρόλου, σκεφτόμαστε ξανά και συζητάμε όσα ερευνήσαμε: τις απόψεις μας, τα συναισθήματά μας, τις προτάσεις μας για τη συνέχεια

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 8, τα παιδιά παρατηρούν τον κύριο Γκριζή να φεύγει από το σχολείο και αποφασίζουν να πάνε στο θεατράκι. Εκεί, το δέντρο τους αναθέτει την πρώτη μυστική αποστολή: πρέπει να φτάσουν μέχρι την άκρη του κόσμου, εκεί που ενώνεται η μέρα με τη νύχτα, και να φέρουν ένα χρυσό μήλο από τον κήπο των Εσπερίδων. Για να τα καταφέρουν, πρέπει να ακολουθήσουν τα χνάρια του Ηρακλή, που κάποτε και εκείνος είχε κάνει αυτή τη διαδρομή μαζί με τον φίλο του, τον Ιόλαο. Το δέντρο τους δίνει δύο όπλα: την σκούφια του Άδη, που όποιος τη φορά γίνεται αόρατος, και το ραβδί του Ερμή, που φέρνει ύπνο.

Στη Διερευνητική Δραματοποίηση οι μαθητές/τριες, συμμετέχοντας ενεργά στη δραματική διερεύνηση του περιβάλλοντος με την ανάληψη ρόλου, προσδιορίζουν την ταυτότητα και την προσωπικότητα του χαρακτήρα, εξετάζουν τις στάσεις του, αξιολογούν τη συμπεριφορά του, ερμηνεύουν τις απόψεις, τις προθέσεις και τις πράξεις του και κατανοούν τον τρόπο που δρα, τις συνέπειες και τα οφέλη των επιλογών του. Μέσα από τις φαντασιακές καταστάσεις, στις οποίες εμπλέκονται οι χαρακτήρες, τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν σκηνές, δοκιμάζοντας νέες εκδοχές για το θέμα που πραγματεύονται, χτίζοντας τη δική τους ιστορία και διαμορφώνοντας τη δική τους αντίληψη, ενώ παράλληλα γίνονται δημιουργοί και θεατές συμβάντων.

Στο παρόν μάθημα, οι μαθητές/τριες καλούνται να διερευνήσουν την αξία της φιλίας. Οι δραστηριότητες του μαθήματος («Ο φίλος μου είναι...») και «Λιποθυμώ, πιάστε με!»), που εστιάζουν στη λειτουργία της παρατηρητικότητας και της ετοιμότητας, αντίστοιχα, αφορούν το πρώτο στάδιο της Διερευνητικής Δραματοποίησης και έχουν στόχο την καλλιέργεια κλίματος χαράς, εμπιστοσύνης και συνύπαρξης στην ομάδα. Ο/Η εκπαιδευτικός πληροφορεί και εμπνέει τους μαθητές/τριες, ώστε να κατανοούν τις δραστηριότητες, να είναι συγκεντρωμένοι και να ελέγχουν την κίνησή τους και τη δράση τους στην ομάδα. Είναι σημαντικό να έχουν προηγηθεί σωματικές ασκήσεις εμπιστοσύνης και οι μαθητές/τριες να έχουν εξοικειωθεί με τις τεχνικές πτώσεων στο έδαφος, καθώς και να υπάρχει άδειος και κατάλληλος χώρος. Σε κάθε περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να μεριμνά για την ασφάλειά τους.

Κατόπιν, ο/η εκπαιδευτικός φέρνει σε επαφή τους μαθητές/τριες, εκτός ρόλου, με την ιστορία, με στόχο να εμβαθύνουν στο δραματικό περιβάλλον, απαντώντας στα ερωτήματα: Ποιος, πότε, πού, πώς, τι, γιατί. Είναι σημαντικό στον χώρο που διεξάγεται το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής, σε εμφανές σημείο, να είναι ορατά τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητα του θεατρικού ρόλου: Ποιος είναι, Πού, Πότε, Τι κάνει, Τι πραγματικά θέλει να κάνει. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν αυτοσχέδιες δράσεις, ενώ στοχάζονται και ερευνούν σε ρόλο, με τη βοήθεια των θεατρικών τεχνικών και των ερωτήσεων του/της εκπαιδευτικού ('ανίχνευση σκέψης'), με στόχο να δημιουργηθεί το νέο δραματικό περιβάλλον, να διατυπωθούν εκτιμήσεις και εκ των υστέρων διαπιστώσεις για τους ρόλους, τα κίνητρα και τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα παιδιά ανταποκρίνονται στις ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού, ανταλλάσσουν σκέψεις, εμβαθύνουν στη συμπεριφορά, τα κίνητρα και τις ενέργειες των χαρακτήρων.

Αναζητώντας τον κήπο με τους φίλους μου

- Στον χώρο υπάρχουν μεγάλα χαρτόνια και πανιά. Χωριζόμαστε σε ομάδες και αυτοσχεδιάζουμε με θέμα τις δυσκολίες που συναντάμε για να φτάσουμε στον κήπο, χρησιμοποιώντας τα χαρτόνια και τα πανιά μας.
- Κρυβόμαστε πίσω τους, σαν να είναι κάστρο, κρυβόμαστε ο ένας από τον άλλο, ψάχνουμε ο ένας τον άλλο.
- Σκαφαλώνουμε στο βουνό, έχει ανεμοθύελλα, καταιγίδα, χιόνια, άγρια πουλιά και ζώα. Ψάχνουμε να βρούμε μια σπηλιά, μπαίνουμε έρποντας στη σπηλιά, συνεργαζόμαστε για να ανάψουμε φωτιά.
- Ανεβαίνουμε σε ανεμόσκαλες, περνάμε από ανεμογέφυρες, γλιστράμε σε παγωμένες λίμνες. Κρατιόμαστε από το χέρι, για να τα καταφέρουμε.
- Γινόμαστε μία αλυσίδα και περνάμε ανάμεσα από το χαρτί μας, χωρίς να το αγγίζουμε.
- Αποφασίζουμε τι θα κάνουμε στη συνέχεια, για να καταφέρουμε να φτάσουμε στον κήπο και αυτοσχεδιάζουμε.
- Με το κατάλληλο σήμα ο/η εκπαιδευτικός σταματά τη δράση και, πλησιάζοντας κάποιον/α, ρωτάει για τον ρόλο ή και την κατάσταση. Για παράδειγμα: «Ποιος είσαι; Πού βρίσκεσαι; Τι πρόβλημα αντιμετωπίζεις; Πώς αισθάνεσαι; Τι σκέφτεσαι να κάνεις; Πώς θα τα καταφέρεις; Ποιοι είναι οι φίλοι σου;».
- Η εικόνα ζωντανεύει ξανά και η δράση συνεχίζεται, ώσπου να βρούμε τον κήπο.

Πολεμώντας μαζί τον Δράκο

- Έχουμε φτάσει στον κήπο. Είμαστε ένα βήμα από το δέντρο με τα χρυσά μήλα, αλλά τα φυλά ο ακοίμητος δράκος. Συζητάμε στην ομάδα μας, επιλέγουμε τους ρόλους και αυτοσχεδιάζουμε σχετικά με το πώς θα πλησιάσουμε τον δράκο.
- Η δράση παγώνει και ο/η εκπαιδευτικός ρωτά: «Τι σκέφτεστε να κάνετε για να νικήσετε τον δράκο; Πώς θα συνεργαστείτε; Τι όπλα έχετε στη διάθεσή σας, με βάση την ιστορία; Πώς θα τα χρησιμοποιήσετε; Γιατί είναι σημαντικό να μείνετε ενωμένοι;».
- Συνεχίζουμε τον αυτοσχεδιασμό.
- Με το σήμα του/της εκπαιδευτικού, η δράση παγώνει και ο εμπνευστής ζητά από κάποιον παίκτη να πει φωναχτά τις σκέψεις του, σε σχέση με την κατάσταση που αντιμετωπίζει.
- Η εικόνα ζωντανεύει ξανά και η δράση συνεχίζεται, μέχρι να δούμε τι γίνεται στο τέλος. Κατάφεραν οι τέσσερις φίλοι να πάρουν το μήλο που τους ζήτησε το δέντρο;

Συναντώντας τον Ηρακλή και τον Ιόλαο

- Στις ομάδες, κάποιος παίκτης μπαίνουν στο ρόλο του Ηρακλή και του Ιόλαου και αφηγούνται πώς τα κατάφεραν με τα Μήλα των Εσπερίδων, με τη Λερναία Ύδρα, με τους στάβλους του Αυγεία, με τα βόδια του Γηρυόνη, με τη σύλληψη του Κέρβερου και τόσα άλλα που έκαναν μαζί.
- Τα παιδιά τους ρωτούν τη γνώμη τους σχετικά με το τι είναι η φιλία, γιατί είναι σημαντική και ποιον θεωρούν καλό φίλο.
- Κάνουμε διάλογο με τον Ηρακλή και τον Ιόλαο και εκθέτουμε τις απόψεις μας σχετικά με τη φιλία.

Στη δημιουργία του νέου δραματικού περιβάλλοντος, στόχος είναι να διαμορφώσουν οι μαθητές/τριες τα επεισόδια της ιστορίας, με ενδιάμεσες αυτοσχέδιες δράσεις και/ή να συγγράφουν αφηγηματικό/θεατρικό κείμενο. Οι μαθητές/τριες εμβαθύνουν στην κατανόηση της δράσης των χαρακτήρων, αναστοχάζονται, εντός και εκτός ρόλου, ενώ αξιολογούν και αναπλαισιώνουν τη δράση τους. Τέλος, αναλαμβάνουν τη σκηνική παρουσίαση της δραματικής τους διερεύνησης.

Στο στάδιο του αναστοχασμού, οι μαθητές/τριες σκέφτονται και συζητούν για τη διαδικασία και όσα διερεύνησαν, σε σχέση με την ομάδα και την έννοια της φιλίας. Ειδικότερα, στοχάζονται σχετικά με το πώς εκφράζεται η φιλία, μέσα από ποια συναισθήματα και ποιες συμπεριφορές, ενώ εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους και αιτιολογούν τις απόψεις τους, καλλιεργώντας μεταγνωστικές και μετεπικοινωνιακές δεξιότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, αποτυπώνουν την βιωμένη εμπειρία τους συνεργατικά σε έναν χάρτη (π.χ. σε χαρτί του μέτρου), στον οποίο συμπεριλαμβάνουν τα κατορθώματα με τους φίλους τους.

Εικαστικό σχόλιο

Το χρυσό μήλο βρίσκεται εκεί που ενώνεται η μέρα με τη νύχτα. Το κίτρινο μήλο, με την αντίθεση που δημιουργεί το σκούρο φόντο από αριστερά, δίνει την αίσθηση του αστεριού, που λάμπει όπως ο χρυσός. Η μέρα γίνεται νύχτα και ο χρόνος καταγράφεται στην κίνηση των πλανητών. Ο χρόνος έχει βαθιά σχέση με τα 'βήματα' των δορυφόρων των πλανητών. Ένα βήμα είναι αρκετό, για να μπει ο Αλκίνοος στην κουφάλα του δέντρου και να αλλάξει η αίσθηση του χρόνου.

3.4. Θεατρικές τεχνικές

Μάθημα 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές

Η καρδιά του δέντρου

Στόχος

Στόχος είναι η διερεύνηση της συμπεριφοράς και των κινήτρων του ρόλου, η καλλιέργεια του ρυθμού, των κινησιολογικών και φωνητικών δεξιοτήτων, καθώς και η καλλιέργεια γραπτού λόγου.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 9, τα παιδιά επιστρέφουν νικητές, έχοντας καταφέρει να πάρουν το χρυσό μήλο από τον κήπο των Εσπερίδων. Με μια τελετουργία σε κυκλικό χορό και με τη συνοδεία τραγουδιού, που περιγράφει τις περιπέτειες που έζησαν αντιμετωπίζοντας τον Λάδωνα, τοποθετούν το μήλο στην καρδιά του δέντρου.

Οι θεατρικές τεχνικές δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές/τριες, μέσα από την αυτοσχέδια δράση, να εμβαθύνουν στο δραματικό περιβάλλον και να το αναδημιουργήσουν, διεισδύοντας στον χώρο και τον χρόνο, εξελίσσοντας τις σκηνές, διερευνώντας τη συμπεριφορά των ρόλων και τις δραματικές καταστάσεις. Στο παρόν μάθημα, αξιοποιούνται οι θεατρικές τεχνικές 'τελετουργία', 'χορωδιακή απαγγελία' και 'γραφή σε ρόλο'.

Ξεκινώντας από τον κυκλικό χορό και το τραγούδι του «Χαραλάμπη», οι μαθητές/τριες εισάγονται στην έννοια της τελετουργίας και του δρώμενου, με στόχο να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη της ομάδας και να ενδυναμωθούν ατομικά και συλλογικά τα μέλη της, αλλά και να εκφραστούν με ρυθμικά μοτίβα, να συντονίσουν τις κινήσεις τους και να λειτουργήσουν αρμονικά στην ομάδα. Οι μαθητές/τριες καλλιεργούν τις κινησιολογικές και φωνητικές δεξιότητες, καθώς καλούνται να εμπλουτίσουν τον ρόλο τους και να τον υποστηρίξουν σκηνικά, με κινήσεις, παύσεις, σιωπές, ήχους, λόγο. Αναλυτικότερα, η τελετουργία, με το τυπικό που εισάγει, καθερώνει μια πολύ συγκεκριμένη μορφή και δομή στο δραματικό περιβάλλον, όπου η κάθε λεπτομέρεια είναι σημαντική. Οι τελετές και τα τυπικά αποσκοπούν στο να αναδείξουν και να επικυρώσουν τις σημαντικές αξίες της κοινότητας, καθιστώντας κοινωνούς τους συμμετέχοντες, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να ξαναδούν και να κατανοήσουν τη δική τους ζωή.

Μέσω της τεχνικής 'γραφή σε ρόλο', οι μαθητές/τριες στοχάζονται σχετικά με τις δράσεις των χαρακτήρων, αντλώντας από τη δική τους ζωή και πραγματικότητα. Μέσω των γραπτών κειμένων, εκφράζουν τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους. Η γραφή μπορεί να εισαχθεί σε κάθε στάδιο ανάπτυξης του δραματικού περιβάλλοντος, ως διαδικασία εναρκτήρια, διερεύνησης της ιστορίας ή αξιολόγησης των καταστάσεων. Στον σκηνικό αυτοσχεδιασμό, οι ομάδες παρουσιάζουν αυτοσχέδιο τυπικό της τελετής παράδοσης του μήλου στο δέντρο, όπου αξιοποιούν όσα διερεύνησαν. Κάθε ομάδα παρουσιάζει το τελετουργικό της, με ήχους και ρυθμικές κινήσεις στον κύκλο. Οι ομάδες μπορούν, στη συνέχεια, να παίξουν μαζί όλα τα τελετουργικά με ροή και ρυθμό. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μαθητές/τριες εμπνυχώνονται να εκφράσουν ευχές, με στόχο να λειτουργήσουν με ενσυναίσθηση και να στοχαστούν σχετικά με την έννοια και την αξία της ευχής.

Εικαστικό σχόλιο

Το χρυσό μήλο γίνεται κόκκινο στα χέρια των παιδιών. Τα κλαδιά του δέντρου γίνονται χέρια, που ανεβάζουν τα παιδιά στο ύψος της εμπιστοσύνης. Το δέντρο αρχίζει να παίρνει ζωή. Πράσινα φύλλα κάνουν την εμφάνισή τους στα ξερά κλαδιά. Η χαρά διαγράφεται στο πρόσωπο του δέντρου που διαμορφώνεται σιγά-σιγά με την αγάπη των παιδιών. Οι γραμμές της σχεδίασης επιστρέφουν σε ήπιες μεταβολές, χωρίς ακόμα να χάνεται η έντονη εναλλαγή των όγκων του κορμού του δέντρου. Από το ταξίδι μέσα στο εσωτερικό του δέντρου αναδύθηκε το χρυσό μήλο που άρχισε να γίνεται κόκκινο στα χέρια των παιδιών, πλησιάζοντας το χρώμα της καρδιάς.

3.5. Τεχνικές ερώτησης και σκηνικής διερεύνησης δραματικού περιβάλλοντος

Μάθημα 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε

Οι ερωτήσεις

Στόχος

Στόχος είναι η άσκηση στον διάλογο και τον αναστοχασμό πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη δράση, καθώς και η καλλιέργεια της δημιουργικής και κριτικής σκέψης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 10, τα παιδιά συναντούν τυχαία τον κύριο Γκρίζη έξω από το θεατράκι του σχολείου. Εκείνος ζητά να του εξηγήσουν τον λόγο της παρουσίας τους εκεί, όμως τα παιδιά διστάζουν να απαντήσουν. Φοβούνται ότι ο κύριος Γκρίζης υποψιάζεται τη δράση τους και αναρωτιούνται αν θα πρέπει να εγκαταλείψουν τις αποστολές τους. Ο Αλκίνοος εμπνυχώνει τους φίλους του, υπενθυμίζοντάς τους ότι μαζί κατάφεραν να νικήσουν τον δράκο. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε μία ακόμα ανατροπή στην αναμενόμενη συμπεριφορά του Αλκίνοου, ο οποίος παρουσιάστηκε ως πρόσωπο που συχνά φοβάται στις αρχικές ταυτότητες. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την αναπτυξιακή πορεία των ατόμου, σύμφωνα με τη φαινομενολογική προσέγγιση, τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης, καθώς και την προοπτική του 'πιθανού εαυτού'.

Στόχος των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στη νοητική διεργασία της δημιουργίας ερωτήσεων και απαντήσεων, καθώς επίσης να αναζητούν και να παρέχουν πληροφορίες για τα συναισθήματα και τις σκέψεις των χαρακτήρων. Οι ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού στοχεύουν στην κινητοποίηση των μαθητών/τριων, ώστε με παιγνιώδη, δημιουργική και κριτική στάση, εμπιστοσύνη και υπευθυνότητα στην ομάδα και στους θεατρικούς ρόλους, να διαμορφώνουν συνθήκες δραματικής διερεύνησης. Ταυτόχρονα, οι ερωτήσεις, δίχως εξεταστικό χαρακτήρα, επιδιώκουν την αξιολόγηση της ανταπόκρισής τους στην οργάνωση και διαχείριση των επιμέρους στάσεων και συμπεριφορών των ρόλων που αναλαμβάνουν. Έτσι, ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τους μαθητές/τριες να θέσουν και να διερευνήσουν συνεργατικά τα προσωπικά τους ερωτήματα, ενώ, για να το πετύχει αυτό, δημιουργεί την απαραίτητη διανοητική και δραματική ένταση.

Ενδεικτικές ερωτήσεις για τη δραστηριότητα: «Η απόφασή μας»

- Θα πάμε ξανά στο θεατράκι; Αν αποφασίσουμε να πάμε, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί, για να μην συναντήσουμε πάλι τον κύριο Γκρίζη. Κοιτάζουμε τριγύρω ερευνητικά, συνεννοούμαστε με νοήματα. Κάτι ακούστηκε. Ποιος είναι εκεί; Μας είδε;
- Φτάνουμε στο θεατράκι και βλέπουμε ότι η πόρτα δεν είναι κλειδωμένη, αλλά υπάρχει ένα καινούριο σημείωμα που γράφει με κόκκινα γράμματα «**ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ**». Τι νομίζετε ότι πρέπει να κάνουμε τώρα;
- Είναι μέσα, λέτε, ο κύριος Γκρίζης;
- Συμφωνούμε όλοι να μπούμε; Ποιοι από εμάς δεν θέλουν να προχωρήσουν;
- Τι θα κάνουμε αν είναι μέσα; Μπορούμε να καταφέρουμε να τον μεταπείσουμε; Με ποιον τρόπο;
- Ποια θα είναι η στάση μας, αν επιμένει να παραμείνει κλειδωμένο το θέατρο;
- Γιατί πιστεύετε ότι φέρεται έτσι;
- Πώς νομίζετε ότι μπορεί να αντιδράσει το δέντρο, αν μας ανακαλύψει ο κύριος Γκρίζης;
- Μπορούμε να ζητήσουμε βοήθεια από κάποιον, χωρίς να βάλουμε σε κίνδυνο το δέντρο; Σε ποιον θα μπορούσαμε να μιλήσουμε;

Με το 'θέατρο φόρουμ' ενισχύεται η συμμετοχή του θεατή στη δράση, ο μετασχηματισμός αντιλήψεων και πεποιθήσεων, καθώς και η κατανόηση της αξίας της άποψης και της επιλογής του άλλου. Στη δραστηριότητα «Κι αν πραγματικά συναντούσαμε τον κύριο Γκρίζη;» οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες ρόλων, αναπτύσσουν διάλογο, εκθέτοντας τα επιχειρήματά τους και υποστηρίζοντας τις αξίες τους. Η τεχνική απαιτεί από τους/τις συμμετέχοντες/χουσες να μουν στη δράση και να την αξιολογήσουν ως χαρακτήρες, παίζοντας τη δική τους πρόταση.

Η αναστοχαστική συζήτηση, όπου οι μαθητές/τριες σε ρόλο διατυπώνουν ερωταποκρίσεις και απαντούν για τις συνθήκες που οδηγούν τον ρόλο σε δράση, ακούγοντας με προσοχή τις απόψεις των άλλων, έχει στόχο να ενισχυθεί η αλληλεπίδραση και να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με τις αρχές της διαλεκτικής. Η δραστηριότητα «Προσωπογραφία του κυρίου Γκρίζη» ενθαρρύνουν τους μαθητές/τριες να φανταστούν και να αποτυπώσουν έναν χαρακτήρα, αναπτύσσοντας τη δημιουργική σκέψη και την προσωπική έκφραση.

Εικαστικό σχόλιο

Οι τέσσερις φίλοι έρχονται κατά πρόσωπο αντιμέτωποι με τον κύριο Γκρίζη. Ερωτήσεις και απαντήσεις σπάνε την απόσταση που υπήρχε μεταξύ τους. Το δάχτυλο, που υποδεικνύει χαρακτηριστικό στοιχείο επιβολής, γίνεται σχεδιαστικό σύμβολο απέναντι στους ήρωες που προσπαθούν να κρυφτούν ο ένας πίσω από τον άλλο. Τώρα, το ύψος ανάμεσα στα παιδιά και τον κύριο Γκρίζη γίνεται μικρότερο. Τα γκρίζα παιδιά της αρχικής εικόνας είναι τώρα πολύχρωμα μπροστά στον κύριο Γκρίζη. Στη συνέχεια, ο αναγνώστης βλέπει σε πρώτο πλάνο τον Φώτη, που παρακολουθεί τον κύριο Γκρίζη. Με τη βοήθεια της προοπτικής, η πόρτα μικραίνει στο βάθος.

4. Ο λόγος του σώματος – το σώμα του λόγου. Ο λόγος της υπόκρισης Τι κάνουμε για να ζωντανέψουμε μια γραμμένη ιστορία στη σκηνή

4.1. Θεατρικές μέθοδοι/ προσεγγίσεις (δραματοποίηση, ντοκουμέντο, δρώμενο κ.ά.)

**Μάθημα 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;
Ο παράξενος επισκέπτης**

Στόχος

Στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών/τριων με τη μέθοδο της δραματοποίησης, η καλλιέργεια της λεκτικής και σωματικής έκφρασης, καθώς και η ανάπτυξη δεξιοτήτων συγκέντρωσης, προσοχής και ενεργητικής ακρόασης, μέσω της θεατρικής τεχνικής 'αφήγηση'.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 11, οι τέσσερις φίλοι αποφασίζουν να μην αφήσουν τον φόβο να τους νικήσει. Καθώς, όμως, παρατηρούν το δέντρο να ανθίζει ξανά, μια μεγάλη έκπληξη τους περιμένει. Μέσα από την κουφάλα του δέντρου ακούγεται κάποιος να μονολογεί. Ξαφνικά, εμφανίζεται ένας παράξενος άνδρας, με φανταχτερά ρούχα, κρατώντας μια πένα φτερού και το χειρόγραφο του.

Μέσα από την τεχνική 'αφήγηση' (πρωτοπρόσωπη και τριτοπρόσωπη), οι μαθητές/τριες μαθαίνουν να δίνουν πληροφορίες, να παρουσιάζουν τα γεγονότα και να περιγράφουν τη συμπεριφορά των χαρακτήρων του μυθοπλαστικού περιβάλλοντος, ενώ, μέσα από τις αφηγούμενες ιστορίες, ταυτίζονται με τους χαρακτήρες, συμπάσχουν με τις αγωνίες και τα προβλήματά τους, προσπαθώντας να επινοήσουν λύσεις και τρόπους εξέλιξης της δράσης.

Σημαντικό είναι, ως αφηγητές, να μάθουν να προκαλούν το ενδιαφέρον της ομάδας με τον τόνο της φωνής, τις εκφράσεις και τα συναισθήματά τους. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει παραδείγματα αφήγησης, να συζητήσει με τους μαθητές/τριες και να τους υποδείξει διακριτικά τα στοιχεία μιας καλής αφήγησης, όπως: η σωστή εκφορά και η παραστατικότητα της ομιλίας (ύφος, χροιά, χρώμα, μελωδία, τονικότητα, ρυθμός, ροή, παύσεις, αναπνοές), τα χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου (σύνταξη, διατύπωση, λεξιλόγιο, εκφράσεις, ακρίβεια, σαφήνεια, ευθύς και πλάγιος λόγος), το περιεχόμενο και η δομή της αφήγησης (τόπος, χρόνος, πρόσωπα-χαρακτήρες-συμπεριφορές, δράση-συγκρούσεις-εξέλιξη, συναισθήματα, επινοήση-φαντασία, δραματική ένταση, διάλογοι), η συμμετοχή του σώματος και του προσώπου (σωματική εκφραστικότητα, μορφασμοί, κίνηση του σώματος, επαφή του βλέμματος με τους ακροατές κλπ.). Στη δραστηριότητα «Μια φορά κι έναν καιρό...», οι μαθητές/τριες, με τη σειρά, γίνονται παραμυθάδες και αφηγούνται σύντομες ιστορίες. Στη δραστηριότητα «Ο παράξενος επισκέπτης» χωρίζονται σε δύο ομάδες. Στην πρώτη ομάδα, αφού συζητήσουν για το ποια μπορεί να είναι η ιστορία του παράξενου επισκέπτη, αναλαμβάνουν τον ρόλο του παραμυθά και, με κατάλληλες κινήσεις και εκφράσεις, αφηγούνται διαδοχικά την ιστορία του επισκέπτη. Στη δεύτερη ομάδα, οι παίκτες αναλαμβάνουν τον ρόλο του επισκέπτη και αφηγούνται διαδοχικά την ιστορία του. Πέρα από τα τεχνικά στοιχεία της αφήγησης, στόχος είναι ο/η μαθητής/τρια που αφηγείται να νιώσει τη χαρά του λόγου και της κίνησης, την αίσθηση της προσφοράς και την επαφή με τους ακροατές του/της.

Επίσης, μέσω της τεχνικής της 'αφήγησης', οι μαθητές/τριες έρχονται σε μια πρώτη επαφή με τα στοιχεία που δομούν τη μέθοδο της δραματοποίησης. Ειδικότερα, ο/η εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές σχετικά με τα βασικά σημεία της ιστορίας (π.χ. τόπος, χρόνος, χαρακτήρες) και τους ζητά να αφηγηθούν διαδοχικά τις σκηνές που θυμούνται. Οι μαθητές/τριες μπορούν να αφηγηθούν μέρη της ιστορίας, να εμπνευστούν και να δημιουργήσουν αυτοσχεδιασμούς ή να δραματοποιήσουν σκηνές. Εναλλακτικά, ο/η εκπαιδευτικός σταματά σε κάποια σημεία την αφήγηση του και οι μαθητές/τριες συνεχίζουν την ιστορία με τη δική τους φαντασία.

Στο στάδιο του αναστοχασμού, με τη βοήθεια της θεατρικής τεχνικής 'περίγραμμα του χαρακτήρα', οι μαθητές/τριες επικοινωνούν με τον χαρακτήρα σε κλίμα ενσυναίσθησης. Στη δραστηριότητα «Το περίγραμμα του παράξενου επισκέπτη», δημιουργείται ένα περιβάλλον μάλλον φορτισμένο, καθώς ο χαρακτήρας είναι παρών, αλλά δεν μπορεί να τους μιλήσει. Η δραστηριότητα «Ο παράξενος επισκέπτης ζωντανεύει» προωθεί τη δημιουργικότητα και την έκφραση μέσω της χρήσης ποικίλων υλικών, ενισχύει τη συνεργασία και την επικοινωνία, καθώς και τη σύνδεση με αφηγηματικές πρακτικές.

Προτεινόμενος σύνδεσμος:

Μέγαρο Μουσικής Αθηνών: Παιδική παράσταση με αφήγηση και ακουστική περιγραφή:

<https://www.megaron.gr/paramuthia-gia-ola-ta-paidia-me-afigisi-stin-elliniki-glossa-kai-akoustiki-perigrifi/>

Εικαστικό σχόλιο

Ο κορμός του δέντρου ανοίγει προς τον θεατή σαν αυλαία. Τα παιδιά περιεργάζονται το μήλο σαν επιστήμονες, όπως ο Φώτης που κρατάει έναν μεγεθυντικό φακό, ή με τα χέρια νηλά, δίνοντας την αίσθηση της μεγαλοσύνης που μπορεί να δημιουργεί το κόκκινο μήλο. Οι στάσεις δηλώνουν την αίσθηση ότι όλα συμβαίνουν στον δικό τους κόσμο, αφήνοντάς μας ως παρατηρητές μιας εξέλιξης. Ενώ όλα αυτά συμβαίνουν στο ταξίδι του χρόνου, εμφανίζεται ένας επισκέπτης από το παρελθόν, ο Ουίλιαμ Σαίξπηρ. Τα παιδιά επικεντρώνουν την προσοχή τους στον επισκέπτη, ο οποίος, ως σημαντική παρουσία, τοποθετείται στο κέντρο της σύνθεσης, προβάλλοντας κυρίως την έκφραση της πνευματικότητας.

4.2. Εργαστήρι δημιουργικής γραφής – παραγωγή δραματικού λόγου

Μάθημα 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας

Ένας παραμυθός

Στόχος

Στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών/τριων με τη μέθοδο της δραματοποίησης, η καλλιέργεια της λεκτικής και σωματικής έκφρασης, καθώς και η ανάπτυξη δεξιοτήτων συγκέντρωσης, προσοχής και ακουστικής αντίληψης, μέσω της θεατρικής τεχνικής ‘δραματοποιημένη αφήγηση’.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 12, ο παράξενος επισκέπτης αποκαλύπτει στα παιδιά την ταυτότητά του. Ονομάζεται Ουίλιαμ Σαίξπηρ και είναι θεατρικός συγγραφέας. Ο Σαίξπηρ προτείνει στα παιδιά να τους αφηγηθεί μία ιστορία του και εκείνα να την αναπαραστήσουν με το σώμα, την έκφραση του προσώπου, τη φωνή και τον λόγο.

Στην τεχνική ‘δραματοποιημένη αφήγηση’, οι περιγραφόμενες καταστάσεις, οι οποίες περιλαμβάνονται σε ένα οποιοδήποτε μη δραματικό κείμενο, που αφηγείται ο/η εκπαιδευτικός ή διαδοχικά τα μέλη μιας ομάδας, δραματοποιούνται από μια άλλη ομάδα. Στη δραστηριότητα «Θα σας πω ποιος είμαι» οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ζεύγη. Ένας μαθητής αναλαμβάνει ένα ρόλο και αφηγείται μια ιστορία από τη ζωή του ρόλου, ενώ, ταυτόχρονα, ένα άλλο παιδί αναπαριστά με κίνηση όσα ακούει. Οι υπόλοιποι μαθητές/τριες παρακολουθούν. Έτσι, πραγματοποιείται οπτικοποίηση του λόγου, κατά την οποία οι ακροατές μετατρέπονται σε θεατές. Ο λόγος, ο φωνολογικός κώδικας, εξακολουθεί να βρίσκεται σε προτεραιότητα, όμως πλαισιώνεται με μια διευρυμένη μορφή παντομίμας, με στοιχειώδη χρήση διαλόγου από τους ρόλους.

Οι μαθητές/τριες που αναπαριστούν την ιστορία καλούνται να προσαρμοστούν στον ρυθμό της αφήγησης, όπως διαμορφώνεται από τη φωνή, το ύφος, τη γλωσσική έκφραση και τις χειρονομίες του αφηγητή. Χρειάζεται να είναι προσεκτικοί, ώστε να ζωντανεύουν την αφήγηση με έντονη κινησιολογία και εσωτερικό ρυθμό και να δημιουργούν δραματική ένταση, ενώ συνεχώς βρίσκονται σε ετοιμότητα, αφού συγχρόνως παρακολουθούν την ιστορία και την εμπνυχώνουν.

Στη δραστηριότητα «Η ιστορία του κυρίου Σαίξπηρ» οι μαθητές/τριες κάθε ομάδας αφηγούνται ένα απόσπασμα του έργου «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας», με στόχο να πειραματιστούν με το ύφος, τη χροιά και την ένταση της φωνής τους, ενώ οι άλλες ομάδες αναπαριστούν, με μια διευρυμένη μορφή παντομίμας και με στοιχειώδη χρήση διαλόγου, την περιγραφόμενη κατάσταση, προσπαθώντας να προσαρμόσουν τις κινήσεις τους στον ρόλο που παίζουν. Στο στάδιο του αναστοχασμού, οι μαθητές/τριες συζητούν σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές της ‘αφήγησης’ και της ‘δραματοποιημένης αφήγησης’, με στόχο την ανταλλαγή σκέψεων και γνώσεων και την προώθηση του συμμετοχικού διαλόγου, ενώ με τη δραστηριότητα «Ξαναβλέπουμε το περίγραμμα του κυρίου Γουίλιαμ», εμπλουτίζουν την κατανόησή τους σχετικά με τον υπό διερεύνηση χαρακτήρα.

5. Το τι και το πώς στη θεατρική σκηνή - Η θεατρική σκηνή μας

5.1. Κειμενικοί – παραστασιακοί κώδικες – Σκηνοθετική διαμεσολάβηση

Μάθημα 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;

Η ζωή μας σαν παραμύθι

Στόχος

Στόχος είναι η κατανόηση των βασικών στοιχείων του δραματικού κειμένου, η καλλιέργεια ανάλυσης και ανασύνθεσης ενός θέματος, κειμένου ή οπτικοακουστικού ερεθίσματος, μέσω της διαλογοποίησης, και η εξοικείωση των μαθητών/τριων με τη μέθοδο της δραματοποίησης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 13, ο κύριος Γουίλιαμ εισάγει τους τέσσερις φίλους στην έννοια του δραματικού κειμένου, εξηγώντας τα βασικά στοιχεία του, ενώ τους ενθαρρύνει να δημιουργήσουν τη δική τους ιστορία, δίνοντας έμφαση στην έννοια της δραματικής έντασης.

Στόχος των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να διακρίνουν οι μαθητές/τριες τις διαφορές του μη δραματικού κειμένου από το δραματικό, καθώς και τους τρόπους μετατροπής του, ώστε να μπορούν στη συνέχεια να το παρουσιάσουν ως θεατρικό δρώμενο. Η ανάλυση του δραματικού κειμένου εκκινεί από την ανάλυση του μύθου τον οποίον αφηγείται. Σε πρώτο στάδιο, εντοπίζουμε τι συμβαίνει στην ιστορία, τη χωρίζουμε σε εικόνες ή σκηνές, σε κάθε σκηνή δίνουμε τίτλους που συμπυκνώνουν τη δράση και συζητούμε όσα συμβαίνουν, εστιάζοντας στα σημαντικά γεγονότα και τοποθετώντας τα στον χώρο και τον χρόνο. Συνεχίζουμε με την ανάλυση των χαρακτήρων, εξετάζοντας τα λόγια και τις πράξεις τους, δηλαδή τη συμπεριφορά τους σε σχέση με τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν. Διακρίνουμε τα κίνητρά τους και τις διαπροσωπικές σχέσεις τους και αξιολογούμε πόσο αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. Κατά τη δραματική ανάλυση, η έμφαση δίνεται στα γεγονότα που πυροδοτούν τη δράση και φέρνουν ανατροπές στην υπάρχουσα κατάσταση και συγκρούσεις που προκαλούν το δραματικό ενδιαφέρον.

Βήμα 4 • Ας ανακαλύψουμε πώς γίνεται!

Τα βασικά στοιχεία της δράσης:

Ποιοι είναι οι χαρακτήρες;

Πού βρίσκονται και πότε;

Τι επιδιώκουν;

Πώς θα το πετύχουν;

Τι τους εμποδίζει;

Πώς ξεπερνούν τα εμπόδια και τι γίνεται στο τέλος;

Για να κατανοήσουμε το δραματικό κείμενο:

- Εντοπίζουμε τα βασικά στοιχεία του.
- Διερευνούμε τη συμπεριφορά των χαρακτήρων (Πώς νιώθουν; Ποιες είναι οι απόψεις τους; Τι επιλέγουν να κάνουν και γιατί; Ποια είναι η σχέση τους με τους άλλους;)
- Χωρίζουμε την ιστορία σε σκηνές και δίνουμε τίτλους.

Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες, παρατηρούν μια εικόνα από ένα ζωγραφικό έργο ή μια φωτογραφία από ταινία ή παράσταση, εντοπίζουν τα βασικά στοιχεία, προετοιμάζουν και παρουσιάζουν σύντομο αυτοσχεδιασμό («Ζωντανεύω την εικόνα»). Στη συνέχεια γράφουν διαλόγους, με αφορμή μια εικόνα από το βιβλίο («Γράφουμε μια ιστορία») και παρουσιάζουν το θεατρικό τους έργο στην ομάδα. Στη θεατρική γραφή, όπου συντίθεται το δραματικό κείμενο, μπορεί να αξιοποιηθούν τεχνικές όπως η 'γραφή σε ρόλο', η καταγραφή των σκέψεων και των συναισθημάτων του χαρακτήρα και ό,τι υλικό έχει προκύψει από προηγούμενη διερεύνηση (π.χ. με βάση το 'περίγραμμα του χαρακτήρα'). Η συμβολή του/της εκπαιδευτικού είναι καθοριστική, αφού προσαρμόζει τη στοχοθεσία, λαμβάνοντας υπόψη το αναπτυξιακό και μαθησιακό υπόβαθρο των μαθητών/τριων και τη δυναμική της ομάδας.

Στο πλαίσιο της αναστοχαστικής διαδικασίας, οι μαθητές/τριες συζητούν σχετικά με τα θεατρικά τους κείμενα, ενώ αξιολογούν τον τρόπο με τον οποίο συνεργάστηκαν. Στη δραστηριότητα «Παιχνίδι με τις λέξεις» οι μαθητές/τριες δημιουργούν μια ακροστιχίδα της λέξης μυστήριο. Οι μαθητές/τριες καλούνται να συνδέσουν κάθε γράμμα της λέξης με μια λέξη ή φράση, ενισχύοντας τη φαντασία και την ικανότητά τους να συσχετίζουν έννοιες.

Εικαστικό σχόλιο για τα μαθήματα 12 και 13

Ένας κοντυλοφόρος με ένα φτερό και λίγο μελάνι είναι αρκετά για έναν συγγραφέα να γράψει ιστορίες που θα χαρακτηρίζουν μια εποχή. Στο «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» του Σαίξπηρ, ο Πουκ στην αριστερή πλευρά της σύνθεσης, μετανοημένος, παρατηρεί τον ήρωα που τον μεταμόρφωσε σε γάιδαρο. Η ατμόσφαιρα που δημιουργείται από το φως του φεγγαριού μάς μεταφέρει σε μια μυστηριακή κατάσταση, όπου τα ξωτικά κυριαρχούν στο δάσος της φαντασίας. Ο χώρος που υπάρχει γύρω από τους ήρωες είναι ένας εσωτερικός χώρος, όπως στα παρασκήνια των θεάτρων. Στοιχεία, όπως κουτιά και τελάρα, ανήκουν στα παρασκήνια, ενώ στοιχείο του δάσους αποτελεί το φως του φεγγαριού και το δέντρο. «Χρειάζεται φαντασία, φίλοι μου! Ας κάνουμε μύθο την πραγματική μας ζωή», είναι τα λόγια του Σαίξπηρ που θα γίνουν κινητήρια δύναμη για να οδηγήσουν τα παιδιά στη δημιουργία μιας δικής τους παράστασης.

5.2. Θεατρική παράσταση: Από την παραγωγή στην πρόσληψη

Μάθημα 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση Ζωντανεύοντας τη δική μας ιστορία

Στόχος:

Στόχος είναι η καλλιέργεια δεξιοτήτων ως προς την οργάνωση μιας θεατρικής παράστασης, η ανάπτυξη της αντίληψης των μαθητών/τριων σχετικά με τη σκηνική ατμόσφαιρα και την παραστατικότητα του δραματικού περιβάλλοντος, καθώς και η εξοικείωσή τους με την έννοια του 'θεατή', του 'ηθοποιού' και του 'σκηνοθέτη'.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 14, οι τέσσερις φίλοι, αν και άκουσαν τη φωνή του κυρίου Γκριζή, αποφάσισαν να παραμείνουν στη θέση τους και να συνεχίσουν να προετοιμάζονται για την παράστασή τους, που είχε ως θέμα τη δική τους ιστορία. Καθώς τα παιδιά ετοιμάζονταν να στήσουν την πρώτη σκηνή του έργου τους, το θεατράκι μοσχομύριζε σαν την πρώτη ημέρα της άνοιξης.

Στόχος των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες πώς δομείται ο σκηνικός χώρος και να αποκτήσουν συνείδηση της λειτουργίας των σημείων της όψης, καθώς δηλώνουν αντιλήψεις, συναισθήματα, συμπεριφορές, κοινωνικές καταστάσεις, ενώ δημιουργούν την αναγκαία ατμόσφαιρα, υπογραμμίζουν τον διάλογο, μεταφέρουν τους συμμετέχοντες-θεατές στον δραματικό χώρο και χρόνο και υπηρετούν τη συνεργασία με όλους τους υπόλοιπους κώδικες, ώστε να επιτυγχάνεται η επαρκέστερη επικοινωνία με τον θεατή.

Η δραστηριότητα «Τίτλοι σκηνών» βοηθά τους μαθητές/τριες να οργανώσουν την ιστορία τους, χωρίζοντάς την σε σκηνές και δημιουργώντας τίτλους. Επιπλέον, ενισχύει την αφηγηματική ικανότητα, τη δημιουργική σκέψη και τη συνεργατικότητα.

Προτεινόμενος σύνδεσμος:

Ιστοσελίδα Τμήματος Θεάτρου Α.Π.Θ, <https://www.thea.auth.gr/visual-material/>

Εικαστικό σχόλιο

Εδώ η εικονογράφηση χρησιμοποιεί τα σύμβολα που υπάρχουν στο κείμενο, προσπαθώντας να οπτικοποιήσει την ιδέα. Όταν τα παιδιά ανοίγουν τα κουτιά, η έκπληξη προβάλλεται στα βλέμματά τους. Είναι η πρώτη στιγμή που ο καθένας επικεντρώνεται στο δικό του αντικείμενο, με κοινό στοιχείο τη χαρά της ανακάλυψης. Το σχέδιο που αποτυπώνει τους χαρακτήρες σχηματίζεται με μια λίγο διαφορετική τεχνική, δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στην πλαστικότητα των όγκων. Η επιλογή της μεταλλασσόμενης τεχνικής γίνεται με σκοπό οι ήρωες να εξελίσσονται παράλληλα με την εξέλιξη του έργου.

Σημείωση: Τα καπέλα που χρησιμοποιούνται σχεδιαστικά αναφέρονται στην commedia dell' arte, υποδηλώνοντας χαρακτήρες.

5.3. Σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις πολιτισμού – πολυθέαμα

Μάθημα 15: Στη γιορτή του Σχολείου

Σκηνικά, φώτα, πάμε!

Στόχος:

Στόχος είναι η καλλιέργεια της καλλιτεχνικής έκφρασης και της φαντασίας των μαθητών/τριων για τη δημιουργία του σκηνικού περιβάλλοντος, η ενίσχυση της δημιουργικής συνεργασίας και η γνωριμία τους με τους συντελεστές της θεατρικής παράστασης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 15, οι τέσσερις φίλοι προετοιμάζονται για τη γενική τους πρόβα. Διαμορφώνουν το σκηνικό περιβάλλον, επιλέγοντας και δημιουργώντας τον φωτισμό, τα σκηνικά αντικείμενα, τα κοστούμια, το μακιγιάζ, τους ήχους και τη μουσική. Όλα είναι έτοιμα και ο κύριος Γουίλιαμ παρακολουθεί την πρόβα των παιδιών γεμάτος ενθουσιασμό. Όμως, δεν είναι ο μόνος, καθώς υπάρχει ακόμα ένας θεατής στο μισοσκόταδο.

Στόχος των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να συμμετάσχουν οι μαθητές/τριες, σε κλίμα δημιουργικής συνεργασίας, στη διαμόρφωση του σκηνικού περιβάλλοντος της παράστασης. Κάθε ομάδα δημιουργεί το δικό της εργαστήριο και δημιουργεί / επιλέγει (α) μάσκες και κοστούμια, (β) το σκηνικό της παράστασης (π.χ. σε χαρτί μέτρου), (γ) τα σκηνικά αντικείμενα, (δ) τον φωτισμό, (ε) τη μουσική και τους ήχους και (στ) το θεατρικό μακιγιάζ. Ως προς τη διαμόρφωση του σκηνικού χώρου, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ποικιλία υλικών που μεταμορφώνουν τον πραγματικό χώρο, όπως μεγάλα και μικρά κιβώτια από χαρτόνι, τελάρα, χαρτί, λινάτσα, γάζα κ.ά. Οι μαθητές/τριες φαντάζονται και διαμορφώνουν το σκηνικό περιβάλλον και αξιοποιούν τα κατάλληλα μέσα για τη δημιουργία θεατρικής ατμόσφαιρας. Η δραστηριότητα «Παρουσιάζουμε το έργο μας» ενισχύει τις δεξιότητες έκφρασης, ομαδικής εργασίας και σκηνικής παρουσίας. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες, συζητούν για το έργο που έχουν γράψει και συντονίζουν τη σκηνική του παρουσίαση. Στη συνέχεια, διαμορφώνουν το σκηνικό περιβάλλον της δράσης, επιλέγοντας αντικείμενα, αξεσουάρ, ήχους, μουσική και φωτισμό, ώστε να ενισχύσουν τη σκηνική ατμόσφαιρα. Τέλος, δίνουν τίτλο στο έργο τους και το παρουσιάζουν στις υπόλοιπες ομάδες της τάξης.

Στο πλαίσιο του αναστοχασμού, οι ομάδες σχολιάζουν τις επιλογές τους και αξιολογούν τον τρόπο με τον οποίο συνεργάστηκαν, με στόχο να ανταλλάξουν σκέψεις και συναισθήματά και να εκφράσουν λεκτικά το βίωμα που προέκυψε κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Επιπλέον, δημιουργούν συνεργατικά το σκηνικό της παράστασης, με στόχο να ενισχυθεί το θετικό κλίμα, η επικοινωνία και η συνεργασία μέσα στην ομάδα, να δημιουργήσουν ένα συλλογικό εικαστικό έργο και να αναστοχαστούν σχετικά με την έννοια του σκηνικού περιβάλλοντος.

Εικαστικό σχόλιο

Η έννοια του πρωταγωνιστή παρουσιάζεται στην εικόνα όπου τα παιδιά προτείνουν το δέντρο να έχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Το κλαδί του δέντρου που μοιάζει σαν χέρι κρύβει λίγο το στόμα του, ως ένδειξη συστολής αλλά και χαράς. Παρατηρούμε ότι τα μεγέθη των παιδιών αναλογικά με το δέντρο είναι σε πιο κοντινό μέγεθος, σε σχέση με προηγούμενες εικόνες, με σκοπό να δώσουμε έμφαση στα συναισθήματα και όχι στις πραγματικές διαστάσεις. Τα κλαδιά στο επάνω μέρος του δέντρου μαζεύονται μέσα σε ένα στεφάνι, παρουσιάζοντάς το σαν βασιλιά. Η κίνηση παίζει σημαντικό ρόλο, αφού η Ελπίδα, που δεν προτιμάει να μιλάει, εκφράζεται με το σώμα της, καταφέρνοντας να παράγει ήχο σε μια εικόνα.

Σημείωση: Στο ζωγραφικό έργο του 15^{ου} κεφαλαίου αποτυπώνεται το εσωτερικό από ένα καμαρίνι, με σκοπό να δοθεί η ατμόσφαιρα του θεάτρου στα παρασκήνια, εκεί όπου συμβαίνει η μεταμόρφωση του ηθοποιού.

6. Ταξιδεύοντας στον κόσμο του θεάτρου: Το θέατρο ως τέχνη και επιστήμη

Στον κόσμο του θεάτρου και του πολιτισμού

6.1. Συμμετέχοντας ως θεατής σε μια θεατρική παράσταση (στο θέατρο, μουσείο κ.ά.)

Μάθημα 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης

Ο πρώτος θεατής

Στόχος

Στόχος είναι η γνωριμία των μαθητών/τριων με τα μέρη του σύγχρονου θεάτρου, η καλλιέργεια συνείδησης 'θεατή' και αισθητικής απόλαυσης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 16, τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με τον κύριο Γκρίζη, ώσπου επεμβαίνει το δέντρο. Απευθύνεται στον κύριο Γκρίζη, λέγοντας ότι τον θυμάται, που σαν μικρό παιδί ερχόταν συχνά και έπαιζε στο θέατρο μόνος. Ο κύριος Γκρίζης συγκινείται, ενθουσιάζεται την παιδική του ηλικία, και το πρόσωπό του αλλάζει. Τα παιδιά δεν τον φοβούνται πια, τον πλησιάζουν και του ζητούν να γίνει ο πρώτος τους θεατής.

Σε αυτό το μάθημα, οι μαθητές/τριες επισκέπτονται και παρατηρούν θέατρα ή κάνουν εικονικές περιηγήσεις σε θέατρα του κόσμου (δραστηριότητα «Επίσκεψη στο θέατρο»). Μαθαίνουν για τα μέρη του σύγχρονου θεάτρου (σκηνή, προσκήνιο, αυλαία, πλατεία, θεωρεία, εξώστης, φουαγιέ, παρασκήνια, βεστιάριο), τους διάφορους τύπους μιας σκηνής (ιταλική, ελισαβετιανή, κυκλική), παρατηρώντας πώς είναι διαμορφωμένη η σκηνή σε σχέση με τη θέση των θεατών.

Επιπλέον, αξιοποιούν τον αυτοσχεδιασμό για να κατανοήσουν την ενδεδειγμένη συμπεριφορά του θεατή στο θέατρο (δραστηριότητα «Ας αυτοσχεδιάσουμε»). Ακολουθώντας, συζητούν στην ολομέλεια για τους κανόνες συμπεριφοράς στον χώρο του θεάτρου και δημιουργούν συνεργατικά μια αφίσα με τους κανόνες του θεατή στο θέατρο.

Προτεινόμενοι σύνδεσμοι:

GOOGLE ARTS - εικονικές περιηγήσεις σε θέατρα σε όλο τον κόσμο

Εικαστικό σχόλιο

Ο κύριος Γκρίζης στην αγκαλιά του δέντρου θυμάται την ευαίσθητη πλευρά του, που ξεχάστηκε σε εκείνη τη σκηνή των παιδικών του χρόνων. Η μορφή του αλλάζει από την αρχική του άγρια, επιβλητική, γκρίζα παρουσία σε μια τρυφερή ύπαρξη. Το μολυβένιο γκρίζο δεν είναι πια σκούρο, αλλά φωτίζεται στα ανθρωπόμορφα κλαδιά-χέρια του δέντρου. Τα κλαδιά είναι μέσο έκφρασης συναισθημάτων. Το ένα αγκαλιάζει, ενώ το άλλο δείχνει με στοργή εκείνα τα ξεχασμένα, ευτυχισμένα χρόνια.

Σημείωση: Σχέδιο του ελισαβετιανού θεάτρου σε κυκλική μορφή.

6.2. Περιδιαβαίνοντας από το αρχαίο ελληνικό δράμα στη σύγχρονη θεατρική δημιουργία.

Μάθημα 17: Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα

Οι μεταμορφώσεις μας

Στόχος:

Στόχος είναι η καλλιέργεια θεατρικής παιδείας μέσα από ιστορικές περιόδους και θεατρικά είδη και η γνωριμία με το κωμικό θεατρικό είδος κομμένα ντελ άρτε.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 17, ο κύριος Γκρίζης ενθαρρύνει τα παιδιά να παρουσιάσουν τη θεατρική τους παράσταση στο σχολείο με την παρουσία θεατών. Ψάχνοντας σε ένα μπαούλο για κοστούμια, τα παιδιά βρίσκουν μάσκες της κομμένα ντελ άρτε. Η Ελπίδα εμφανίζεται μέσα από την κουφάλα του δέντρου με ένα κοστούμι ξωτικού, απαγγέλοντας στίχους από το «Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας», ενώ ο κύριος Γουίλιαμ έχει ήδη εξαφανιστεί.

Σε αυτό το μάθημα, οι μαθητές/τριες γνωρίζουν το κωμικό θεατρικό είδος «κομμένα ντελ άρτε» και τους τύπους της. Αξιοποιείται ο αυτοσχεδιασμός για να εξοικειωθούν με αυτούς και να τους κατανοήσουν καλύτερα. Έπειτα, χωρίζονται σε ομάδες και καθεμιά υιοθετεί και αναπαριστά έναν τύπο.

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει περαιτέρω αφορμή για αυτοσχεδιασμό με ποικίλα σενάρια της κομμένα ντελ άρτε (π.χ. με τους δύο ερωτευμένους που συναντιούνται κρυφά, γιατί δεν τους επιτρέπουν να παντρευτούν, με τον Ντοτόρε και τον Πανταλόνε, με τον Καπιτάνο και τον υπηρέτη του, που τον κοροϊδεύει, με τον Μπριγκέλλα με τον Αρλεκίνο, που μαλώνουν για το φαγητό κ.ά.). Σε αυτό το πλαίσιο, οι μαθητές/τριες δημιουργούν μάσκες της κομμένα ντελ άρτε. Στη συνέχεια, προτείνεται οπτικοακουστικό υλικό με προτάσεις κατασκευής, καθώς και διαδραστικό παιχνίδι αντιστοίχισης.

Προτεινόμενος σύνδεσμος:

Παιχνίδι αντιστοιχίσης:

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-11322>

Εικαστικό σχόλιο

Με αφορμή το θεατρικό έργο «Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας», τα παιδιά πειραματίζονται και βάζουν τον εαυτό τους στη θέση των χαρακτήρων του Σαίξπηρ. Βλέπουμε, στη θέση του Πουκ, την Ελπίδα μεταμορφωμένη, ενώ ο Φώτης φορά την περικεφαλαία του γαϊδάρου. Στην επόμενη εικόνα, ο Φώτης και η Αλκμήνη παρατηρούν ένα θέατρο της Κομέντια ντελ Άρτε. Οι δύο χαρακτήρες μάς προκαλούν με τη στάση τους (γυρισμένη πλάτη στον θεατή) να κοιτάξουμε και εμείς αυτό που παρατηρούν. Η σκηνή είναι σε εξωτερικό χώρο, με τους χαρακτήρες να είναι σε δράση.

6.3. Συναντώντας τις τέχνες στο θέατρο (Παμμουσία Τεχνών)

Μάθημα 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται

Το πρόγραμμα της παράστασης

Στόχος:

Στόχος είναι η γνωριμία των μαθητών με τους συντελεστές της παράστασης, η ενίσχυση του κλίματος επικοινωνίας και δημιουργικής συνεργασίας στην ομάδα, η καλλιέργεια της έκφρασης, της φαντασίας και της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 18, όλα είναι για την παράσταση των παιδιών. Το μόνο που μένει είναι να ανακοινωθεί στο κοινό. Για τον λόγο αυτό, τα παιδιά δημιουργούν αφίσα, πρόγραμμα και πρόσκληση.

Οι μαθητές/τριες γνωρίζουν τους συντελεστές της θεατρικής παράστασης, με τη δραστηριότητα «Τηλεπαιχνίδι». Ο/Η εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει την παρακάτω δραστηριότητα αντιστοιχίσης «Γνωριμία με τους συντελεστές του θεάτρου». Οι ομάδες μπορούν να συνεδριάζουν πριν την απάντηση, την οποία θα ανακοινώνει ένας εκπρόσωπος. Ο παρουσιαστής μπορεί να κρατάει συγκεκριμένο χρόνο για κάθε απάντηση. Η χρήση διαδραστικού πίνακα, θα ήταν βοηθητική.

Επίσης, οι μαθητές/τριες συνεργάζονται, ώστε να δημιουργήσουν το πρόγραμμα και την αφίσα, με στόχο την ενίσχυση του θετικού κλίματος, την επικοινωνία και τη συνεργασία στην ομάδα (συλλογικό εικαστικό έργο), καθώς και την καλλιέργεια της έκφρασης, της φαντασίας και της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στο πλαίσιο του αναστοχασμού, παρατηρούν ένα πρόγραμμα από μια θεατρική παράσταση, εντοπίζουν τους συντελεστές και συζητούν για το έργο τους. Στη συνέχεια, σχεδιάζουν και δημιουργούν την πρόσκληση για τη θεατρική τους παράσταση.

Προτεινόμενοι σύνδεσμοι:

«Οι συντελεστές της θεατρικής παράστασης»

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-11307>

Δημιουργία αφίσας παράστασης

<https://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/11324>

Δημιουργία πρόσκλησης παράστασης

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-11325>

Εικαστικό σχόλιο

Ο κύριος Γκριζης βοηθά να πραγματοποιηθεί η παράσταση. Η κίνηση του περπατήματος εκφράζει την κινητικότητα που υπάρχει κατά την προετοιμασία της. Τα παιδιά, για να φτάσουν στο ύψος του, ανεβαίνουν το ένα επάνω στο άλλο. Ο χώρος που βρίσκεται στο φόντο μας θυμίζει ότι πρόκειται για τους τοίχους του σχολείου. Με αυτόν τον τρόπο, επανερχόμαστε στο κτήριο από όπου ξεκινήσαμε, έχοντας πλέον αλλάξει.

6.4. Συνδυάζοντας μορφές θεάτρου (θέατρο κούκλας και σκιάς, χοροθέατρο, οπτικοακουστικές τεχνικές κ.ά.)

Μάθημα 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις τεχνολογίες

Όλος ο κόσμος μια σκηνή

Στόχος:

Στόχος είναι η γνωριμία με το θέατρο σκιών, η καλλιέργεια δημιουργικής έκφρασης με το σώμα, τη φωνή και τον λόγο και η καλλιέργεια αισθητικής συγκίνησης από τη συμμετοχή/παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης.

Ειδικότερα:

Στο μάθημα 19, η ημέρα της παράστασης έχει φτάσει, όμως οι τέσσερις φίλοι ανακαλύπτουν ότι το δέντρο έχει εξαφανιστεί. Βρίσκουν ένα φύλλο στη σκηνή που γράφει: «Είμαι εδώ. Θα είμαι παντού. Όλος ο κόσμος μια σκηνή». Η φράση «όλος ο κόσμος μια σκηνή» («All the world's a stage») προέρχεται από το έργο του Ουίλιαμ Σαίξπηρ «Όπως σας αρέσει» («As you like it»). Σε αυτή τη φράση, ο Σαίξπηρ παρομοιάζει τη ζωή με ένα θεατρικό έργο και τους ανθρώπους με ηθοποιούς που παίζουν τους ρόλους τους στη σκηνή της ζωής. Η ζωή, όπως το θέατρο, είναι μια σκηνή και εμείς οι ηθοποιοί, έλεγε ο Σαίξπηρ. Το δέντρο, όμως, δεν εξαφανίστηκε, αλλά μετουσιώθηκε στη χαρά που είχε χαθεί, στη χαρά να παίζει κανείς θέατρο. Τα παιδιά τα είχαν καταφέρει. Το ταξίδι είχε δυσκολίες, αλλά μέσα από τη διαδρομή ανακάλυψαν το μυστικό για το οποίο έγινε λόγος στο πρώτο μάθημα του βιβλίου. Και αυτό είναι ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε μαζί με τους φίλους μας. Τα παιδιά γίνονται με το σώμα τους δέντρο, στο θέατρο σκιών, και παρουσιάζουν την παράστασή τους στους θεατές.

Στόχος των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες το θέατρο σκιών και να εκφραστούν δημιουργικά με το σώμα, τη φωνή και τον λόγο. Έτσι, παίζουν θέατρο σκιών με το σώμα τους και με φιγούρες που θα δημιουργήσουν στην τάξη. Στο πλαίσιο του αναστοχασμού, συζητούν για ό,τι ανακάλυψαν, παίζοντας με τη σκιά. Στη συνέχεια, δημιουργούν φιγούρες και μια αυτοσχέδια σκηνή με ριζόχαρτο. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τη μέθοδο της ανεστραμμένης τάξης, προκειμένου να εξοικονομήσει διδακτικό χρόνο και να τον αξιοποιήσει σε συνεργατικές δράσεις, όπως η παρουσίαση των δραστηριοτήτων των μαθητών ή και σε αναστοχαστική συζήτηση στην τάξη. Επίσης, οι αυτοσχέδιες σκηνές των μαθητών/τριων με τις φιγούρες θα μπορούσαν να βιντεοσκοπηθούν και να παρουσιαστούν στην τάξη προς σχολιασμό ή και να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Προτεινόμενοι σύνδεσμοι:

Ύμνος στη σκιά (Έκδοση: Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 2009)

<http://dp.iset.gr/book/view.html?id=92472>

Hand shadows by Henry Bursill (Gutenberg)

<https://www.gutenberg.org/files/12962/12962-h/12962-h.htm>

Θέατρο Σκιών, 1ο Μέρος

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-educationalvideo-8522-1655>

Θέατρο Σκιών, 2^ο Μέρος

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-educationalvideo-8522-1656>

Εικαστικό σχόλιο

Η μορφή του δέντρου χάνεται, αποτυπωμένη στο φύλλο που έπεσε στη σκηνή, σαν ένα μήνυμα για τη στιγμή του αποχαιρετισμού. Το δέντρο είναι πια παντού. Μια παράσταση, υπό την επίδραση της γνώσης που πήραν από το δέντρο, εξελίσσεται στη θεατρική σκηνή. Το δέντρο είναι μια σκιά στο φόντο της σκηνής. Πάνω από όλα, τα παιδιά θα παίζουν τον δικό τους ρόλο. Οι πειραματισμοί τους διακρίνονται στο επάνω μέρος του φύλλου. Εκεί, στο δέντρο, όπου συνάντησαν για πρώτη φορά τον Σαίξπηρ. Η κολόνα, ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο, μας επαναφέρει ξανά στον χώρο του σχολείου. Ο χώρος και ο χρόνος αντιμετωπίζονται συμβολικά, συνθέτοντας μυθικά και ρεαλιστικά στοιχεία σε μια ενοποιημένη εικόνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Μάθημα 20: Θέατρο Σκιών

Ο Καραγκιόζης

Στόχος

Στο μάθημα 20 οι μαθητές/τριες γνωρίζουν το λαϊκό Θέατρο Σκιών του Καραγκιόζη. Ειδικότερα, γνωρίζουν τους χαρακτήρες και τις φωνές τους, μέσα από οπτικοακουστικό υλικό και διαδραστικά παιχνίδια, παίζουν Καραγκιόζη, μαθαίνουν για το πώς γεννήθηκε ο θρύλος του Καραγκιόζη, αλλά και για την τέχνη του καραγκιοζοπαίχτη.

Προτεινόμενοι σύνδεσμοι:

«Θέατρο Σκιών – Καραγκιόζης»

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-educationalvideo-8522-1673>

«Φτιάχνοντας μια παράσταση Καραγκιόζη»

<http://www.photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-10881>

ΣΠΑΘΑΡΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

<https://karagiozismuseum.gr>

Εικαστικό σχόλιο

Ο καραγκιοζοπαίχτης Ευγένιος Σπαθάρης, σε παράσταση. Κρατώντας φιγούρες και στα δύο χέρια, αεικίνητος, με οπτικό πεδίο το πίσω μέρος της κάθε φιγούρας, στον μικρό χώρο δημιουργεί μια ιστορία στο πανί, που κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον του κοινού. Δισδιάστατες φιγούρες, σπονδυλωτά κατασκευασμένες, κινούνται εκφράζοντας καταστάσεις και συναισθήματα. Πολύτιμος βοηθός και αναπόσπαστο θεατρικό στοιχείο, το φως θα μετατρέψει τα πάντα σε έναν φανταστικό χώρο.

Μάθημα 21: 28^η Οκτωβρίου 1940

ΟΧΙ!

Στόχος

Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων, που εντάσσονται στο πλαίσιο της Επετειακής σχολικής εορτής της 28ης Οκτωβρίου 1940, είναι να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες τη σημασία του «ΟΧΙ» του ελληνικού λαού στην ιταλική εισβολή (1940) και της εθνικής αντίστασης στη γερμανική κατοχή (1941-1944). Αξιοποιούνται, ως προς αυτό, η μέθοδος του 'αυτοσχεδιασμού' και οι τεχνικές 'παγωμένη εικόνα' και 'ανίχνευση της σκέψης'. Ερέθισμα αποτελεί απόσπασμα από το αφήγημα του Δημήτρη Ψαθά «Οι Πιτσιρίκοι», με θέμα την Εθνική Αντίσταση, όπου μια παρέα παιδιών σαμποτάρει ένα φορτηγό των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων.

Εικαστικό σχόλιο

Η εικονογράφηση είναι βασισμένη στην ταινία με τίτλο: «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του» του Στ. Πολενάκη, ενώ προστέθηκε μόνο το στοιχείο της ελληνικής σημαίας στην κουρτίνα και το βάρος που δείχνει την κυριαρχία του Μουσολίνι. Μια εικόνα που μιλάει για τον πόλεμο του 1940. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο γελοιογράφος Σταμάτης Πολενάκης δημιουργεί την πρώτη ταινία ελληνικού κινουμένου σχεδίου, που κατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου στην κατεχόμενη Ελλάδα, στη Σίφνο, την περίοδο 1944-1945.

Μάθημα 22: 17^η Νοέμβρη 1973

Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία!

Στόχος

Στόχος των δραστηριοτήτων, που εντάσσονται στο πλαίσιο της Επετειακής σχολικής γιορτής της 17ης Νοεμβρίου 1973, είναι να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες τη σημασία του αντιδικτατορικού αγώνα, με αφορμή τα γεγονότα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου (1973). Αξιοποιούνται, ως προς αυτό, η τεχνική 'συνέντευξη' και 'περίγραμμα του χαρακτήρα'. Ερέθισμα αποτελεί το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα «Η αρχαία σκουριά», με θέμα τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, τον Νοέμβριο του 1973, όπου παρακολουθούμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα δύο νέων, ενός κοριτσιού και ενός αγοριού.

Εικαστικό σχόλιο

Η εικονογράφηση στην επετειακή γιορτή του Πολυτεχνείου χρησιμοποιεί στο φόντο την εμβληματική εικόνα του κτηρίου του Πολυτεχνείου, ενώ μπροστά προβάλλεται ένα άρμα μάχης με μορφή παιχνιδιού. Η εικόνα του άρματος μάχης βασίζεται στον σχεδιαστικό τρόπο των παιδιών.

Μάθημα 23: Χριστούγεννα

Παραμονή Χριστουγέννων

Στόχος

Στόχος των δραστηριοτήτων, που εντάσσονται στο πλαίσιο της σχολικής εορτής των Χριστουγέννων, είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές/τριες τα χριστουγεννιάτικα έθιμα του τόπου τους. Αξιοποιείται ως προς αυτό η μέθοδος του 'αυτοσχεδιασμού' με σωματική κίνηση, φωνή και λόγο. Ερέθισμα αποτελεί το ζωγραφικό έργο του Νικηφόρου Λύτρα «Τα κάλαντα» (1872).

Εικαστικό σχόλιο

Εικόνα για τη γιορτή των Χριστουγέννων, με τους ήρωες να ψάλλουν τα κάλαντα σε μια αυλή, όπου δεξιά προβάλλει μια ορθόδοξη εκκλησία. Μια εικόνα μπορεί συνειρμικά να δημιουργεί ήχο. Τα στόματα των παιδιών είναι ανοιχτά, δείχνοντας ότι τραγουδούν, ενώ τα κλειστά μάτια μάς δίνουν την αίσθηση ότι αισθάνονται τον ήχο. Τα τρίγωνα μπορούν να παράγουν ήχο, αφού η κίνηση των χεριών δίνει αυτή την αίσθηση.

Μάθημα 24: 25^η Μαρτίου 1821

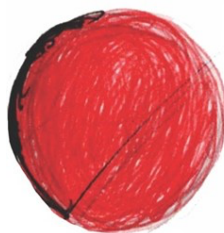
Ελευθερία ή Θάνατος!

Στόχος

Στόχος των δραστηριοτήτων, που εντάσσονται στο πλαίσιο της Επετειακής σχολικής εορτής της 25ης Μαρτίου 1821, είναι να εμβαθύνουν οι μαθητές/τριες στα ιδανικά του αγώνα για την ελευθερία της πατρίδας και να κατανοήσουν τη σημασία της ανάγκης του ανθρώπου να ζει ελεύθερος. Αξιοποιείται, ως προς αυτό, η τεχνική 'καρέκλα των αποκαλύψεων'. Ερέθισμα αποτελεί το δημοτικό τραγούδι «Το μικρό κλεφτόπουλο».

Εικαστικό σχόλιο

Ελευθερία ή θάνατος είναι η τελευταία εικόνα που αντιστοιχεί στη γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Η φιγούρα του παιδιού μάς μεταφέρει στην εικόνα ενός κλεφτόπουλου. Ο ρουχισμός μας παραπέμπει στην εποχή του 1821. Η φουστανέλα και τα τσαρούχια, σύμβολα εποχής, αναπόσπαστο κομμάτι ηρώων, συνυπάρχουν με το βλέμμα που κοιτά ψηλά, εκεί όπου είναι η ουράνια ελευθερία. Εκεί όπου η ευαισθησία και ο ηρωισμός βασίζονται στους «ονειροπόλους» του αγώνα για την ελευθερία.

ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Πίνακας 8

ΜΑΘΗΜΑ	QRC	ΤΙΤΛΟΣ
Σελ. 4	QRC1	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ
Σελ. 9	QRC2	ΘΕΑΤΡΟ – ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 1	QRC3	Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΛΚΙΝΟΟΥ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
	QRC4	Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΦΩΤΗ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
	QRC5	Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
	QRC6	Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΛΚΜΗΝΗΣ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
	QRC7	ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΔΙΑΦΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΝΟΗΣ (ΗΧΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ)
	QRC8	ΔΙΑΦΡΑΓΜΑ / ΔΙΑΦΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΝΟΗ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
	QRC9	ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ (ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ)
ΜΑΘΗΜΑ 2	QRC 10	ΜΑΡΣΕΛ ΜΑΡΣΩ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 11	ΠΑΝΤΟΜΙΜΑ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
	QRC 12	ΕΙΣΑΙ ΚΑΛΟΣ ΘΕΑΤΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ; (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 3	QRC 13	ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ (ΙΝΦΟΓΡΑΦΗΜΑ)
ΜΑΘΗΜΑ 4	QRC 14	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ (ΚΕΙΜΕΝΟ)
	QRC 15	Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΕΝΤΡΟΥ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
ΜΑΘΗΜΑ 5	QRC 16	ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ (ΑΝΙΜΑΤΙΟΝ)
	QRC 17	ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ (ΓΡΑΦΙΚΟ)
ΜΑΘΗΜΑ 6	QRC 18	ΟΙ ΔΟΣΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ - Ο ΡΟΛΟΣ (ΙΝΦΟΓΡΑΦΗΜΑ)
	QRC 19	Ο ΚΗΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΙΔΙ (ΚΕΙΜΕΝΟ)
ΜΑΘΗΜΑ 7	QRC 20	ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΜΑΣΚΑΣ ΔΡΑΚΟΥ (ΓΡΑΦΙΚΟ)
ΜΑΘΗΜΑ 8	QRC 21	ΗΜΙΤΕΛΗΣ ΧΑΡΤΗΣ (ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ)
ΜΑΘΗΜΑ 9	QRC 22	ΜΗΛΟ ΜΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟ (ΗΧΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ)
	QRC 23	ΣΚΩΠΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ - ΚΥΚΛΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 10	QRC 24	ΘΕΑΤΡΟ ΦΟΡΟΥΜ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
ΜΑΘΗΜΑ 11	QRC 25	ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
	QRC 26	ΣΑΙΞΠΗΡ- ΕΛΙΣΑΒΕΤΙΑΝΟ ΘΕΑΤΡΟ (ΚΕΙΜΕΝΟ)
	QRC 27	ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΑΣ (ΚΕΙΜΕΝΟ)
ΜΑΘΗΜΑ 12	QRC 28	ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΑΣ (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)
	QRC 29	ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 14	QRC 30	ΤΑ ΚΑΠΕΛΑ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 31	ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
ΜΑΘΗΜΑ 15	QRC 32	ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΗΘΟΠΟΙΟΥ ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 33	ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ 'ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ' (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
	QRC 34	ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
ΜΑΘΗΜΑ 16	QRC 35	ΤΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 36	Ο ΦΩΤΙΣΜΟΣ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
	QRC 37	ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 17	QRC 38	ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 39	ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ COMMEDIA DELL' ARTE (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 18	QRC 40	ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)
	QRC 41	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΑΤΡΟΥ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
ΜΑΘΗΜΑ 19	QRC 42	ΤΙ ΞΕΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ; (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)
ΜΑΘΗΜΑ 20	QRC 43	ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ (ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ)
	QRC 44	Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ (ΗΧΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ)
	QRC 45	Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΧΤΗΣ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ)
	QRC 46	Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (ΓΛΩΣΣΑΡΙ)
	QRC 47	ΟΙ ΦΙΓΟΥΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ (ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ)
	QRC 48	ΟΙ ΦΙΓΟΥΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)
	QRC 49	ΟΙ ΦΩΝΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ (ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ενδεικτική)

α. Ξένη

- Altrichter, H., Posch, P. & Somekh, B. (1993). *Teachers Investigate their Work: An introduction to the methods of action research*. London: Routledge.
- Anderson, M. (2006). What is a Drama Teachers? Some Stories from Praxis. Στο L. A. McCammon & D. McLauchlan, et. al. (Eds.), *Universal Mosaic of Drama and Theatre: The IDEA 2004 Dialogues* (σσ. 99-108). Ontario: IDEA Publications.
- Bailin, S. (1998). Critical Thinking and Drama Education. *Research in Drama Education*, 3 (2), 145-154.
- Bernstein, B. (1985). Drama as a Context for Transformation. Στο J. KasePolisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 176-197). New York: University Press of America.
- Boal, A. (1982). *Theatre of the Oppressed*. London: Routledge.
- Boal, A. (1992). *Games for Actors and Non-Actors*. A. Jackson (trans.), London: Routledge.
- Bolton, G. M. (1979). *Towards a Theory of Drama in Education*. London: Longman.
- Bolton, G. & Heathcote, D. (1999). *So you want to use Role Play*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Booth, D. (1994). *Story Drama: Reading, Writing and Roleplaying across the Curriculum*. Markham: Pembroke Publishers.
- Booth, D. (Ed.), (1996). *Literacy techniques for building successful readers and writers*. Markham: Pembroke Publishers.
- Brecht, B. (2000). *Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe [GBFA]*. (τόμ. 21^{ος}). Berlin, Weimar, Suhrkamp, Frankfurt: Aufbau Verlag, (τόμοι 31).
- Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Buber, M. (1959). *La Vie en dialogue*. Paris: Aubier-Montaigne.
- Claparède, E. (1946). *L' education fonctionnelle*. Neuchatel et Paris.
- Clipson-Boyles, S. (1998). *Drama in Primary English Teaching*. London: David Fulton Publishers.
- Courtney, R. (1974). *Play, Drama and Thought*. New York: Drama Book Specialists.
- Courtney, R. (1985). The dramatic metaphor and learning. In J. Kase-Polisini (ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (pp. 39-64), New York: University Press of America.
- Courtney, R. (1990). *Drama and intelligence. A cognitive theory*. Canada: McGill Queens's University Press.
- Courtney, R. (1994). *Drama and feeling: An Aesthetic Theory*. Downsville, Ontario: McGill-Queens University Press.
- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Minton, Balch & Co.
- Dewey, J. (1956). *The Child and the Curriculum -and- The School and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dillon, J. T. (1990). *The Practice of Questioning*. London: Routledge.
- Edmiston, B. W. (1991). *What have you traveled? A teacher-researcher study of structuring drama for reflection and learning*. Unpublished Doctoral Dissertation. Ohio State University.
- Fleming, M. (2017). *Starting drama teaching* (4th ed.). UK: Routledge.
- Gardner, H. (1985). Towards a theory of dramatic intelligence. Στο J. KasePolisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 295-312). New York: University Press of America.
- Guss, F. G. (2005). Dramatic playing beyond the theory of multiple intelligences. *Research in Drama Education*, 10 (1), 43-54.
- Heathcote, D. & Herbert, P. (1985). A Drama of Learning: Mantle of the Expert. *Theory Into Practice*, 24 (3), 173-180.
- Heathcote, D. & Bolton, G. (1995). *Drama for learning, Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert approach to education*. Portsmouth: Heinemann.
- Hopkins, D. (1985). *A Teacher's Guide to Classroom Research*. Milton Keynes: Open University Press.
- Johnson, L. & O'Neill, C. (1984). *Dorothy Heathcote: Collected writings on education and drama*. London: Hutchinson.
- Kanatelia, E. (2019). Educational environment and group empowerment through drama animation workshops (Master's thesis). Democritus University of Thrace, Department of Primary Education.
- Kanatelia, E. (2023). Transformative Education and Experience-Based-Learning for Refugee Empowerment and Peaceful Coexistence in European Society: Role-Playing and Drama Simulation Approaches. *Epistemes Metron Logos*, (10), 1-14.
- Kase-Polisini, J. (Ed.), (1985). *Creative Drama in a Developmental Context*. New York: University Press of America.
- Kempe, A. & Ashwell, M. (2000). *Progression in Secondary Drama*. Oxford: Heinemann.
- Koste, V. G. (1978). *Dramatic Play in Childhood: Rehearsal for Life*. New Orleans, Louisiana: Anchorage Press.
- Koste, V. G. (1985). Meta-Thinking: Thoughts on Dramatic Thought. Στο J. Kase - Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 333-342). New York: University Press of America.
- McCaslin, N. (1999). *Creative drama in the classroom and beyond*. New York: Longman.
- Montessori, M. (1919). *The Montessori Method*. London: Heinemann.
- Moreno, J.-L. (1946). *Psychodrama*. New York: Beacon House.
- Morgan, N. & Saxton, J. (1987). *Teaching Drama: A mind of many wonders*. Portsmouth: Heinemann.
- Neelands, J. (1984). *Making Sense of Drama: A Guide to Classroom Practice*. Oxford: Heinemann Educational Books.
- Neelands, J. (1990). *Structuring Drama Work: A Handbook of Available Forms in Theatre and Drama*. T. Goode (Ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Neelands, J. (1992). *Learning through imagined experience*. London: Hodder & Stoughton.
- Neelands, J. & Goode, T. (2015). *Structuring drama work. A handbook of available forms in theatre and drama*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicholson, H. (2005) *Applied Drama*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Nicholson, H. (2009). *Theatre and Education*. US: Palgrave Macmillan.
- O'Neil, C. (1995). *Drama worlds*. Portsmouth: Heinemann.
- O' Toole, J. & Haseman, B. (1984). *Dramawise: An Introduction to GCSE Drama*. Oxford: Heinemann Educational.
- O' Toole, J. (1992). *The Process of Drama: Negotiating Art and Meaning*. London: Routledge.
- O' Toole, J. (2006). *Doing drama research. Stepping into enquiry in drama, theatre and education*. City East QLD: A Drama Australia Publication.
- O' Toole, J. & Stinson, M. (2009). Drama and language. In J. O'Toole, Stinson, M. & Moore, T., *Drama and Curriculum: A Giant at the Door* (pp. 49-69). Netherlands: Springer.
- Papadopoulou, V., Papadopoulos, S. & Maroudas, I. (2017). The influence of tutored dramatic play on the social relations of students in the Fifth grade of Primary School. *Menon: Journal of Educational Research*, 4, 176-194.
- Papadopoulos, S. (2018). The integration of drama education in the subject of Modern Greek Language in Greek primary education. *The Journal of Drama and Theatre Education in Asia (DaTEAsia)*, 8(1), 113-137.
- Papadopoulos, S. & Kosma, G. (2018). Action Research in the EFL (English as a Foreign Language) learning context: an educational study by means of the dramatic teaching approach Mantle of the Expert. *National Drama*, 9 (1).
- Papadopoulos, S. & Mamali, E. (2021). Teaching complex, abstract concepts through embodied learning: a drama-based approach. *Drama Research: International Journal of Drama in Education*, 12(1), 1-19.
- Papadopoulos, S., Karagianni, A., & Filippopoliti, A. (2022). Inquiry Drama as a Method to Explore the Museum Environment. An Action Research Example at the Historical Museum of Alexandroupolis (Greece). *Culture. Society. Economy. Politics*, 2(2), 80-99.
- Paroussi, A. & Tselfes V. (2019). A theatrical representation of abstract ideas: the case of "time". Στο P. Giannouli & M. Koukounaras-Liagkis (επιμ.), *Theatre / drama and performing arts in education: Utopia or necessity?* Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network, 324-330.
- Page, C. (1997). *Eduquer par le Jeu Dramatique*. Paris: ESF éditeur.
- Pavis, P. (1998). *Dictionary of the Theatre: Terms, Concepts, and Analysis*. Toronto: University of Toronto Press.
- Piaget, J. (1962). *Play, Dreams, and Imitation in Childhood*, New York: W. W. Norton and Company.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.

- Ross, M. (1978). *The Creative Arts*. London: Heinemann.
- Ross, M. (Ed.), (1982). *The Development of Aesthetic Experience*. London: Pergamon.
- Ross, M. (1984). *The Aesthetic Impulse*. Oxford: Pergamon Press.
- Rosenberg, H. S., Castellano, R., Chrein, G. & Pinciotti, P. (1982). Developing an imagery-based theory for the field of creative drama. *Children's Theatre Review*, 31(2), 16-21.
- Sextou, P. (2005). Drama and social inclusion in primary schools with foreign population: The Cocoa Smell programme. *National Drama*, 13(1), 18-26.
- Sextou, P. (2005). *Theatre in education and social/ ethnic integration in Greece: An experience of best practice*. World Conference on Arts Education & UNESCO & LEA.
- Sextou, P. (2006). A Theatre-in-Education study of multicultural understanding in Hellas. *Youth Theatre Journal*, 20, pp. 77-93.
- Schechner, R. (2002). *Performance studies: An introduction*. London: Routledge.
- Schechner, R. (2006). What is performance. In R. Schechner (ed.), *Performance studies*. London: Routledge.
- Schechner, R. (2011). *Η θεωρία της επίτευξης*. (επιμ. Μ. Ζωγράφου & Φ. Φιλίππου, μτφρ. Ν. Κουβαράκου), Αθήνα: Τελέθριον.
- Shiao-You Chou. (2006). Drama Teaching: Drama? or Pedagogy?. Στο L. A. McCammon & D. McLauchlan, et. al. (Eds.), *Universal Mosaic of Drama and Theatre: The IDEA 2004 Dialogues* (σσ. 119-132). Ontario: IDEA Publications.
- Slade, P. (1958). *An Introduction to Child drama*. London: University of London Press.
- Slade, P. (1968). *Experience of Spontaneity*. London: Longman.
- Smilansky, S. (1968). *The Effects of Socio-Dramatic on Disadvantaged Preschool Children*. New York: John Wiley.
- Somers, J. (1994). *Drama in the Curriculum*. London: Cassell.
- Spolin, V. (1999). *Improvisation for the theater*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
- Taylor, S. (1998). The warm-up. Στο M. Karp, P. Holmes & K. Bradshaw Tavouon (Eds.), *The Handbook of Psychodrama* (σσ. 47-66). London: Routledge.
- Vygotsky, L. S. (1976). Play and its Role in the Mental Development of the Child. Στο J. Bruner, et al. (Eds.), *Play – Its Role in the Development and Evolution* (σσ. 537-554). New York: Penguin Books.
- Wagner, B.-J. (1979). *Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium*. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.
- Wagner, B.-J. (1998). *Educational Drama and Language Arts: What Research Shows*. Portsmouth: Heinemann.
- Way, B. (1998). *Development through Drama*. New York: Humanity Books.
- Witkin, R. (1974). *The Intelligence of Feeling*. London: Heinemann.
- Wright, D. K. (2006). Drama intelligence and the continual state to becoming. Στο J. Kase-Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 183-192). New York: University Press of America.

β. Μεταφρασμένα Έργα

- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*, (μτφρ. Γ. Κρητικός), Αθήνα: Κέδρος.
- Freire, P. (2006). *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν*. (μτφρ. Μ. Νταμπάρκης), Αθήνα: Επίκεντρο.
- Gouhier, H. (1991). *Το Θέατρο και η Υπαρξη*. (μτφρ. Χ. Μπακονικόλα- Γεωργοπούλου), Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Γκροτόφσκι, Γ. (1982). *Για ένα Φτωχό Θέατρο*. (μτφρ. Φ. Κονδύλης, Μ. Γαϊτή- Βορρέ), Αθήνα: Θεωρία.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. G. (επιμ.), (1993). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών*. (μτφρ. Π. Χατζηπαντελή), Αθήνα: Πατάκης.
- Hargreaves, A. (1993). *Νοοτροπίες των εκπαιδευτικών: Ένας στόχος αλλαγής*. Στο A. Hargreaves & M. G. Fullan (επιμ.), *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών* (σσ. 329-365). (μτφρ. Π. Χατζηπαντελή), Αθήνα: Πατάκης.
- Μπρεχτ, Μπ. (1977). *Ο Μπρεχτ ερμηνεύει Μπρεχτ*. (μτφρ. Α. Βερυκοκάκη), Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Μπρεχτ, Μπ. (1979). Μικρό Όργανο για το Θέατρο. Στο *Από τον Αριστοτέλη στον Μπρεχτ*. (μτφρ. Α. Βερυκοκάκη), Αθήνα: Κάλβος.
- Pavis, P. (2006). *Λεξικό του Θεάτρου*. (επιμ. Κ. Γεωργουσόπουλος, μτφρ. Α. Στρουμπούλη), Αθήνα: Gutenberg.
- Upanuno, de M. (1993). *Το τραγικό αίσθημα της ζωής*. (μτφρ. Η. Π. Νικολούδης), Αθήνα: Printa.
- Vygotsky, L. S. (1997). *Νους στην Κοινωνία*. (μτφρ. Α. Μπίμπου, Στ. Βοσνιάδου), Αθήνα: Gutenberg.
- Werner, M. (2007). *Στη σκηνή, μπρος, πάμε! Ένα βιβλίο θεατρικού παιχνιδιού για παιδιά, εφήβους, γονείς και δασκάλους*. (μτφρ. Δ. Μαυρομουστάκου), Αθήνα: University Studio Press.
- Werner, M. (2007). *Θέατρο του σώματος και commedia dell' arte*. (μτφρ. Δ. Μαυρομουστάκου), Αθήνα: University Studio Press.
- Werner, M. (2007). *Παντομίμα. Εγχειρίδιο για ηθοποιούς, ερασιτέχνες μαθητές και ομάδες νέων*. (μτφρ. Γ. Κόνστας), Αθήνα: Κάλβος.

γ. Ελληνική

- Γαργαλιάνος, Στ. (2020). *Θεατρική αγωγή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Γαργαλιάνος, Στ. (2020). *Θεατρικό παιχνίδι. Τεχνικές και πρακτικές στην εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο βιβλίο. Στη χώρα των χρωμάτων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Γιάνναρης, Γ. (1995). *Θεατρική αγωγή και παιχνίδι*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Γκαβογιάννη, Π. (2019). Το βιβλίο ως έργο τέχνης: Η επικοινωνιακή λειτουργία του εικαστικού βιβλίου. *4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο: «Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα: Σχολείο και πολιτισμός»*, σσ. 362-369. Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ.
- Γκαβογιάννη, Π. (2020). *Τα βιβλία – έργα τέχνης (artists' books) της Φ. Στεφανίδου και η συμβολή τους στο πεδίο της ανάγνωσης*. Διπλωματική εργασία. Reading Education, Reading Promotion and Educational Material Development, Αθήνα: ΕΚΠΑ.
- Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2001). *Το θέατρο στην εκπαίδευση μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (2003a). *Για ένα δημιουργικό, νεανικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2003b). *Το θέατρο στην εκπαίδευση: Χτίζοντας γέφυρες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γραμματάς, Θ. (1997). *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γραμματάς, Θ. (1999). *Διαδικτική του θεάτρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γραμματάς, Θ. (2004). *Διαδρομές στη θεατρική ιστορία*. Αθήνα: Εξάντας.
- Γραμματάς, Θ. & Τζαμαργιάς, Π. (2004). *Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο σχολείο. Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Γραμματάς, Θ. (επιμ.) (2014). *Το Θέατρο στην εκπαίδευση: Καλλιτεχνική έκφραση και παιδαγωγία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γραμματάς, Θ. (2017). *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Καραγιάννης, Θ.Ν. (2013). *Κείμενα: Θέατρο για παιδιά. Θέατρο για ενήλικους*. Αθήνα: Πάραλος.
- Κοντογιάννη, Α. (2000). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κοντογιάννη, Α. (2008). *Μαύρη αγελάδα, άσπρη αγελάδα. Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και διαπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Τόπος.
- Κοντογιάννη, Α. (2011). *Κουκλο-θέατρο σκιών*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κοσμοπούλου, Α. (1995). *Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουρετζής, Λ. (1990). *Το θέατρο για παιδιά στην Ελλάδα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουρετζής, Λ. (1991). *Το Θεατρικό Παιχνίδι: Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουρετζής, Λ. (2008). *Το θεατρικό παιχνίδι και οι διαστάσεις του*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Λενακάκης, Α. & Παροδίση, Α. (2019). *Η τέχνη του κουκλοθέατρου στην εκπαίδευση. Παιχνίδι συγκλίσεων και αποκλίσεων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μάμαλη, Ε. & Παπαδόπουλος, Σ. (2021). Η θέαση, η μέθεξη και η βίωση στο θέατρο για τη δημιουργία μνημονικού αποθέματος. Στο Σ. Παπαδόπουλος (επιμ.), *Ο χρόνος στο θέατρο: Θεατρική μνήμη ενός άχρονου παρόντος* (σσ. 113-134). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μουδατσάκης, Τ. (1994). *Η Θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη - Το θεατρικό παιχνίδι. Η δραματοποίηση*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.

- Μουδατσάκης, Τ. (2005). *Το θέατρο ως πρακτική τέχνη στην εκπαίδευση. Από τον Stanislavsky, τον Brecht και τον Grotowski στο σκηνικό δοκίμιο*. Αθήνα: Εξάντας.
- Μπακονικόλα, Χ. (1998). *Η τέχνη του θεάτρου*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς – Τμήμα Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.
- Μπακονικόλα, Χ. (2002). *Η θεατρική σχολική δημιουργία*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς - Τμήμα Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Μπρουκ, Π. (1976). *Η Σκηνή χωρίς Όρια*. (μτφρ. Μ-Π. Παπαρά), Θεσσαλονίκη: Εγνατία.
- Μπρουκ, Π. (1998). *Η ανοιχτή πόρτα. Σκέψεις πάνω στην τέχνη και την πρακτική του θεάτρου*. (μτφρ. Μ. Φραγκουλάκη), Αθήνα: ΚΟΑΝ.
- Παπαδόπουλος, Σ. (1998). *Η ανοιχτή Παιχνίδι. Διαστάσεις και δυναμική. Σχολείο και Ζωή*, 2, 88-96.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2004). *Η διδακτική αξιοποίηση της δραματοποίησης στο μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη Γλώσσα του Θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της Γλώσσας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2009). Η θεατρική παιδεία ως μέσο επαγγελματικής ανάπτυξης των μετεκπαιδευόμενων στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης: Εμπειρική έρευνα. Στο Ε. Ταρτόρη (επιμ.), *Διδασκαλεία: παρελθόν, παρόν, μέλλον* (σσ. 83-98). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2013). Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρία και εφαρμογές. Εγχειρίδιο σημειώσεων θεατρικής παιδείας για εκπαιδευτικούς Α΄/μιας και Β΄/μιας εκπαίδευσης. Στο Θ. Γραμματάς (επιμ.), *Το θέατρο ως μορφοπαιδευτικό αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην εκπαίδευση και την κοινωνία Ι* (σσ. 97-127). Αθήνα: Πράξη 'Θαλής' / ΕΚΠΑ.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2014). Αξιολόγηση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη θεατρική παιδεία στο πλαίσιο του προγράμματος 'Θαλής'. Στο Θ. Γραμματάς (επιμ.), *Πάμμουσος Παιδαγωγία. Η Παιδαγωγική του Θεάτρου* (σσ. 93-105).
- Παπαδόπουλος, Σ. (2015). Ένταξη θεατρικών τεχνικών σε μαθησιακό πλαίσιο: αυθεντική αξιολόγηση μαθησιακών στόχων. *Επιστήμες της Αγωγής*, 2, 6-21.
- Παπαδόπουλος, Γ., Παπαδόπουλος, Σ. & Μαρουδάς, Ηλ. (2017). Αναγνώριση των επιδράσεων του θεατρικού παιχνιδιού στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Στο Πρακτικά 3^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου Πανελληνίας Συμβούλων, τόμ. Γ΄, (26-28.2.2016): *Προοπτικές για ένα σύγχρονο και δημοκρατικό σχολείο* (σσ. 64-74). Αθήνα: Π.Ε.Σ.Σ.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2021). *Θέατρο στην εκπαίδευση και αρχαία ελληνική σκέψη. Μίμησις τοῦ καλύτερου βίου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2021b). Η έρευνα-δράση ως ερευνητική μέθοδος μεταπτυχιακών εργασιών ειδίκευσης για το θέατρο στην εκπαίδευση: η περίπτωση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Ετερότητα και Παιδαγωγική του Θεάτρου» του ΠΤΔΕ του ΔΠΘ. Στο Κ. Φανουράκη, Γ. Πεφάνης (επιμ.), *Εφαρμοσμένο θέατρο: ποιοτικές μέθοδοι έρευνας μέσω παραστατικών τεχνών*, 151-173.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2022). Το αίτημα για φιλόνηρη στάση προς τον 'άλλο' στην αρχαία τραγωδία: Πράξη αυτοπραγμάτωσης από τον ελληνικό ανθρωπισμό στο σήμερα. Στο Α. Παπακόστα (ed.), «Values of Ancient Greek Theatre Across Space & Time: Cultural Heritage and Memory / Η (δια)χωροχρονικότητα των αξιών του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Πολιτιστική κληρονομιά και μνήμη» (pp. 48-53). Αθήνα: European Program HORIZON 2020 – "Vast Values Across Space and Time / VAST" ΝΚΥΑ / ΕΚΠΑ.
- Παπακόστα, Α. (2014). Η παιδαγωγική διάσταση της συμμετοχής στο σύγχρονο θέατρο ανήλικων θεατών. Στο Θ. Γραμματάς, (επιμ.), *Πάμμουσος Παιδαγωγία. Η Παιδαγωγική του Θεάτρου* (σσ. 43-63). Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Παρούση, Α. (2012). *Κουκλοθέατρο στην εκπαίδευση, εκπαίδευση στο κουκλοθέατρο*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Πατσάλιδης, Σ. (2000). *Θέατρο και θεωρία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πεφάνης, Γ.Π. (2007). *Σκηνές της θεωρίας. Ανοιχτά πεδία στη θεωρία και την κριτική του θεάτρου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πεφάνης, Γ.Π. (2012). *Το θέατρο και τα σύμβολα. Διαδικασίες συμβόλισης του δραματικού λόγου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πούχγερ, Β. (1997). *Κείμενα και αντικείμενα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πούχγερ, Β. (2010). *Θεωρητικά θέατρον*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πούχγερ, Β. (2011). *Μια εισαγωγή στην επιστήμη του θεάτρου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σέξτου, Π. (1998). *Δραματοποίηση. Το βιβλίο του παιδαγωγού-εμπνευστή*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σέξτου, Π. (2005). *Θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα στα σχολεία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σέξτου Π. (2007). *Πρακτικές εφαρμογές θεάτρου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Σκοτεινιώτη, Ε. (2024). *Η θεώρηση του ανθρώπινου βίου στην αρχαία ελληνική τραγωδία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Τζαμαργιάς, Τ. (1997). Η δραματοποίηση ως μορφή και είδος θεάματος και θεάτρου στην εκπαίδευση. *Λέσχη Εκπαιδευτικών*, 20, 32-34.
- Τσιάρας, Α. (2004). *Το θεατρικό παιχνίδι ως μέσο ενίσχυσης της αυτοαντίληψης των μαθητών του δημοτικού σχολείου*. Αθήνα: Παπούλιας.
- Τσιάρας, Α. (2007). *Η θεατρική αγωγή στο δημοτικό σχολείο: μια ψυχοκοινωνιολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσιάρας, Α. (επιμ.) (2007). *Το θέατρο στην εκπαίδευση, θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσιάρας, Α. (2016). *Η αυτοσχέδια θεατρική έκφραση στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσιάρας, Α. (2020). *Θεωρία και πράξη της διδακτικής της δραματικής τέχνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Φανουράκη, Κ. (2016). *Το θέατρο στην εκπαίδευση με τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών. Στοιχεία διδακτικής μεθοδολογίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Φανουράκη, Κ. (2017). *E-Antigone through drama education with the use of digital technologies. Παράβασις*, 15(1), 83-93.
- Φανουράκη, Κ. & Πεφάνης, Γ. (επιμ.). (2021). *Εφαρμοσμένο θέατρο: Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών*. Αθήνα: Παζήσης
- Φραγκή, Μ. (2001). Σχέσεις θεάτρου και εκπαίδευσης. Υιοθεσία ή αναγνώριση; *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 56, 26-38.
- Φραγκή, Μ. (2004). Η τέχνη του θεάτρου στο αναλυτικό πρόγραμμα. Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο Εκπαιδευτικός και το Αναλυτικό Πρόγραμμα* (σσ. 454-460). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Φραγκή, Μ. (2011). *Η σκηνική πράξη στο σχολείο*. Αθήνα: Editions Bardy.
- Φωτιάδης, Δ. (1996). *Εξάσκηση του ηθοποιού*. Αθήνα: Γκούζου.
- Χολέβα, Ν. (2010). *Εσύ όπως κι Εγώ. Εξερευνώντας τη διαφορετικότητα μέσα από το θέατρο*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

δ. Σχολικά εγχειρίδια

- Γραμματάς, Θ., Λενακάκης, Α., Μπεκιάρης, Γ., Τζαμαργιάς, Π., Φραγκή, Μ., & Χολέβα, Α. (2011). *Νέα Προγράμματα Σπουδών*. Επιστημονικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Γραμματάς, Θ., Μουδατσάκης, Τ., Τζαμαργιάς, Π. & Δερμιτζάκης, Χ. (1998). *Στοιχεία θεατρολογίας. Α΄ Ενιαίο Λυκείου*. Βιβλίο μαθητή. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Κακουδάκη, Τ. & Απέργη, Π. (2008). *Θέατρο - Θεατρική Παιδεία*. Σειρά: Πολιτισμός - Τέχνες. Διαχείριση ελεύθερου χρόνου. ΥΠΕΠΘ, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Κουρετζής, Λ. & Άλκρησις (1993). *Θεατρική Αγωγή Ι: Βιβλίο για το δάσκαλο*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΟΕΔΒ.
- Μουγιακάκος, Π., Μώρου, Α., Παπαδημούλης, Χ. & Φραγκή, Μ. (2006). *Θεατρική Αγωγή Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μουγιακάκος, Π., Μώρου, Α., Παπαδημούλης, Χ. & Φραγκή, Μ. (2006). *Θεατρική Αγωγή Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού, Βιβλίο Δασκάλου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μουγιακάκος Π. & Μώρου Α. (2007). *Σχολικές και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Α΄-Στ΄ Δημοτικού (βιβλίο για το δάσκαλο)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μπεκιάρης, Γ. & Τζαμαργιάς, Π. (2011). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Θέατρο. Επιστημονικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Παπαδόπουλος, Σ., Παπακόστα, Α., Τζαμαργιάς, Π. [Επόπτης & Εκπαιδευτής] (2021[2023]). *Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. MIS: 5035542 (σσ. 42).
- Παπαδόπουλος, Σ., Παπακόστα, Α., Τζαμαργιάς, Π. [Επόπτης & Εκπαιδευτής] (2022). *Οδηγός Εκπαιδευτικού. Θεατρική Αγωγή Δημοτικού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2^η έκδοση). MIS: 5035542 (σσ. 324).

ε. Πηγές

Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού (2021 /ΦΕΚ 614 Β' _09.02.2023). Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.).
<http://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli>

Οδηγός Εκπαιδευτικού της Θεατρικής Αγωγής Δημοτικού (2022 / 2^η έκδοση). Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.).
<http://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli>

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) (ΦΕΚ 303/ τ.Β'/13.3.2003). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
<https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/protobathmia-ekpaideuse/upourgike-apophase-21072a-g2-2003.html>
http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/7deppsaps_Theatrou.pdf

Πρόγραμμα Σπουδών για τη Θεατρική Παιδεία. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων [Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης].
http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/10905/2008_%CE%98%CE%AD%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF%20%E2%80%94%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BF%5B1%5D.pdf

Πράξη: 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών' στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3. – Οριζόντια Πράξη, Υπόεργο 1: 'Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης' Πρόταση Β'.
http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/2014/2/2014_%ce%a0%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82%20e2%80%94%20%ce%94%cf%81%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%b9%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b5%cf%82%20%ce%a4%ce%ad%cf%87%ce%bd%ce%b7%cf%82%20e2%80%94%20%ce%95%ce%b9%cf%83%ce%b1%ce%b3%cf%89%ce%b3%ce%b9%ce%ba%ce%ac%20%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bc%ce%b5%ce%bd%ce%b1%5b1%5d.pdf

Ορισμός Προγραμμάτων Σπουδών, ωραρίου λειτουργίας και ωρολογίου προγράμματος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου (ΦΕΚ 1471/Β/22.11.2002).
http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Ekp_Themata/APOF.%202002%20-%20FEK.%201471%20-B-%2022-11-2002.pdf

Οδηγός εκπαιδευτικού για το Θέατρο [Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης]. 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21 ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη' MIS: 295450.
http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/10833/1915_%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%98%CE%AD%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF%20%CE%92%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%E2%80%94%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BF%5B1%5D.pdf